

SPRSV

31. CELOSTÁTNÍ KONGRES K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V ČESKÉ REPUBLICE

PARDUBICE 2023

19. – 20. října 2023

Editor: JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

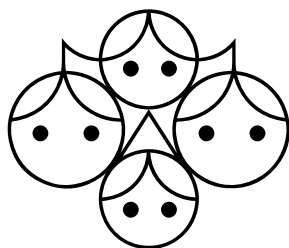
Editorka: Mgr. Zuzana Prouzová

TENTO PRACOVNÍ MATERIÁL NEPROŠEL AUTORSKOU KOREKTUROU

SBORNÍK REFERÁTŮ

2023

31.

SPRSV

CELOSTÁTNÍ KONGRES K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V ČESKÉ REPUBLICĚ

PARDOBICE 2023

19. – 20. října 2023

Recenzentka: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Recenzent: JUDr. Jiří Kubík

Editor: JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

Editorka: Mgr. Zuzana Prouzová

TENTO PRACOVNÍ MATERIÁL ODRÁŽÍ POUZE NÁZORY AUTORŮ
A NEPROŠEL AUTORSKOU KOREKTUROU

**SBORNÍK REFERÁTŮ
2023**

31. CELOSTÁTNÍ KONGRES K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V ČESKÉ REPUBLICĚ

2023

pořádaný

Společností pro plánování rodiny a sexuální výchovu, z. s.
Sexuologickou společností ČLK JEP
a
Ústavem sociální práce Filozofické fakulty Univerzity
Hradec Králové

VE DNECH 19. – 20. ŘÍJNA 2023
V PARDUBICKÉM HOTELU LABE

pod záštitou

rektora Univerzity Hradec Králové prof. Ing. Kamila Kuči, Ph.D.

Akreditace MŠMT č. j.: MSMT- 8328/2021-1-354

ISBN 978-80-907936-3-7

PREZIDENT KONGRESU

PaedDr. Josef Rydlo
pedagog, výkonný ředitel SPRSV

VĚDECKÝ VÝBOR

JUDr. Vojen Güttler, emeritní soudce Ústavního soudu a vědecký pracovník ÚSP AV ČR
Mgr. Iva Junová, Ph.D., ředitelka Ústavu sociální práce FF UHK
JUDr. Pavol Kádek, Ph.D. vedoucí Katedry medicínského práva, Lékárska fakulta, Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave,
Prof. PhDr. Dagmar Marková, Ph.D. vysokoškolská učitelka, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre
JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc. vysokoškolský učitel, Ústav sociální práce FF UHK, pracovník Ústavu státu a práva AVČR
MUDr. Ivo Procházka, CSc., odborný lékař, zástupce přednosta Sexuologického ústavu VFN a 1.LF UK Doc.
JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D. proděkan Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové
JUDr. Olga Sovová, Ph.D. vysokoškolská učitelka, Policejní akademie Praha
Prof. MUDr. Jiří Šantavý, CSc. emeritní přednosta, Ústav lékařské genetiky a fetální medicíny FN a UP Olomouc
Prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D. vysokoškolský učitel, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy Praha
Doc. MUDr. Jaroslav Zvěřina, CSc. emeritní přednosta, Sexuologický ústav 1.LF KU Praha
Dr. Justyna Żylińska rektor UTH im. Heleny Chodkowskiej Warszawa

ČESTNÉ PŘESEDNICTVO

Doc. Mgr. Michaela Hřivnová, Ph.D. vysokoškolská učitelka, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc. vysokoškolský učitel Univerzity Hradec Králové
Prof. Ing. Kamil Kuča, Ph.D., rektor Univerzity Hradec Králové
JUDr. Jiří Kubík ministerský rada MZV, Praha
PhDr. Petr Lojan, Ph.D., MBA. proděkan, vysokoškolský učitel
Mgr. Jan Prouza, Ph.D. děkan Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové
Doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D. vysokoškolská učitelka, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Doc. PhDr. Dana Štěrbová, Ph.D. vysokoškolská učitelka Univerzita Palackého v Olomouci

ORGANIZAČNÍ VÝBOR

JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc. – předseda, Mgr. Zuzana Prouzová – místopředsedkyně,
Bc. Jitka Prouzová, Mgr. Tereza Siegelová, Mgr. Božena Toušová, Bc. Tereza Obrdlíková,
Mgr. Jaroslav Prouza

SPOLEČNOST PRO PLÁNOVÁNÍ RODINY
A SEXUÁLNÍ VÝCHOVU, Z. S.
SEXUOLOGICKÁ SPOLEČNOST ČLS JEP
ÚSP FILOZOFICKÉ FAKULTY UNIVERZITY HRADEC KRÁLOVÉ

PROGRAM
31. CELOSTÁTNÍHO KONGRESU
K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ

19. – 20. října 2023
Hotel Labe v Pardubicích, Masarykovo nám. 2633

Čtvrtek 19. 10. 2023

9.00 - prezence účastníků v hotelu Labe

(pokud jste platili účastnický poplatek v posledním týdnu, předložte, prosím, doklad o jeho zaplacení, pokud máte k referátu připravenou el. prezentaci, prosíme o nahrání do PC v sále)

10.00 - slavnostní zahájení kongresu, projevy hostů

10.15 - zahájení odborného programu kongresu a prvního bloku přednášek

1. doc. Mgr. Michaela Hřivnová, Ph.D., PhDr. Tereza Sofková, Ph.D., doc. Mgr. Martina Cichá, Ph.D., Mgr. Vladislava Marciánová, Ph.D.
Odkládané a pozdní rodičovství - vybrané výsledky výzkumu u středoškolské populace v rámci projektu In Time 2
2. Mgr. Pavla Dobešová, Ph.D.
Sexting u žáků na 1. stupni základní školy
3. doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D., PhDr. Dominika Provázková Stolinská, Ph.D., MBA, Mgr. Michaela Bartošová.
Reflexe vybraných témat k edukaci o pubertě z pohledu budoucích učitelů 1. stupně ZŠ
4. doc. PhDr. Dana Štěrbová, Ph.D.
Sexuální výchova u osob s PAS (se zaměřením na Aspergerův syndrom)

12.00 – 13.15 - přestávka na oběd (čas může být operativně změněn)

13.15 - zahájení druhého bloku přednášek (čas může být operativně změněn)

5. doc. MUDr. Peter Koliba, CSc.
Hormony a sex v klimakteriu

6. MUDr. Vladimír Cupaník, CSc.
Přístup k LGBTI+ skupině při operačním řešení změny pohlaví F/M
7. Mgr. Bára Idlbeková, doc. RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D.
Trendy umělé potratovosti v Česku
8. Mgr. Eva Waldaufová, doc. RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D., PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D.
Zdravotní důsledky odkládání reprodukce

Kávová přestávka

9. Bc. Tereza Králová, Mgr. Klára Kadár
Prezentace výsledků dopadové studie workshopů sexuální výchovy Konsentu pro 2. stupeň ZŠ
10. JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.
Náhrada škody za nechtěné dítě - nad jedním rozhodnutím
11. MUDr. Marek Trčka
Prevence HIV už nejsou jen kondomy
12. PhDr. Jitka Josífková, Ph.D.
Diskuse k posteru: Sexuální výchova v mateřské škole z pohledu studentů
13. prof. PhDr. Dagmar Marková, Ph.D., Mgr. Petr Kocina, Ph.D., LL.M. ,
Diskuse k posteru: Súvisí náboženské presvedčenie s tým, čo považujeme za dôležité v partnerských vzťahoch?

Zakončení prvního dne kongresu

17.00 KRÁTKÁ NEFORMÁLNÍ SCHŮZE SPOLEČNOSTI PRO PLÁNOVÁNÍ RODINY A SEXUÁLNÍ VÝCHOVU

19.30 SPOLEČENSKÝ RAUT

Pátek 20. 10. 2023

9.00 - zahájení druhého dne kongresu a třetího bloku přednášek

14. doc. PhDr., PaedDr. Kamil Janiš, CSc.
Sexuální výchova a její proměny
15. doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.
Úskalí manželství, registrovaného partnerství a soužití v české právní úpravě
16. Mgr. Adéla Volejníková, PhDr. Mgr. Anna Šťastná, doc. RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D.
Česko jako cílová země přeshraniční reprodukční péče
17. Mgr. Petr Kocina, Ph.D., LL.M. , prof. PhDr. Dagmar Marková, Ph.D.
Potřeby žiaků a žiaček alebo náboženské predstavy o sexualite?
18. doc. Lucie Jarkovská, Ph.D.
Využití deníkových metod pro kontroverzní témata ve výuce

Kávová přestávka

19. JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.
K otázce nekriminalizovaného držení dětské pornografie
20. doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.
Lidská stránka některých vybraných slavných osobností
21. doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.
Milostné příběhy smírčích křížů
22. Mgr. Zuzana Prouzová
Aktuální možnosti nehormonální antikoncepce
23. Miroslav Hlavatý
Aktuální statistiky HIV/AIDS v ČR
24. PhDr. Petr Lojan, Ph.D., M.B.A
Z našeho pohledu nestandardní projevy respektu k rozmanitosti

Zakončení kongresu

Organizační výbor kongresu si vyhrazuje právo k případným operativním úpravám a změnám programu, v tomto programu nemusí být uvedeni všichni spoluautoři příspěvku, zpravidla uvádíme přednášejícího.

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

jako pravidelný sledující Vašich aktivit i letos s nadšením přejímám záštitu nad Vaším setkáním, které mě, ostatně jako každý rok, naplňuje nadějí, že sexuální výchova naší společnosti přestává být tabuizovaným tématem, ba naopak – variace témat, která svým setkáním řešíte a je tak rozmanitá potvrzuje, že jde o zásadní společenskou otázku s důležitými konotacemi.

Letos v říjnu jako rektor Univerzity Hradec Králové podpořím Váš kongres naposledy. Ne snad proto, že by mi již Vaše činnost nebyla blízká, ale proto, že je na konci mé druhé funkční období rektora a po volbách vedení univerzity předám novému vedení. Jako rektor UHK jsem mohl pozorovat ohromný kus práce, které Vaše společenství na poli edukace v oblasti sexuální výchovy ušlo a jsem skutečně hrdý na zapojení odborníků a odbornic zejména z Ústavu sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové do Vašich aktivit. Jsem jim a Vám vděčný za příkladné plnění všech rolí, které má vysoká škola v současném digitálním a urychleném světě vykonávat.

Děkuji za letitou spolupráci a za Vaši péči o českou společnost. Děkuji za vyzdvihování toliko zásadních témat, jako je například rodičovství, partnerství či sexuální zdraví naší populace. Ve Vaší další práci Vám přeji mnoho sil, zdraví a energie.

Kolegiálně a stejně tak srdečně (byť do Pardubic) zdraví

Kamil Kuča

Prístup k LGBTI+ skupine pri operačnom riešení zmeny pohlavia F/M

Vladimír Cupaník

Lekársky posudok o zmene pohlavia vydáva osobe s diagnostikovaným transsexualizmom ošetrojúci lekár sexuológ alebo psychiater, ak:

osoba na transsexualizmom podpísala informovaný súhlas a

- podstúpila chirurgický výkon zmeny pohlavných orgánov alebo sekundárnych pohlavných znakov,
- alebo hormonálnu liečbu v trvaní najmenej jeden rok a s časovým odstupom najmenej jeden rok od začatia hormonálnej liečby, počas ktorého žila v role opačného pohlavia.

Napriek tomuto usmerneniu existuje skupina osôb, ktoré vyžadujú v rámci transcízie odstránenie pohlavných orgánov, s ktorými sa na vnútorne (rodovo) nestotožňujú.

Pre väčšinu gynekológov diagnóza F64 nehovorí nič a nie všetci gynekológovia a gynekologičky vedia niečo o transsexualizme.

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti transrodovým ľuďom nie je v súčasnosti jednoduché.

Postup a podmienky sa líšia od lekára k lekárovi. V praxi sa stále stretávame s oddaľovaním obdobia tranzície, resp. s neempatickým prístupom.

Po nežnej revolúcii prenatálna starostlivosť je bežne vykonávaná v prítomnosti partnerov tehotných.

Dnes nie je výnimkou, že pred gynekologickou ambulanciou sú v čakárni muži a po gynekologicko-pôrodnických oddeleniach sa pohybujú muži, čo zjednodušilo poskytovanie zdravotnej starostlivosti transrodovým osobám.

Prístup k transrodovým ľuďom, žiadajúcim zmenu pohlavia F/M vyžaduje splnenie niektorých podmienok:

Napriek stále viac menej ženskému vzhľadu (osoby užívajúce už testosterón) je treba jednať s osobou ako s mužom (niekedy to robí problémy sestrám).

Gynekologické vyšetrenie treba robiť veľmi citlivo a nenásilne. Častokrát máme do činenia s „panami“.

Je potrebné vysvetliť podstatu zákroku, získať informovaný súhlas najmä s odstránením matrice, vaječníkov a vajčkovodov a častokrát s potrebnou defloráciou.

Na oddeleniach majú mať transľudia samostatnú izbu so sociálnym zariadením (nie je štandard vo väčšine slovenských nemocníc).

Pooperačná starostlivosť sa nelíši od starostlivosti žien po operáciách.

V predpisoch (v zmluvách so zdravotnými poisťovňami) nie je ukotvená možnosť poskytovať zdravotnú starostlivosť gynekológom pre osoby mužského pohlavia, čo vnáša problémy s úhradou zdravotnej starostlivosti.

Preventívne gynekologické prehliadky aj po tranzícii sú potrebné a bývajú žiadané samotnými transľuďmi.

Transrodovosť je relatívne nový a neriešený pojem v zdravotnej starostlivosti.

Je našou povinnosťou oboznamovať širokú verejnosť, že medzi nami žijú takíto jedinci.

Ide často o marginalizovanú skupinu ľudí, ktorým treba v civilizovanej a demokratickej spoločnosti vytvoriť dôstojné podmienky na život bez diskriminácie.

Miera demokracie sa určuje aj mierou tolerancie k menšinám.

MUDr. Vladimír Cupaník, CSc.
Špecializovaná Gynekologicko-pôrodnická nemocnica, GPN s. r. o.
Partizánska 27, 811 03 Bratislava

Aktuální statistiky HIV/AIDS v ČR

Miroslav Hlavatý

Vážený přítelé,

dovolu mi seznámit vás se stavem problematiky HIV/AIDS v ČR. Následující data jsou čerpána z údajů Národní referenční laboratoře pro HIV/AIDS ve Státním zdravotním ústavu v Praze, a to k datu 31.8. 2023.

Česká republika vykazuje od roku 1985, v tomto roce začal monitoring problematiky AIDS v ČR, až do 31. srpna 2023 celkem 4.543 HIV pozitivních osob (3.880 mužů, 663 žen), z tohoto počtu již u 865 osob (705 mužů, 160 žen) propuklo onemocnění AIDS a tomuto onemocnění již podlehl 389 osob (318 mužů, 71 žen).

V měsíci srpnu 2023 bylo diagnostikováno celkem 23 nových případů HIV infekce.

Z toho bylo 11 gayů/mužů mající sex s muži; 1 muž injekční uživatel drog; 1 gay/muž mající sex s muži injekční uživatel drog; z ostatních nově zjištěných případů máme 4 muže, kteří měli sex s ženami; 1 ženu; a u 4 mužů a 1 ženy se hledá zdroj infekce.

V tomto měsíci bylo nahlášeno 5 nových případů poslední fáze HIV infekce, tedy onemocnění AIDS, a 1 pacient na toto onemocnění zemřel.

Máme za sebou osm měsíců roku 2023 s počtem 177 nových případů HIV infekce (průměr na jeden měsíc je 22 případů), z toho bylo 83 občanů ČR a 94 rezidentů – cizinců s trvalým pobytem v ČR.

Národní referenční laborať pro HIV/AIDS v srpnových statistikách přidala vyjádření k situaci způsobené válkou na Ukrajině:

„V souvislosti s válečným konfliktem na Ukrajině přišlo v průběhu srpna 2023 do HIV center nově 10 HIV pozitivních osob z Ukrajiny (2 muži, 8 žen) se statusem uprchlíka. Za prvních osm měsíců roku 2023 bylo nově zaznamenáno celkem 110 uprchlíků (36 mužů; 74 žen) v průměrném věku 40 let; z nichž 77 (70,0 %) o své HIV pozitivitě již vědělo. Kumulativně za celou dobu konfliktu od března 2022 do srpna 2023 včetně bylo evidováno 688 HIV pozitivních uprchlíků z Ukrajiny (234 mužů, 454 žen). *V tomto období nebyl zaznamenán žádný případ HIV infekce ve věkových skupinách 0-14 let.*

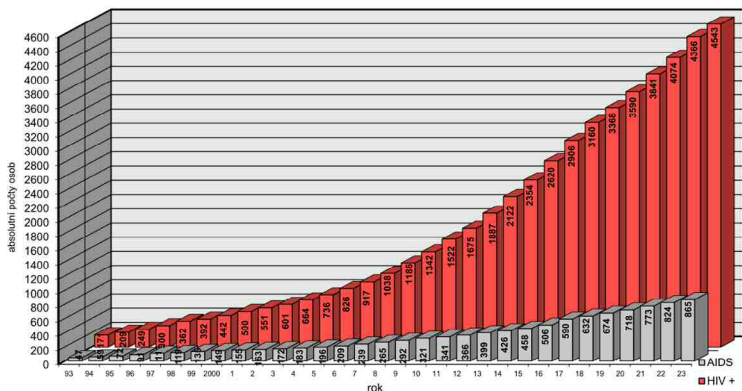
Je nutné si stále uvědomovat, že svět nemá vakcínu proti HIV a ani nemá lék, který by tento vir z infikovaného těla úplně odstranil, proto nezapomínejme na prevenci a v případě rizika na provedení testu na HIV infekci.

Přeji vám zdravý a klidný podzim roku 2023.

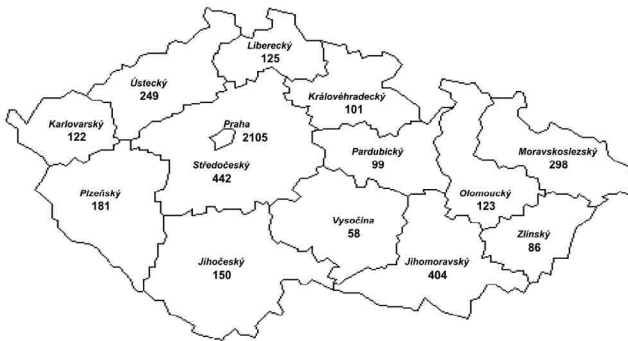
Miroslav Hlavatý
výkonný ředitel
Red Ribbon, z.s.
poradenství, prevence a boj proti AIDS

HIV a AIDS v ČR

kumulativní údaje - stav k 31.8.2023
zdroj: Národní referenční laboratoř pro AIDS v SZÚ Praha

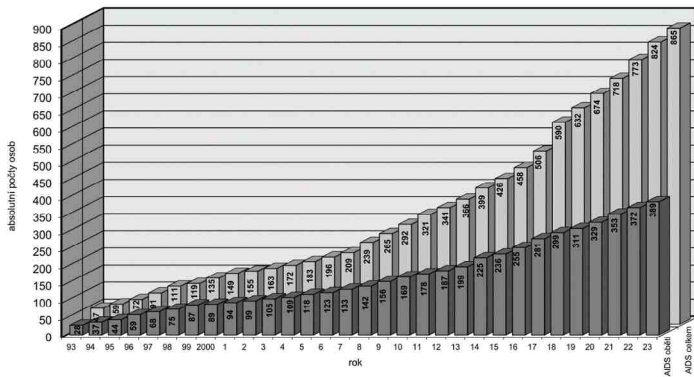
HIV INFEKCE V ČESKÉ REPUBLICĚ - občané ČR a cizinci s trvalým pobytem
 rozdělení podle kraje bydliště v době první diagnózy HIV
 kumulativní údaje za období 1.10.1985 - 31.8.2023

HIV infekce celkem: 4 543

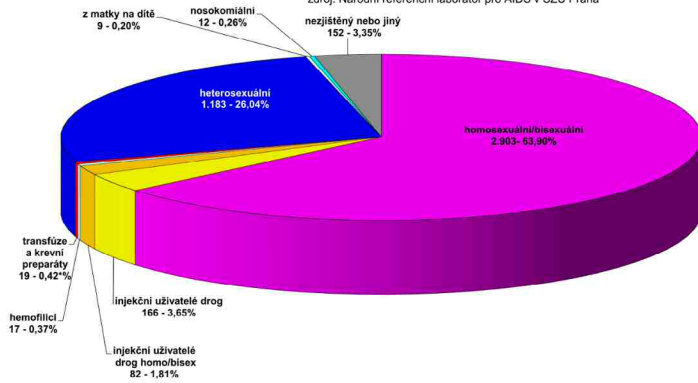
AIDS a zemřelí v ČR

kumulativní údaje - stav k 31.8.2023
 zdroj: Národní referenční laboratoř pro AIDS v SZÚ Praha

HIV v ČR podle způsobu přenosu kumulativní údaje k 31.8.2023

zdroj: Národní referenční laboratoř pro AIDS v SZÚ Praha

Odkládané a pozdní rodičovství – vybrané výsledky výzkumu u středoškolské populace v rámci projektu In Time 2

Michaela Hřivnová, Tereza Sofková, Martina Cichá, Vladislava Marciánová

Anotace:

Na základě prokazatelného trendu v rámci reprodukčního chování české populace – odkládání rodičovství do vyššího věku, se v roce 2022 stala Katedra antropologie a zdravotvědy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, ve spolupráci s dalšími odbornými subjekty, řešitelem projektu spolufinancovaného Ministerstvem zdravotnictví České republiky *In Time 2 - zodpovědně, erudovaně, plánovaně a připraveně k rodičovství. Formování a rozvoj zdravotní gramotnosti v oblasti reprodukčního zdraví u studentů vyššího sekundárního vzdělávání*. Cílem tohoto sdělení je představit uskutečnenou edukační aktivitu tohoto projektu a dílčí výsledky výzkumného šetření. Cílovou skupinou v rámci edukační a výzkumné činnosti se v oblasti kognitivní i afektivní dimenze ve vztahu k odkládanému a pozdnímu rodičovství stali žáci vyššího sekundárního vzdělávání (středních odborných škol a gymnázií).

Klíčová slova:

Projekt In Time 2; odkládané a pozdní těhotenství/mateřství/rodičovství; žáci vyššího sekundárního vzdělávání; reprodukční zdraví; zdravotní gramotnost; výzkum; edukace

Úvod a teoretická východiska

Jedním z nejmarkantnějších trendů reprodukčního chování populace ve vyspělých zemích, tedy i v České republice, je odsun plodnosti do vyššího věku žen. Šťastná, Kocourková & Šidlo (2019) upozorňují, že odsun porodu do vyššího věku je univerzálním trendem v rámci vyspělých zemí, mezi evropskými zeměmi jsou však patrné výrazné rozdíly co do počátku a rychlosti odkladu, ale také z hlediska průměrného věku matek při narození prvního dítěte. Průměrný věk žen při porodu dítěte v ČR v roce 2022 činil 30,5 roků, úhrnná plodnost se snížila na 1,66 dítěte na jednu ženu (ČSÚ, 2023), průměr EU 2021 byl 1,53 dítěte na jednu ženu (*Průměrný věk prvorodiček v EU je bezmála 30 let, 2023*). *Stoupající věk rodiček je dlouhodobým problémem nejen České republiky, ale celého vyspělého světa. V důsledku vyššího věku rodiček dochází k nárůstu rizika výskytu komplikací v těhotenství a při porodu, ke zvyšování rizika výskytu vícečetných těhotenství a také k nárůstu rizika výskytu vrozených onemocnění plodu* (Rodička a novorozenec 2016–2021, 2023, s. 14). Trend odsunu rodičovství je tak spojen s faktory možných bio-psycho-sociálních dopadů na rodiče, děti i společnost (Hřivnová et al., 2020). Zásadní je také riziko podcenění vztahu rostoucího věku ženy a tzv. trvalé nedobrovolné bezdětnosti (Hřivnová et al., 2020), které Šprocha (2022) vidí v odkladu reprodukce u současné populace v různých vnějších příčinách a teoreticky může vést i k primárně neplánované bezdětnosti. Je známo, že nejvíce proměnili svůj přístup k zakládání rodiny středoškoláci. U nich je časová prodleva mezi ukončením vzdělání, nástupem do práce, osamostatněním se a založením vlastní rodiny nejdelší (Weisnerová, 2015).

Na výše uvedené skutečnosti reaguje Ministerstvo zdravotnictví ČR (MZ ČR) projektovými výzvami. A tak v roce 2020 Pedagogická fakulta Univerzity Palackého ve spolupráci s dalšími odbornými subjekty se stala řešitelem projektu 50/2020/PPZ/OKD *In Time - zodpovědně, erudovaně, plánovaně a připraveně k rodičovství - Formování a rozvoj zdravotní gramotnosti v oblasti reprodukčního zdraví u mladých dospělých (studentů vysokých škol)*. V rámci projektu byla interaktivní formou s využitím mnoha originálních edukačních materiálů vzdělávána vysokoškolská populace. Při evaluaci úrovně specifických vědomostí k včasnému, resp. odkládanému rodičovství byla prokázána neadekvátní znalostní úroveň (Hřivnová et al., 2020), a tak se jevílo jako nutné efektivně edukovat již adolescentní populaci.

V roce 2022 se tak Pedagogická fakulta Univerzity Palackého (opět ve spolupráci s odborným te-
re-
nem) ujala řešení projektu cílicího na středoškolskou a gymnaziální populaci. Projekt 33/22/PPZ

In Time 2 - zodpovědně, erudovaně, plánovaně a připraveně k rodičovství. Formování a rozvoj zdravotní gramotnosti v oblasti reprodukčního zdraví u studentů vyššího sekundárního vzdělávání, který byl řešen Katedrou antropologie a zdravotní pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s kolegy Porodnicko-gynekologické kliniky FN Olomouc a Katedry tělesné výchovy a výchovy ke zdraví Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, byl finančně podpořen Ministerstvem zdravotnictví České republiky a spolufinancován Pedagogickou fakultou UP. Dotace byla poskytnuta z finančních prostředků ze státního rozpočtu v programu Podpora zdraví, zvyšování efektivity a kvality zdravotní péče pro rok 2022, v prioritě projektu B – Zvyšování zdravotní gramotnosti a aktivít projektu B1 – Edukace zaměřená na problematiku odkládání rodičovství do vyššího věku a s tím spojená rizika.

Cílem projektu „In Time 2“ bylo:

- (1) Formovat a rozvíjet zdravotní gramotnost adolescentů (studentů SŠ a gymnázií) v oblasti reprodukčního zdraví, prioritně s akcentem na motivaci a edukaci v přístupu k těhotenství, mateřství a rodičovství zodpovědně, erudovaně, plánovaně, připraveně a hlavně včas (tzv. In Time) z hlediska biomedicínských i psychosociálních souvislostí.
- (2) Vytvořit vzdělávací platformu pomocí interaktivního virtuálního vzdělávacího workshopu a vhodných edukačních materiálů na principu moderní didaktické transformace aktuálního vědeckého obsahu pro cílovou skupinu.
- (3) S využitím relačně kauzálního výzkumu u cílové skupiny zacílit edukaci do nejvíce problematických oblastí zdravotní gramotnosti s akcentem na rizika odkládaného/pozdního rodičovství.
- (4) Rozšířit s využitím týmu z projektu In Time (50/2020/PPZ/OKD) edukovanou skupinu VŠ studentů o prioritní skupinu adolescentů. Vytvořit tak nutný edukační kanál mimo formální vzdělávání, neboť tato tematika v kurikulárních dokumentech MŠMT absentuje.

Z hlavního cíle se odvíjelo několik **specifických dílčích cílů**, které byly definovány jako schopnosti/kompetence, kterých mělo být na základě realizace předkládaného projektu dosaženo u cílové skupiny adolescentů (studentů SŠ a gymnázií):

Účastník primární cílové skupiny by měl být schopen:

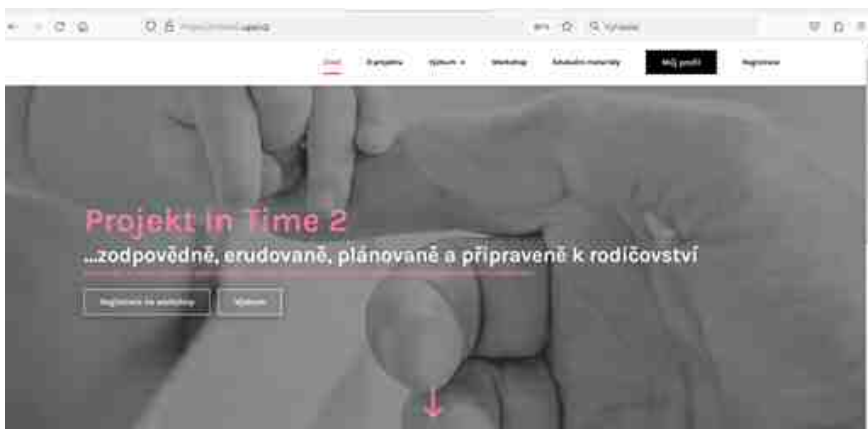
- (5) Vyhledávat relevantní informace k problematice reprodukčního zdraví s akcentem na oblast včasného rodičovství, těmto informacím porozumět a aplikovat je do svého běžného života.
- (6) Plánovat a rozhodovat (v rámci projektu v modelových situacích, avšak s předpokládanou aplikací do běžného života) o otázkách plánovaného rodičovství tzv. včas, a to v kontextu holistického rozměru zdraví i dalších souvislostí.
- (7) Erudovaně a zodpovědně vyhodnocovat možná pozitiva tzv. včasného mateřství/rodičovství z bio-psycho-sociálního hlediska.
- (8) Erudovaně a zodpovědně vyhodnocovat možná rizika tzv. odkládaného/pozdního mateřství/rodičovství z bio-psycho-sociálního hlediska.

Sekundárními cíli pak bylo: (1) Implementovat dílčí výstupy projektu (edukační materiály) do výuky PdF UP v Olomouci a dalších PdF v ČR, zejména v přípravě učitelů pro SŠ. (2) Realizovat propagaci projektu tak, aby byla oslovena co nejširší cílová skupina.

I. Edukační rozměr projektu In Time 2

Prostředí pro realizaci projektu bylo vytvořeno na **webových stránkách** www.intime2.upol.cz (viz obr. 1).

Obr. 1 Úvodní strana webové stránky www.intime2.upol.cz

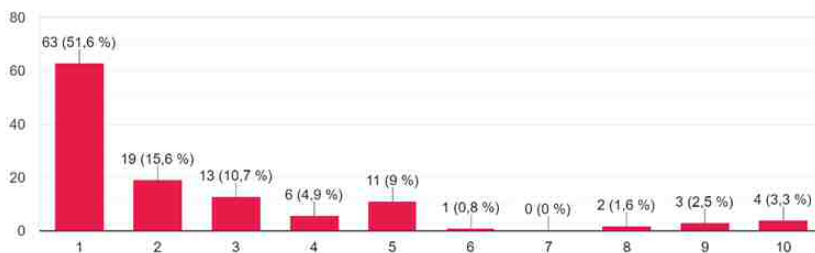

Edukační aktivita pro primární cílovou skupinu se realizovala prostřednictvím **interaktivního virtuálního vzdělávacího workshopu**, workshop absolvovalo 241 účastníků (žáků SOŠ a gymnázií) napříč ČR, a to v období 21. 11. – 23. 12. 2022. Podložené údaje o efektivitě projektu lze demonstrovat zejména na dvou skutečnostech, a to: (1) Na výsledcích vědomostního minikvízu, který účastníci workshopu absolvovali na jeho konci, tedy po edukačních intervencích. Vědomostní kvíz absolvovali úspěšně všichni účastníci (dosáhli více jak 10 bodů z možných 15), což značí, že došlo k formování a rozvoji jejich úrovně zdravotní gramotnosti v oblasti reprodukčního zdraví s akcentem na včasné plánování těhotenství/rodičovství. (2) Na základě evaluace workshopu jeho účastníky, ke kterému byli účastníci workshopu vyzváni. Evaluační protokol 122 frekventantů. Účastníci byli instruováni, aby na číselné škále 1-10 (1 = naprosto souhlasím, 10 = naprosto nesouhlasím) vyjádřili míru jejich souhlasu s evaluačními tvrzeními, jako např. viz obr. 2, čímž je zřejmé, že přes 90 % z nich souhlasí s tím, že absolvování workshopu bylo přínosné.

Obr. 2 Výsledek evaluační položky workshopu *In Time 2*.

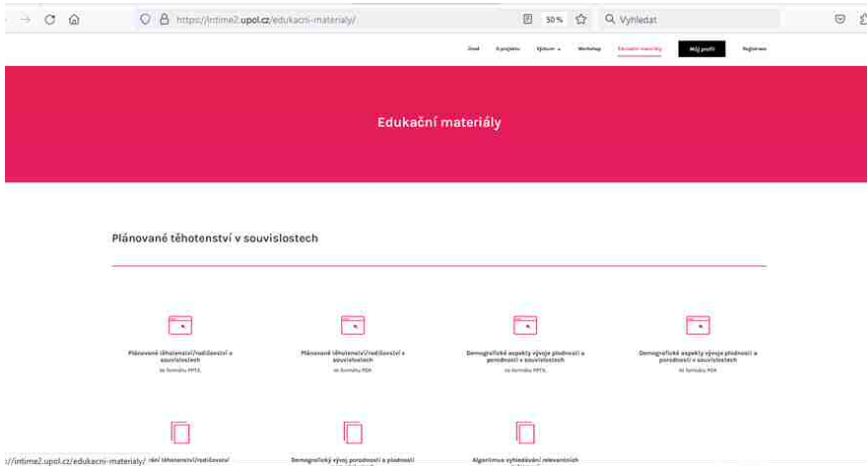
Absolvování workshopu pro mě bylo přínosné:

122 odpovědí

Meritum edukačního potenciálu se projektovalo do inovativních a originálních edukačních materiálů, které byly využity jak v rámci výše zmíněného workshopu, tak nyní jsou volně dostupné na webových stránkách projektu v záložce „edukační materiály“ <https://intime2.upol.cz/edukacni-materialy/> (viz obr. 3).

Obr. 3 Webová záložka „edukační materiály“ v rámci projektu *In time 2*.

Všechny edukační materiály se tematicky vztahují k 9 tematickým sekcím:

- 1. Plánované těhotenství v souvislostech** (2x PPP, 1x pracovní list, 3x edukarta)
 - Plánované těhotenství/rodičovství v souvislostech
 - Demografické aspekty vývoje plodnosti a porodnosti v souvislostech
 - Algoritmus vyhledávání relevantních informací
 - Erudované rozhodování v rámci plánovaného těhotenství/rodičovství – rozhodování nanečisto
- 2. Medicínské aspekty odkládání rodičovství** (2x PPP, 2x pracovní list, 3x edukarta)
 - 1. část: úvod do problematiky, faktor věku s ohledem na plodnost ženy
 - 2. část: možné komplikace těhotenství ve vyšším věku
 - Minilekce medicínských termínů
 - Endometrióza
- 3. Asistovaná reprodukce** (2x PPP, 1x pracovní list)
 - 1. část: příčiny neplodnosti, možnosti a limitace léčby
 - 2. část: metody asistované reprodukce, komplikace léčby
 - Je medicína všemocná?
- 4. (I)reverzibilní po dlouhodobém (po)užívání vybraných antikoncepčních metod** (1x PPP, 1x edukační karta)
 - Antikoncepce a problémy s početím
- 5. Dárcovství oocytů a surrogátní (náhradní) mateřství** (1x PPP, 1x pracovní list, 1x edukarta)
- 6. Genderové aspekty** (1x PPP, 1x pracovní list, 1x edukarta)
 - Gender a genderová (ne)rovnost
 - Rovnost mužů a žen = genderová rovnost
- 7. (Ne)plodnost v kontextu duchovních potřeb člověka** (1x PPP, 1x pracovní list, 1x edukarta)
- 8. Aspekty vlivu primární rodiny na rozhodování jedince v reprodukční oblasti** (1x PPP, 1x pracovní list, 1x edukarta)
- 9. Biopsychosociální péče o dítě** (videoprůvodce, 1x PPP, 1x pracovní list, 1x edukarta)
 - 1. část - *Kojení* - Potřeby dítěte
 - 2. část - *Výchova dítěte a věk rodičů - Mateřství v mladém věku - Odkládané / pozdní rodičovství*

Edukační materiály jsou rozděleny na tyto konkrétní typy edukačních materiálů:

- a) **Sada edukačních karet** – vyhotovena **sada 14** tematických edukačních karet (stručné, výstižné, schematické zpracování vybraných témat):
- Plánování těhotenství/rodičovství
 - Demografický vývoj porodnosti a plodnosti v souvislostech
 - Algoritmus vyhledávání relevantních informací
 - Medicínské aspekty odkládaného mateřství
 - Minilekce medicínských termínů
 - Endometrióza
 - Antikoncepce a problémy s početím
 - Dárcovství oocytů a surrogátní mateřství
 - Rovnost mužů a žen = genderová rovnost
 - (Ne)plodnost v kontextu duchovních potřeb člověka
 - Aspekty vlivu primární rodiny na rozhodování jedince v reprodukční oblasti
 - Kojení
 - Bio-psycho-sociální péče o dítě
 - Výchova dětí ve vztahu k věku rodičů
- b) **Sada pracovních listů** – vyhotovena **sada 11** tematických pracovních listů (vícestránkových), které byly využity v rámci aktivizace cílové skupiny a ověřování získaných vědomostí. Jsou připraveny v jak ve verzi pro vyplňování ve virtuálním prostředí, tak ve verzi správného řešení (pro kontrolu správnosti vyplnění účastníky workshopu)
- Erudované rozhodování v rámci plánovaného těhotenství/rodičovství — rozhodování nanečisto
 - Endometrióza
 - Dokážete odvodit lékařské termíny?
 - Je medicína všemocná?
 - Dárcovství oocytů a surrogátní mateřství
 - Rovnost mužů a žen = genderová rovnost
 - (Ne)plodnost v kontextu duchovních potřeb člověka
 - Aspekty vlivu primární rodiny na rozhodování jedince v reprodukční oblasti
 - Kojení
 - Péče o dítě
 - Výchova dětí ve vztahu k věku rodičů
- c) **Sada eduklipů odborných – 3 edukační videa s průvodním slovem předních odborníků ze zdravotnické praxe Porodnicko-gynekologické kliniky FN Olomouc:**
- eduklip prof. MUDr. Radovan Pilka, Ph.D. – přednosta kliniky
 - eduklip MUDr. Ondřej Malchar – vedoucí lékař ambulantního úseku
 - eduklip Endometrióza
- d) **Sada klipů kauzistik klientů (životní příběhy pacientek CAR FN Olomouc) – 3 klipy** – edukační videa zachycující životní příběh žen v souvislostech s řešením situací vázaných na otěhotnění či těhotenství:
- Neplodnost partnera
 - Endometrióza
 - Otěhotnění v pozdním věku
- e) **Sada powerpointových prezentací** – vytvořeno **15 edukačních tematických prezentací** k vybraným tématům včasného x pozdního mateřství/rodičovství, využívané v rámci edukačního programu – workshopu InTime 2.
- Plánované těhotenství/rodičovství v souvislostech

- Demografické aspekty vývoje plodnosti a porodnosti v souvislostech
- Medicínské aspekty odkládání rodičovství 1. část: úvod do problematiky, faktor věku s ohledem na plodnost ženy
- Medicínské aspekty odkládání rodičovství 2. část: možné komplikace těhotenství ve vyšším věku
- Asistovaná reprodukce 1. část: příčiny neplodnosti, možnosti a limitace léčby
- Asistovaná reprodukce 2. část: metody asistované reprodukce, komplikace léčby
- (I)reverzibilita po dlouhodobém (po)užívání vybraných antikoncepčních metod
- Dárčovství oocytů a surrogátní mateřství
- Gender a genderová (ne)rovnost
- (Ne)plodnost v kontextu spirituálních potřeb člověka
- Aspekty vlivu primární rodiny na rozhodování jedince v reprodukční oblasti
- Kojení
- Potřeby dítěte
- Mateřství v mladém věku
- Odkládané – pozdní rodičovství

Pozn. Informace k edukační činnosti projektu byly převzaty a upraveny ze Závěrečné zprávy projektu In Time 2.

Veškeré materiály je možno využívat v rámci edukační reality vyššího sekundárního vzdělávání a dílčí pasáže lze využít i pro žáky vyšších ročníků nižšího sekundárního vzdělávání.

II. Vědecko-výzkumná platforma projektu

V této pasáži přinášíme vybrané výsledky realizovaného výzkumu. Celkové výsledky budou součástí monografie Hřivnová Michaela a kol. *IN TIME 2 - Kognitivní a afektivní dimenze adolescentů ve vztahu k těhotenství a rodičovství*.

„Výzkum kognitivní a afektivní dimenze adolescentů v oblasti věcného těhotenství / rodičovství“ se realizoval od srpna do prosince roku 2022 s využitím výzkumného nástroje online dotazníku (na platformě Google Forms), umístěném na webových stránkách projektu. Cílem výzkumu byla analýza osobního a názorového pohledu adolescentů včetně vědomostní úrovně na problematiku související s rodičovstvím, s detailním akcentem na odkládané a pozdní rodičovství. Po uzavření sběru dat činil výzkumný vzorek **967 adolescentů** ve věku 15-20let, a to 704 (72,8 %) dívek v průměrném věku 16,8 (SD 1,1) roku a 263 (27,2 %) chlapců s průměrným věkem 16,8 (SD 0,9) roku, napříč ČR. Z hlediska lokality bydliště (vesnice, městys, město do 100 tis. a nad 100 tis. obyvatel) je možno výzkumný vzorek považovat za vyvážený. S ohledem na navštěvovanou školu v rámci vyššího sekundárního vzdělávání je možno konstatovat, že 50 % zainteresovaných žáků navštěvuje gymnázium, cca 44 % střední školu se zdravotnickým zaměřením a zbývající žáci studují jiné typy středních škol (ekonomická, umělecká, pedagogická, ...).

V rámci postojové názorové dimenze adolescentů pro vhodný a mezní věk ženy pro porod dítěte je patrné (tabulka 1), že dívky v průměru volí jako „správný“ věk ženy pro první dítě za hranici 25 roku věku ženy a chlapci ve věku 26 let ženy. V obou případech je tedy zjevné, že za „správný“ věk považují věkové období, které je však již za tzv. biologickým optimem (z hlediska biomedicínského pohledu), avšak ještě v pásmu psychosociálního optima.

Tabulka 1. Popisné statistiky odpovědi názoru ohledně věku pro dítě u žen.

Parametr	dívky		chlapci	
	M	SD	M	SD
správný věk ženy pro 1. dítě	25,2	3,0	26,0	2,5
mezní věk ženy pro 1. dítě	35,2	6,2	37,4	7,8
mezní věk ženy pro poslední dítě	39,6	5,6	42,5	8,3
správný věk muže pro 1. dítě	27,5	3,5	27,1	2,9
mezní věk muže pro 1. dítě	37,8	7,9	39,6	9,2
mezní věk muže pro poslední dítě	44,5	6,8	45,4	8,5

Současně 90 % dívek a 75 % chlapců připouští, že odkládané mateřství/rodičovství může představovat zdravotní rizika pro matku a 66 % dívek a téměř 60 % chlapců se kloní k názoru, že rodičovství ve vyšším věku matky může představovat zdravotní rizika také pro dítě.

V rámci odpovědí v tzv. kategorii osobní dimenze vybíráme pro analýzu položku, která detekovala, zda respondenti ve svém životě plánují děti a v případě že ano, v jakém počtu. Jak je z tabulky 2 zřejmé, 85 % adolescentních dívek a 89 % adolescentních chlapců si přeje v budoucnu stát se rodiči. Nejčastěji pak kalkulují s tím, že budou mít dvě děti. Mezi odpověďmi dívek a chlapců pak zaznamenáváme statisticky významné rozdíly.

Tabulka 2. Četnostní zastoupení odpovědi v chtění počtu dětí.

Parametr	dívky		chlapci	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
jedno dítě	81	11,5	22	8,6
dvě děti	402	57,1	167	63,5
tři děti	94	13,3	31	11,8
čtyři a více dětí	19	2,7	5	1,9
pět dětí	5	0,7	8	3,1
bez dětí	103	14,6	30	11,4
součet	704	100	263	100

$p < 0,001$

Pro evaluaci vědomostní dimenze byla v rámci výzkumu připravena sada položek hodnotící obecnou úroveň gramotnosti v oblasti sexuálně reprodukčního zdraví korespondující s požadavky na výstupní vědomostní úroveň žáků na konci povinného vzdělávání (Hřivnová a kol., 2020) a testovou sadu položek umožňujících hodnocení specifické gramotnosti s akcentem na problematiku odkládaného a pozdního rodičovství. V rámci specifické sady vybíráme k prezentaci výsledky dotazníkové položky, u které byla zaznamenána nejnižší četnost správných odpovědí. Žákům byla položena otázka: „Jaká je

pravděpodobnost otěhotnění při ovulaci mladé ženy (18 – 30 let)?“: Na výběr měli z těchto kategoriizačních pásem: a) 10 – 19 %; b) 20 – 29 % c); 30 – 39 %; d) 40 – 49 %; e) 50 – 59 %. Správnou variantu odpovědi, tedy variantu a), zvolila necelá dvě procenta dívek a čtyři procenta chlapců (viz tabulka 3).

Tabulka 3. Četnostní zastoupení správných odpovědí u uvedených otázek.

Parametr	dívky		chlapci	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Pravděpodobnost otěhotnění při ovulaci mladé žen (18–30let).	12	1,7	10	3,8

Z tohoto zjištění vyplývá, že více jak 98 % adolescentních dívek se domnívá, že šance na otěhotnění v rámci jednoho ovulačního cyklu je minimálně 20 % a více. Díky i těmto miskoncepťům může docházet v souvislosti s odkládaným/pozdním těhotenstvím/rodičovstvím k nárůstu tzv. nedobrovolné bezdětnosti. Nelichotivá úroveň zdravotní gramotnosti s akcentem na včasné těhotenství/rodičovství se tak negativně může projektovat do afektivní i konativní (behaviorální) dimenze mladých dospělých a podpořit manifestaci možných rizik a komplikací, na úrovni bio-psycho-sociální, navázaných na trendy odsouvání mateřství/rodičovství do vyšších věkových pásem (Hřivnová a kol., 2020).

Závěr

Projekt 33/22/PPZ *In Time 2 - zodpovědně, erudovaně, plánovaně a připraveně k rodičovství. Formování a rozvoj zdravotní gramotnosti v oblasti reprodukčního zdraví u studentů vyššího sekundárního vzdělávání* umožnil edukaci adolescentů a zvýšení jejich zdravotní gramotnosti v oblasti reprodukčního zdraví, specificky pak v oblasti možných bio-psycho-sociálních rizik vázaných na odkládané a pozdní rodičovství. Veškeré edukační materiály z projektu jsou volně dostupné pro pedagogickou veřejnost www.intime2.upol.cz. Výzkumné šetření, jež bylo součástí projektu, ukázalo, že většina současných dospívajících plánuje ve své budoucnosti stát se rodičem, nejčastěji dvou dětí. Jako ideální věk pro porod prvního dítěte však alokují mimo pásmo biomedicínského optima. Analýza vědomostní složky s akcentem na specifickou problematiku sexuálně reprodukčního zdraví odkrývá významný deficit adekvátních znalostí a poukazuje na možné miskoncepty v oblasti odkládaného a pozdního rodičovství. Je tedy žádoucí, aby se do kurikulárních dokumentů vyššího (a také nižšího) sekundárního vzdělávání implementovala témata k rozvoji zdravotní gramotnosti v oblasti reprodukčního zdraví s akcentem na včasné rodičovství.

Referenční zdroje:

1. Český statistický úřad (ČSÚ). Dostupné z: <https://www.czso.cz/>
2. Český statistický úřad (ČSÚ). (2023). *Ročník narozených 2022 je nejslabší za posledních 18 let*. Cit. 30. 09. 2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/rocnik-narozeny-2022-je-nejslabsi-za-poslednich-18-let>
3. Hřivnová, M. et al. (2020). *In time: kognitivní a afektivní dimenze mladých dospělých ve vztahu k těhotenství a rodičovství*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. 211 stran. ISBN 978-80-244-5919-6.
4. *In Time - zodpovědně, erudovaně, plánovaně a připraveně k rodičovství - Formování a rozvoj zdravotní gramotnosti v oblasti reprodukčního zdraví u mladých dospělých (studentů vysokých škol)*. Projekt MZČR 50/2020/PPZ/OKD. 2020. Dostupné z: <https://www.intime.upol.cz/>
5. *In Time 2 - zodpovědně, erudovaně, plánovaně a připraveně k rodičovství. Formování a rozvoj zdravotní gramotnosti v oblasti reprodukčního zdraví u studentů vyššího sekundárního vzdělávání*. Projekt 33/22/PPZ. 2022. Dostupné z: <https://www.intime2.upol.cz/>
6. *Průměrný věk prvorodiček v EU je bezmála 30 let*. (2023). Cit. 30. 09. 2023. Dostupné z: <https://www.opojisteni.cz/zahranici/prumerny-vek-prvorodicek-v-eu-je-bezmala-30-let/c:25132/>

7. Šprocha, B. (2022). Bezdetnosť a odkladanie rodenia prvých detí v krajinách Vyšehradskej skupiny. *Demografie*, 64(2): 139–157. <https://doi.org/10.54694/dem.0302>
8. Šťastná, A., Kocourková, J. & Šídlo, L. (2019). Reprodukční státnutí v Česku v kontextu Evropy. *Časopis Lékařů českých*. [online], 158: 126–132. Dostupné z: <<https://www.prolekare.cz/casopisy/casopis-lekaru-ceskych/2019-3-4-1/reprodukcní-státnutí-v-cesku-v-kontextu-evropy-113322>>
9. **Waldaufová, E. & Šťastná, A. (2022). Role reprodukčního státnutí v nárůstu porodů císařským řezem v Česku.** *Demografie*, 64(2): 91–105. <https://doi.org/10.54694/dem.0296>
10. Wiesnerová, E. (2015). Výzkum: Vysokoškolačky rodí víc, než se čekalo. In Zprávy z MUNI. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/veda-a-vyzkum/5996-vysokoskolacky-rodí-víc-nez-se-čekalo>
11. Závěrečná zpráva projektu In Time 2. (2023). Zpracováno pro MZ ČR.

Autorky:

doc. Mgr. Michaela Hřivnová, Ph.D.¹, PhDr. Tereza Sofková, Ph.D.¹, doc. Mgr. Martina Cichá, Ph.D.¹, Mgr. Vladislava Marciánová, Ph.D.²

¹Katedra antropologie a zdravotvědy, Pedagogická fakulta UP v Olomouci, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc.

²Porodnicko-gynekologická klinika, Fakultní nemocnice Olomouc, I.P. Pavlova 6, Nová Ulice, 779 00 Olomouc.

¹Kontakt: michaela.hrivnova@upol.cz

Trendy umělé potratovosti v Česku

Bára Idlbeková, Jiřina Kocourková

Interrupce opakovaně vyvolávají diskuze ve společnosti, a to jak mezi odborníky, jako jsou lékaři, vědci a politice, tak i mezi širokou veřejností. Toto téma bylo a stále je zdrojem různých názorů a postojů, v nichž se promítají konflikty mezi etickými, morálními a právními aspekty.

Úroveň umělé potratovosti úzce souvisí nejen s mírou liberální legislativy, ale také se způsoby omezování plodnosti jako je míra užívání, dostupnost a propagace moderních forem antikoncepce. Významný pokrok v antikoncepčních metodách a jejich snadná dostupnost od 90. let 20. století měly zásadní dopad nejen na vývoj úrovně umělé potratovosti, ale také na vývoj úrovně plodnosti v Česku. Nové možnosti přinesly mladým lidem efektivnější plánování vlastního života a rození převážně chtěných dětí. Výzkumná zjištění naznačují, že zejména sociální a kulturní normy týkající se užívání moderních metod antikoncepce spolu s dostupností těchto metod jsou hlavními faktory při změně chování, pokud jde o odklon od užívání tradičních metod antikoncepce. Účinná antikoncepce zbavila ženy obav, aby se nemusely vdávat a díky tomu získaly možnost zařít si život podle svých představ. Cílem příspěvku je poukázat na příznivé trendy vývoje umělé potratovosti v Česku a zároveň zhodnotit vývoj užívání moderní antikoncepce a jeho vliv na úroveň umělé potratovosti a plodnosti.

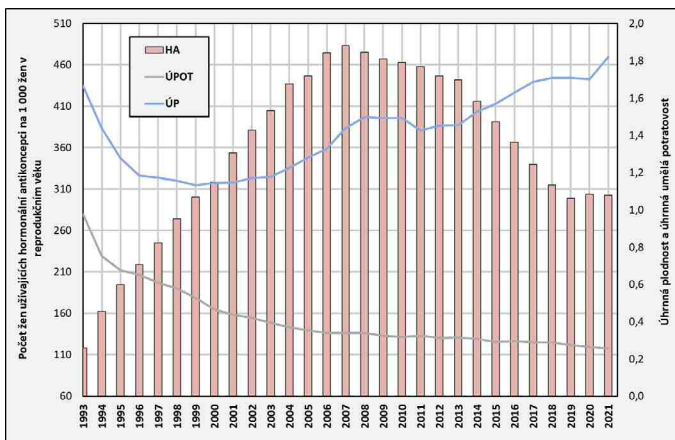
Po celé analyzované období (1993-2021) docházelo v Česku k soustavnému poklesu intenzity interrupcí (Graf 1). Větší pokles počtu interrupcí byl zaznamenán hned na začátku sledovaného období, kdy byl zaveden poplatek za interrupce, která nebyla ze zdravotních důvodů. V průběhu 90. let došlo k zásadnímu poklesu jak úrovně umělé potratovosti, tak i úrovně plodnosti, což mělo za následek i redukci počtu ukončených těhotenství. Po roce 2000 došlo ke zpomalení poklesu úrovně umělé potratovosti a naopak k postupnému růstu úhrnné plodnosti.

Vývoj věkově specifických měr umělé potratovosti v Česku poukázal jednak na celkový razantní pokles měr umělé potratovosti ve všech věkových skupinách žen, tak na postupné snižování rozdílu mezi věkovými skupinami (Graf 2). Analýza podílu interrupcí podle počtu živě narozených dětí před interrupcí potvrdila stále ještě dominující model dvou dětí.

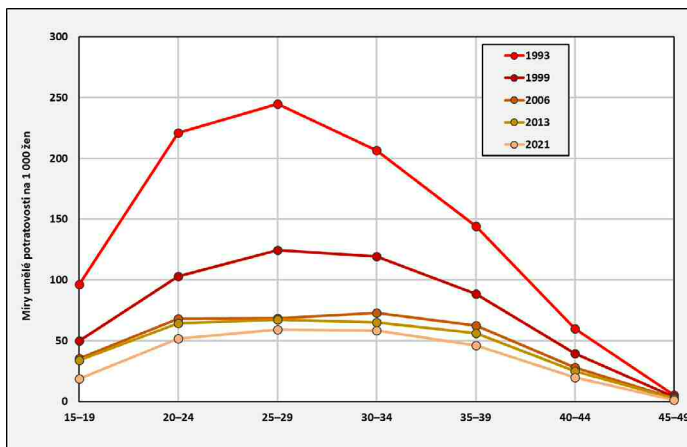
Výrazný pokles úrovně umělé potratovosti dokumentuje zlepšení v plánování rodiny a zvýšení povědomí o sexuálním reprodukčním zdraví a tím i odpovědnější sexuální chování. Úrovní umělé potratovosti patří Česko již mezi evropské země vyznačující se nízkými hodnotami. Přestože byla do roku 2021 dosažena nízká úroveň umělé potratovosti (0,22 interrupcí na jednu ženu), tak mírný pokles stále pokračuje. Tento vývoj potvrzuje, že umělé potraty přestaly být v Česku formou antikoncepce, jak tomu bylo před rokem 1993. Nicméně, lze očekávat, že vždy budou existovat nějaká selhání v antikoncepčním chování, která budou určitou úroveň umělé potratovosti udržovat.

Lze tedy konstatovat, že klesající trend umělé potratovosti stále pokračuje, avšak již ne v přímé závislosti na zvyšování prevalence hormonální antikoncepce. Ta od roku 2008 klesá, pravděpodobně v souvislosti s formováním pozdního reprodukčního modelu, kdy ženy, které začaly v 90. letech dvacátého století intenzivně užívat hormonální antikoncepci s cílem odložit plodnost do vyššího věku žen se již dostaly do věku, kdy zakládaly rodiny a přestaly antikoncepci užívat. Klesající trend v užívání hormonální antikoncepce je ale pravděpodobně výsledkem i dalších aspektů souvisejících se změnami v partnerském a sexuálním chování a uplatňování zdravého životního stylu, který je v rozporu s užíváním syntetických hormonů a léků. Pro pochopení těchto změn bude potřeba dalších výzkumů.

Graf 1: Vývoj prevalence hormonální antikoncepce, úhrnné umělé potratovosti a úhrnné plodnosti v Česku

Graf 2: Míry umělé potratovosti na 1 000 žen v Česku ve vybraných letech

Autoři:

Mgr. Bára Idlbeková, Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta UK, Praha,
 email: bara.idlbekova@natur.cuni.cz

Doc. RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D., Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta
 UK, Praha, email: jiřina.kocourkova@natur.cuni.cz

Lidská stránka některých vybraných slavných osobností

Janiš Kamil

Na jednom z předchozích kongresů jsem zde prezentoval „perličky“ erotického obsahu ze života slavných žen. Dnes to bude prezentace veselých příběhů ze života známých mužů. Předložené informace mohou posloužit jako inspirace pro přednášku k blízkému tématu v prostředí veřejnosti, ale i školy. K prezentovaným osobnostem patří: K. H. Mácha, J. Vrchlický, V. Nezval, S. K. Neumann, F. Halas, J. Štýrský, J. Hašek, J. Arbes, K. Teige. R. Těsnohlídek.

Pochopitelně a přirozeně, že i v Čechách najdeme osobnosti, které zaujímali k lidské sexualitě velice kladný vztah, případně vybočovali „mimo řadu“ sexuálním chováním v dané době. Jedná se o osobnosti, které nám byly představeny a známe ze školních lavic, ale nevíme o nich vše. V žádném případě se nejedná o snižování významu a přínosu konkrétní osobnosti z oblastí české literatury, ale o příklad její lidské stránky.

Příběhy z 19. století

V období 19. století musíme zmínit jednoho z nejvydávanějších autorů, a to básníka **Karla Hynka Máchu** (16. 11. 1810 – 6. 11. 1836), který byl pokřtěn jako Ignác. Jméno Karel si přidal sám, a to v duchu obrozenécké zvyklosti a jméno Ignác si počestil na jméno Hynek. První básně psal německy a poslední dopis, který byl napsán 4 dny před jeho smrtí, byl také napsán v německém jazyce. Budoucí básník dokázal ve svém krátkém životě napsat neskutečné množství básní, povídek, náčrtků her apod., ale také nejslavnější báseň, která je, zůstává a nepochybně i zůstane – *Máj*. Vedle známých čítankových úryvků si Mácha vedl intimní deník, kam si zapisoval vše, co dělal v průběhu dne.

Máchův intimní deník (dochovaly se dvě verze, přičemž druhá verze nezahrnuje některé „nemravné detaily“) obsahoval poznámky toho nejintimnějšího charakteru, měl zůstat navěky skryt před ostatními a právě proto jej psal šifrovaně. Zaznamenával si v něm i své náhodné známosti. Nebylo jich tolik, jak by se na první pohled mohlo zdát. Někdo spočítal, že počet poznaných žen nepřesáhl množství 7 (sám Mácha tvrdí, že Lori bylo jeho třetí děvče). V Benešově poznal Mácha 15. 8. 1832 zřejmě svou první lásku Marinku Stichovou (1810-1833). Stalo se tak při plese po divadelním představení veselohry Čech a Němec, ke které napsal K. H. Mácha vlastenecký proslav. Marinka, dcera lesníka Jana Sticha na Konopišti, bydlela v nedaleké myslivně Želetinka. Básník jí ještě dlouho posílal četná dopisy, ale nakonec láska v listopadu 1832 skončila pro vztah Marinky k jinému nápadníkovi, kterým byl lesní adjunkt sloužící u jejího otce. Podle matrik se narodily Marince dvě nemanželské děti. Lze jen diskutovat, zda se jednalo pouze o platonickou lásku k Marince. Podle jeho poznámek nepatřil K. H. Mácha k platonickým milovníkům, ale touha po sexu byla výrazně v popředí.

Mezi jeho láskami se objevuje i jedna herečka – Roštovská. Právě pro ni vytvořil dílko s názvem *Panně Roštovské*. Další jeho přítelkyní se stala Anna Vrabcová z Hrubé Skály (narozena 26. 10. 1816 na Bukovině – Český ráj). Hrubou Skálu Mácha navštívil 2. 8. 1833. Byla to právě ona, kdo se stal předobrazem *Marinky*. Poznali se spolu při častých výletech a pobytech Máchy v Českém ráji kolem roku 1830. Údajně ji věnoval i sešit s básněmi. Ze vztahu se narodily dvě děti (12. 1. 1832, 26. 6. 1834), jejímž otcem mohl být budoucí básník. Současní badatelé a znalci života básníka však takovou eventualitu vylučují, ale kdo ví. Ve vzpomínkách pamětníků prý byla údajně pochována s deníčkem, kde byl vztah s básníkem zaznamenán. Anna je pochována na lesním hřbitově v hrobce rodu Roštejských na Hrubé Skále.

Další dívky potkal při cestě do Itálie, kdy se jednalo o jakousi Zuzanu a dále pak dívku jménem Dido. Máchův vztah k ženám (především však k Lori) měl hodně daleko do pouhého platonického dvoření a chování galantního muže. Právě naopak, pro konflikt a ránu nešel příliš daleko. Dnes bychom mohli použít pro jeho osobnosti a povahové rysy označení cholerik. Na poli sexuálním jej ovládala sexuální náruživost, majetnický přístup k ženám a žárlivé scény v jeho vztazích byly také velice časté.

Patřil zcela nekompromisně mezi muže, kteří vyznávali poněkud nekonvenční způsob sexu. Jeho životem prošlo na svou dobu poměrně málo milenek, jak již bylo uvedeno výše. K osudovému setkání s Lori (ve skutečnosti se jmenovala Eleonora), došlo na počátku roku 1834. Lori Šomková (1817 – 6. 11. 1891), velká Máchova láska, byla o šest let mladší a prvně se blíže s budoucím básníkem setkala ve svých 17 letech, a to v Kajetánském domě, kde Tyl připravoval česká ochotnická představení. Na divadelní zkoušku Lori pozvala Magdalena Forchheimová, manželka J. K. Tyla. Ve hře *Kytka* od V. V. Klicpery, kterou právě nacvičovala, a v které měla jednu malou roli, prvně uviděla Mácha, který jí zaujal. Bylo zjevné, že ani on Lori nepřehlédl. Po zkoušce odcházela celá společnost do kavárny U červeného orla v Celetné ulici v Praze. Mladý student práv (studia ukončil v roce 1836) a velký vlastenec, hrával v Tylových hrách především kladné hrdiny. Krátce po seznámení začal navštěvovat Lori, ale také ho k ní přitahovala sexuální touha (viz deník datum 22. 9. 1835). „*Chťel jsem, aby mi dala; ona, že nemůže být, už by to málem skoro udělala; potom povídala, abych přišel zítra, že půjde za mnou ihned dozadu. Že mi všechno udělá.*“

Možná stojí i za zmínku, jak hodnotil Tyl samotnou Lori. Podle něj byla Lori „veselá, ale mělká děvče, ráda se bavila, ráda tancovala, ráda se líbila, a proto si ráda i zakoketovala.“ (Strejček, 1928, s. 33).

Málokterý umělec dokázal tak otevřeně a naplno hovořit o nejintimnějších zákoutích svého života, jako to dokázal Mácha. Lori miloval pro její nahotu a trpělivost. Lori byla drobounká a půvabná dívka (fotografie z jejího pozdního věku hovoří už o něčem jiném), zcela obyčejná, nevzdělaná, zjevně naivní, bez hlubších dalších zájmů, ale milující. Pro Mácha byla dívkou „*prozaickou*“, kterou mohl ovládat, která mu byla oddaná a která jej nepochybně milovala. Co na tom, že uměla pouze německy a neuměla ani pořádně hrát ochotnické divadlo... Těžko posuzovat, do jaké míry byla jeho velkou múzou. V každém případě se jednalo o vztah, který Mácha hluboce prožíval, byť mu Lori byla spíše pro potřebu tělesnou. Byla poddajná a nechtěla, aby byl Mácha mrzutý, když se chovala zdrženlivě. Vyžadoval vždy stoprocentní oddanost a lásku, a Lori se mu stala do jisté míry hromosvodem, jeho často se střídajících nálad. Z dnešního pohledu bychom mohli takový vztah hodnotit jako domácí násilí. Do deníku si Mácha píše: „*Iždyť bych si i kurvu vzal, kdybych věděl, že mne má ráda.*“

Tyl měl problém se žárlivým Máchou. Mácha si vodil Lori na každou zkoušku. Když otehotněla, podezřívajíc z toho, že otcem budoucího dítěte je právě Tyl, což se nepotvrdilo, ale i tak se oba hlavní aktéři rozešli ve zlém. Lori Máchovi nikdy neodporovala, a byla po vůli, kdykoli se mu zachtělo, a to i při riziku, že dojde k odhalení jejich vztahu veřejnosti. Mácha život vstřebával všemi smysly. Každý nápad, myšlenku, pocit si chtěl hluboce vřít do paměti a tak vzniklo ojedinělé dílo – Deník. Přesto, že si vše psal „*tajným*“ písmem (šifrovaně), dokázal v roce 1884 Jakob Arbes (1840–1914) jeho deník dešifrovat, a to v noci z 11. na 12. 12. 1884. Dešifroval přennu tu část, která měla být pouze intimní záležitostí. Sám Arbes však nechtěl způsobit skandál, který by Máchovi mohl ublížit (bylo teprve jen půl století po jeho smrti). Úplné rozluštění obsahu uskutečnil až Karel Jánský (1890-1959), který se vehementně prosazoval za jeho zveřejnění.

Ještě ve 30. letech minulého století se pokoušeli surrealisté o necenzurované vydání deníku. Deník (necenzurovaný) vyšel v plném znění až v roce 1993 v knize s názvem *Intimní Karel Hynek Mácha* (vydal Český svaz spisovatelů). Proto si dnes můžeme například podrobně přečíst popisy událostí na podzim roku 1835. Například: „*17. září - (slečna lehla si na kanape, já na ni). Tříkráte jsme byli vytrženi, až přišla matka s otcem, pak bylo po všem, 19. září - Hned časně ráno (onanie) ... Uvečeř (pozadu), 21. září - Doma jsem (ji svlíkal ze šatů, vyzvedl ji sukně a díval se na ni popředu, po straně i pozadu. Líbal stehna a tak dále.) Potom jsme stáli u sebe. (Seděla mi nahou prdeli na klíně), 23. září - Ráno (onanie), 25. září - (Pozadu), 26. září - (Pozadu), 27. září - Uvečeř jsem (ji pical dvakrát po sobě. Podruhé na stolicích u okna), 30. září - Když po večeri všichni mimo Rózy odešli, byli jsme u kamen. (Já ji odkryl pozadu) a koukal jsem se na ni, ona vystupovala podívat se, co dělá Róza. Ta má mordyjánskou prdel. Pical jsem ji pozadu. Mluvili jsme o tom, wie tief ich hinein je kommen bin. A ptal jsem se jí, bude-li křičet, ona povídala, že neví, bude-li to boletí. Že to má být tak jako dnes.) 2. října - (Přišlo jsem pical u okna na stolicích), 4. října - Lori mi seděla na klíně, (musila se vždy sehnout, já jsem ho tam měl), 5. října - (Ona zandala okna, já šel na stranu, a když jsem se vrátil, položil jsem ji u kamen na stolice, díval se na ni, měla pěkně bílá stehna, potom jsem pical třikrát po sobě, dvakrát to vyšlo, dvakrát ji, pravila, to lechtalo.) 6. října - ... líbal jsem ji u kamen a díval se na ni, (až dovnitř,*

pak jsem ji fikal u kamen, podruhé když odešla, opět jsem pical, a vyšlo to, uvečer leželi jsme na sobě na kanapě, tam jsem ho měl v ní a seděla mi na klíně, pak jsem měl hlavu pod sukny, pak jsem ji pical vstaje vyzvednutou a vyšlo to. 20. října - (zkusil jsem několikrátě ji fikat, až posléz na kanape, jednu nohu měla na stoličce, druhou na nůši, jsem ji fikal.) 22. října – (Mezitím jsem ji několikrátě fikal, dvakrátě to vyšlo pozadu, několikrátě jsem to zadržel, až jsem ráno ztropil onanii. Hrál jsem si s její nohou, sundal punčochu, sedla si na kanape, zvedla nohy a já jsem se jí díval atd. Když jsem ji fikal, musila se přehnout přes stůl a stěžovala si, že jí to tuze bolí.)“ (Intimní Karel Hanek Mácha, 1993)

Jak již bylo zmíněno, Mácha byl bezesporu rozporuplnou postavou. Na jedné straně nesmyslně a bezdůvodně žárlivý, na straně druhé nadbíhal každé dívce, kterou potkal. Jak ale byl u dívek úspěšný, se můžeme jen domnívat (na základě již zmiňovaného rozluštění deníku s mnohdy podrobným popisem pikantností ze sexuálního života). Je jasné, že hlavní „prim“ přeci jen hrála Lori. Dne 5. 5. 1836 Lori zjistila, že je těhotná. V této souvislosti se Mácha nemohl smířit s myšlenkou, že by se nenarodil syn. Navíc, když mu Lori oznamuje, že je těhotná, zpráva rozruší její nemocnou matku tak, že následně (5. 5. 1836) umírá. Otec Lori ji vyhání z domu. Mácha se na Lori velice často rozezlí a ze žárlivosti přinutí těhotnou Lori, aby přisahal nad rakví právě zemřelé matky, že před ním nikoho neměla, a že dítě je skutečně jeho. (Přísaha na hrobě rodičů, na hřbitovech a podobných místech, nebyla ve své době zvláštností.) Na druhou stranu je nutné si přiznat, že Mácha byl mužem činu. Když se dozvídá, že Lori čeká dítě, i přes neshody s vlastními rodiči a rodiči Lori, se s ní hodlá okamžitě oženit (plánoval sňatek na 8. 11. 1836).

Na podzim roku 1836 přišel do Litoměřic a ubytoval se na Jánských schodech, ve dvoře vinárny Na Vikárce (dříve u Schustermannů). V noci z 1. na 2. října se jeho milence Lori narodil v Praze syn. Zprávu o narození mu přináší do Litoměřic jeho bratr. Nedaleko Litoměřic se nachází vrch Radobýl, z kterého Mácha prvně zahlédl, že město hoří, a odkud právě spěchal do města, aby pomáhal hasit požár. Protože na Radobýl chodil velice často, proto víme, že cesta do města mu trvala přibližně 45 minut. Při likvidaci požáru se nakazil nákazou z používané vody při hašení a v noci z 5. na 6. 11. 1836 ve 3 hodiny ráno umírá. Je pochován přesně v den plánovaného sňatku s Lori, u zdi místního hřbitova (pomník na hřbitově) odkud je za dramatických okolností přemístěn 7. 5. 1939 do Prahy na Vyšehradský hřbitov, kde byl s odpovídající pietou pohřben. Přemístění ostatků básníka se stalo ve své době obrovskou demonstrací skrytého odporu proti okupantům.

Socha svatého Prokopa

Epilog velké lásky končí naprosto prozaicky. Syn Ludvík, který se narodil 1. 11. 1836 – jedním z kmotrů je i Máchův přítel Antonín Strobach, budoucí pražský primátor, ale záhy umírá ve věku devíti měsíců 5. 7. roku 1837 v Praze. Básníková láska Lori Šomková se v roce 1849 opětovně provdala za lehkomyšlného policejního oficiála Sieha. Manželství končí neslavně. Lori umírá 31. 11. 1891 a je pochována na Vinohradském hřbitově (sektor č. 3) v Praze, kde je položena malá kamenná deska s prostým nápisem „Máchova Lori“, doplněná o „Eleonora Šomková, provdaná Siehová 1891.“ A dodatek – na Máchův hrob se údajně nepřišla nikdy podívat. Na druhou stranu lze zase ocenit její diskrétnost, že nikdy neuvedla své zkušenosti a sexuální zážitky s Máchou.

Na závěr se ještě vrátím k jeho dílu, *Máj*. Mácha často jezdil za svým spoluzákem ze studií Eduardem Hindlem do oblasti Doks. Zde, v některé z hospod vyslechl Mácha (1810–1836) příběh, který položil základy ke slavné básni *Máj*. Dne 7. 5. 1774 krvavě vyvrcholil spor mezi otcem Antonem Schiffnerem a jeho synem Ignácem (v *Máji* postava „*Vilém*“). Syn se hodlal oženit s nemajetnou dcerou místního kováře – Annou Rosinou (v *Máji* postava „*Jarmila*“), což nebylo právě po chuti zámožnému otci (místnímu měšťanovi a majiteli chmelnice). Co se stalo, lze jen dovozovat, ale fakt je takový, že lidé po čase našli mrtvolu otce zahrabanou pod skalou nedaleko místa, kde dnes stojí socha sv. Prokopa. Existuje několik verzí možného motivu vraždy. Jedním z motivů mohl být i fakt, že Ignác věděl o milostném poměru svého otce s Rosinou. Ignác byl zadržen a na popravišti v Mladé Boleslavi dne 19. 7. 1774 popraven lámáním v kole. Jednalo se o poslední veřejně popraveného muže lámáním v kole v Čechách. Rosina nespáchala sebevraždu, jak je uvedeno v *Máji*, ale po trestu se vrátila domů, kde 7. 10. 1774 porodila syna Ignáce. Reálný příběh spadá do města Dubá.

Město Dubá (okr. Česká Lípa) se nachází cca 11 km Z od Doks a 16 km J od České Lípy. Socha, která zde stojí, není originál, jedná se o kopii. Originál byl přemístěn v roce 1988 a dnes se nachází před starým špitálem ve městě.

K místu tragédie vede z náměstí (J směrem) červená turistická značka, tzv. naučná stezka Dubsko-kokořínské trasy, kde po cca 1,3 km narazíme na zmiňovanou sochu. Pro autoturisty se jedná o ujetí kratšího úseku cesty po silnici směrem na Mšeno, a ihned za městem zastavit a vydat se po zmiňované turistické značce vpravo do pole. Socha není ze silnice vidět, ale je vzdálena přibližně cca 300 m od silnice.

Příběhy z přelomu 19. a 20. století.

Mnozí narazili v naší literatuře na zajímavé dílko, které sice nevstoupilo do školních čítanek, ale přesto jej mnozí četli, a to mnohdy několikrát. Tím dílkem je *Rytíř Smil* s údajným autorstvím **Jaroslava Vrchlického** (vlastním jménem Emil Frída, 1853–1912), které po mnoho generací kolovalo mezi lidmi. V druhé polovině svého života, literární polyglot své sexuální potřeby ukájel způsobem nevhodným pro básníka. Kočárem jezdil po městě a doslova „bral“ holky z ulice. Důvod byl velice prostý a svým způsobem i krutý. Šlo do jisté míry o pomstu své ženě. Přestože se manželkou Ludmilou Podlipskou měl tři děti, byla mu po celou dobu manželství nevěrná.

Vraťme se zpět, do období jeho pobytu na zámku Veltrusy, kde v roce 1876 prožil několik šťastných chvil ve vztahu k patnáctileté Ludmile Podlipské (1861–1915), kterou poté pojímá za manželku. Tehdy 23 letý básník Jaroslav Vrchlický poznává v zámeckém parku známou dobovou spisovatelku Sofii Podlipskou (1833–1897), která v té době byla již vdovou. Starší ženě se Vrchlický líbil, ale plně si uvědomuje věkový rozdíl, a proto nabízí ke sňatku svou dceru – Ludmilu. Uzavřené manželství (4. 8. 1879) bylo šťastné jen krátce. Vrchlický se věnoval literární a překladatelské tvorbě (jeho díla čítají na 200 svazků) a manželské pouto tím trpělo. Smrtelnou ránu do vztahu učinil manželčin dopis, v kterém se přiznává k nevěře i k tomu, že dvě ze tří dětí nejsou jeho, ale jsou plodem mileneckého vztahu s hercem Jakubem Seifertem (1846–1919). Přestože ho žádá o odpuštění, nikdy se jej nedočká. Vrchlický opět vyhledává další milenky. Např. Karle Bezdičkové složil jednu z nejkrásnějších svých básní – *Za trochu lásky šel bych světa kraj*. Navíc, byl v té době povýšen císařem (společně s A. Dvořákem) do šlechtického stavu a jako první Čech byl navržen na Nobelovu cenu za literaturu. Pochován je na Vyšehradském Slavině, kde jako jediný má vedle životopisných dat i ukázkou verše.

Ještě se jednou vrátíme k dílku a autorství Rytíře Smila. Kdo je autorem velice známé eroticko-skatologické poemy *Rytíř Smil*, se dodnes diskutuje. Prvně vyšlo zmiňované dílko, které je „tradičně“ připisováno známému českému básníku Jaroslavu Vrchlickému v roce 1925, tzn. 13 let po básníkově smrti. Ale je také možné, že existují i starší vydání. V průběhu let se objevovaly také dodatky, které však v žádném případě nedosahují úrovně první verze (vydání), a vzniklo i několik překladů do jiných jazyků.

Jedním z motivů k sepsání poemy mohly být špatné vlastní zkušenosti z kněžského semináře, nebo také sázka se svým učitelem, kdo napíše sprostší báseň. Výsledek byl takový, že mladý Vrchlický vyhrál. Možná to byla jen záminka, aby opustil dráhu kněze a mohl se věnovat spisovatelské činnosti.

Celá poema se skládá z osmi zpěvů a počet slok je přes sto a začíná následovně:

- Na svém hradě rytíř statný
- jménem Smil žil přeudatný,
- jenž však jednu vadu měl,
- že o lásce nevěděl.

Obsah dílka je velice prostý a pro trochu literárně sečtělě čtenáře, také notoricky známý. Do sexuálního života uvádí zkušená dívka jménem Minka hradního pána, kterému se tím otevře zcela nový svět. Vše dopadne tak, že se za pána provdá a v podhradí vypuknou radostné sexuální orgie.

Jaroslavu Vrchlickému je také připisována parodie na Erbenovu báseň *Svatební košile*, ale také některé další eroticko-skatologické básně. O autorství se spekuluje. V básnickové pozůstalosti se nenašlo žádné dílo, které by autorství jednoznačně Vrchlickému připisovalo. Proto ona spekulace.

Další z možných inspirací Vrchlického se mohl stát moravský šlechtic Smil Bítofský z Lichtenburka, sídlící ve své době na hradě (dnes zřícenina) Cornštejn, která se nachází nedaleko Bítova nad hladinou Vranovské vodní nádrže. Také on měl velmi blízko k hýřivému a hříšnému způsobu života. Mimo jiné, Smil Bítofský taktéž pobýval na dvoře Jana Lucemburského, později na dvoře císaře Karla IV., proto není překvapující, že se mohl stát předlohou a nepochybně i inspirací pro sepsání Rytíře Smila.

K Vrchlického dnes nejznámějším dílům patří divadelní hra *Noc na Karlštejně*, která se týká jedné tradice z doby vládnutí Karla IV. Podnětem k napsání hry byl tradovaný zákon, že přes noc nesmí na Karlštejně přespat žádná žena. Danou zmínku můžeme nalézt v kronice od Václava Hájka z Libočan. Skutečnost je taková, že ženy mohly za doby Karla IV. na hradě pobývat, ale nesměly pobývat ve věži, kde ukřývaly ostatky svatých a také korunovační klenoty. V roce 1884 byla hra uvedena v Národním divadle.

Své přinesl do této oblasti i **Vítězslav Nezval** (1900–1958), autor *Sexuálního nokturna* nebo **Stanislav Kostka Neumann** (1875–1947) se svým dílem *Dějiny ženy*.

Novela *Sexuální nocturno* (Nezval, 1931) zachycuje reflexi vlastního dospívání, kdy dochází ke střetu pubertálního poznávání s realitou světa dospělých, zvláště pak na pozadí sexuálního poznávání. Autor zachycuje prostředí maloměsta (konkrétně Třebíče, kde Nezval prožil kus svého života) na konci éry rakousko-uherského mocnářství, v době první světové války. Zvláštní pozornost je věnována první sexuální zkušenosti v místním nevěstinci. Kniha *Sexuální nocturno* byla cenzurována a nebyla povolena k vydání. Následně vydána byla, ale pouze v nákladu pouhých 138 výtisků v *Edici 69* s ilustracemi J. Štýrského. Za zmínku stojí, že budoucí významný literát Nezval, nezařadil dílo do svých sebraných spisů a od *Sexuálního nocturna* se distancoval. Přitom bylo všeobecně známo, že toužil být nejen velkým básníkem, ale také velkým svůdníkem žen. Nepochybně díky svému osobnímu kouzlu i přes poněkud zavalitou postavu, se mu role svůdce poměrně dařila.

Zabývat se erotikou, byť jen jako spisovatel, nebylo na přelomu minulého století vůbec jednoduché. Dne 30. 9. 1895 zkonfiskovala policie 200 výtisků sbírky erotických básní s názvem *Sodoma* od poštovního úředníka **Josefa Karáska**, mimo jiné, velkého obdivovatele B. Mussoliniho. Uvedený spisovatel je spíše znám pod uměleckým pseudonymem Jiří Karásek ze Lvovic (1871–1951). Současné bylo zkonfiskováno i poslední číslo *Moderní revue*, v němž byly uveřejněny dvě básně (*Sodoma, Venus masculinus*) z oné zmiňované sbírky. Ve stejném čísle časopisu byl uveřejněn překlad článku O. Wilda. Celá aféra s konfiskací se dostala s určitým časovým odstupem i na 246. jednání Říšské rady (25. 11. 1903), kdy v této záležitosti vystoupil poslanec Josef Hybeš. Za pomoci četných interpelací mohlo nakonec dojít v roce 1905 k vydání sbírky i s původním názvem.

První českou, obsahově eroticky zaměřenou, knižní edicí se stala *Mládenecká knihovna*, kterou začalo vydávat Koberovo vydavatelství. Úspěšná edice vycházela až do roku 1921 a vzhledem k tomu, že v ní pod různými pseudonymy publikovali i budoucí známí literáti, měla i slušnou úroveň. Jedna z předchozích kapitol nesla název „*Příběh do červené knihovničky*.“ Ono označení spadá do 20. a 30. let minulého století. Příslušné knihy, přesněji řečeno, knihy shodného žánru, byly vázány v červené barvě a vydávala je společnost Rodina. První „*dívčí*“ romány však mají své kořeny na konci 19. století. Jedna z prvních spisovatelek, která příběhy „*produkovala*“ se jmenovala Věnceslava Lužická. V meziválečném období zaznamenala skutečný boom literatura spadající do tzv. „*červené knihovny*.“

V té době začaly vycházet dva, ryze dámské časopisy: *Hvězda* (1925) a *List paní a dívek* (1925), v nichž byly příběhy (vždy se šťastným koncem) a vycházely na pokračování. Čtenářská netrpělivost nakonec vedla k vydávání celých příběhů samostatně jako celku. Většina příběhů byla prospikována četnými nástrahami pro hlavního hrdinu, ale jak bývá u obdobných děl zvykem, vše dobře dopadlo (obdobně je tomu i u dnešních telenovel). Některé příběhy však psal i sám život a nebylo jich málo.

V letech 1931–1938 u nás vycházel vynikající pražský měsíčník s názvem *Erotická revue* (redigoval J. Štýrský). **Jindřich Štýrský** (1899–1942) byl původně vesnickým učitelem, později pak významným představitelem českých malířů surrealistů, fotografů, grafiků, básníků i teoretiků umění. Když v roce 1931 založil *Edici 69* (v názvu využil označení pro jistou sexuální polohu), nepřímo přiznal, že do obsahu zašifroval svou platonickou lásku k nevlastní sestře. Jeho názory byly silně ovlivněny Freudem. Z tohoto pohledu je zajímavá jedna epizodka: při oznámení sestřiny smrti, držel v ruce právě svazek konvalinek, které se mu poté staly celoživotním erotickým fetišem. Také je nosil své poslední lásce – herečce Marii Burešové, mimo jiné první představitelce Nezvalovy *Manon Lescaut*. Přestože měl hodně milenek, sám se nikdy neoženil. Zvláště významné bylo jeho soužití s avantgardní umělkyní Toyen (vlastním jménem Marie Čermínová). Seznámili se na ostrově Korčula, když mu bylo 23 let. Měli společné ateliéry a vzájemně se umělecky ovlivňovali. Když Štýrský těžce onemocněl, Toyen se o něj láskyplně starala. Po jeho smrti si odvezla část pozůstalosti s sebou do Francie.

Ve 20. a 30. letech minulého století vycházel také magazín *Erotikon*, *Erotická ročenka*, jako zvláště ní vydání magazínu *Eros*. Jednalo se o velice kultivované tiskoviny, do kterých přispívala celá řada našich předních literátů. Z aktivit Štýrského vzešla básnická sbírka *Thyrso* od **Františka Halase** (1901–1949), která vyšla poprvé v *Edici 69* (1932) soukromým nákladem v počtu 138 výtisků. Originální ilustrace dodal J. Štýrský. Sbíрка zahrnuje několik málo básní naplněných vzrušivým erotickým nádechem (podle některých kritiků jsou až pornografické). V každém případě stojí za to si je přečíst. K novému vydání sbírky *Thyrso* došlo v roce 2000 (náklad 500 kusů).

K velice zajímavým jevům v první polovině 20. století patří tzv. legionářská bigamie. Stávalo se totiž poměrně často, že navrátilí se vojáci, zejména z východní fronty, si s sebou přivezli i ženy (bez ohledu na to, jaký měla úřední statut). K nejznámějším českým bigamistům patřil velký spisovatel **Jaroslav Hašek** (1883–1923).

Novinář a významný spisovatel proslul především jako autor světoznámého románu *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Dílo začal psát ke konci života v Lípnici nad Sázavou, ale také ho nikdy nedokončil.

Občas se o této osobnosti diskutuje v rovině sexuální orientace a spekuluje o tom, že Hašek byl homosexuál. Ale pravděpodobně tomu tak ve skutečnosti nebylo. Všeobecně však měl k ženám poněkud chladnější přístup. Jedním z vysvětlení je skutečnost, že ve svých 11 letech se seznámil s vysloužilým námořníkem Němečkem, který s ním absolvoval procházky po pražských hospodách, naučil jej pít alkohol a krást peníze. Navštívili spolu i neslavně proslulou *Jedovou chýši*. Němeček mu také názorně ukázal soulož s jednou z lehkých žen, což se stalo pro malého Járu velkým a celoživotním traumatem (jak později přiznává) ve vztahu k ženám. Musíme si uvědomit, že se jednalo o období v jeho osobnostním vývoji, kterému nemohl rozumět a natož pochopit.

Po maturitě je okouzlen anarchistickým hnutím. Stává se také bohemem, který se přiklání k tuláckému životu. S bratrem poznává Slovensko, Halič a Uhersko. Z cest sepisuje řadu povídek, které uveřejňuje v *Národních listech* a které se setkávají se zájmem čtenářů.

V roce (1905–1906) se seznámil s nepříliš pohlednou, ale inteligentní Jarmilou Mayerovou. Šlo o dívku, které Hašek imponoval svou bohémskou povahou. Ostatně, i ona měla k takovému chování blízko, ale na rozdíl od Haška, pocházela z majetnější rodiny.

Dne 15. 5. 1910 nakonec došlo v kostele u sv. Ludmily na Vinohradech k jeho prvnímu sňatku. Jak uvádějí tradiční pověry, sňatky uskutečněné v květnu nebvají šťastné. V tomto případě to platilo dvojnásob. Zmiňované manželství se postupně dostávalo do krize, přestože se Hašek pokoušel žít počestným životem, ale představy o spokojeném a šťastném manželství nenaplnil. Navíc se manželka Jarmila léčila ze zastaralé a zanedbané pohlavně přenosné choroby, kterou „přítáhl“ sám Hašek z cest po Slovensku. Poznáním pravdy bylo důvodem ke vzniku Haškovy hluboké deprese, kdy se pokusil v únoru 1911 o sebevraždu skokem z Karlova mostu do Vltavy. Otázkou zůstává, zda skončit se svým

životem myslel opravdu vážně, nebo jen takové rozhodnutí předstíral. Skutečností však je, že se na krátký čas dostal do psychiatrické léčebny. Jarmila se snažila ještě manželství zachránit, ale krátce po narození syna Richarda, v tzv. šestinedělí, přetřhl budoucí spisovatel s rodinou veškeré svazky. Jarmila se s Haškem nikdy oficiálně nerozvedla.

Za první světové války, která pro něj byla určitým „vysvobozením“ se Hašek dostává na východní frontu do Ruska a v roce 1915 je zaho. Následně se stává příslušníkem Československých legií, zúčastňuje se bitvy u Zborova. Později vstupuje do řad Rudé armády. Od podzimu roku 1918 do října 1920 pracuje v rozličných politických funkcích Rudé armády, stává se ředitelem armádní tiskárny. V téže době onemocní tyfem. V roce 1920 se v Ufě (uvádí se také Krasnojarsk) žení s dvaadvacetiletou tiskářskou dělnicí Alexandrou Gavrillovou (Grigorjevovou) Lvovou (Šura), která se o něj po celou dobu nemoci svědomitě starala. V roce 1921, přesně na 1. máje, autor světoznámého Vojáka Švejka přiznává, že má oficiálně dvě manželky.

Později se na falešné doklady vrací přes Narvu, Tallin a Štětín do vlasti. Jak už bylo řečeno, Hašek se stává „oficiálně“ bigamistou, což u legionářů z Ruska nebylo zas tak nic neobvyklého. Hašek realizoval život mezi dvěma ženami. Pro Šuru byl pobyt v zemi jejího manžela opravdu krutý, neboť na něm byla zcela závislá, a to jak ekonomicky, tak i jazykově. Svoji Šurinku, jak ji často oslovoval, představoval jako kněžnu, čímž zavdal základ pro celou řadu pomluv, jako například, že nechal popravít celou její rodinu a z Šuri, že si následně udělal otrokyni. Na Lipnici bydleli Šura s Haškem v hostinci *U české koruny*, než si později pořídili malý domek nedaleko hradu. Přítomnost Šuri nebyla pro Haška jednoduchá, neboť v jednom z dopisů se obrací na Jarmilu: „S tím děvčetem jest to strašné nedorozumění. *Porad' mně, co dělat?*“ Zda mu žena poradila, to nevíme. Čtyři měsíce po svém návratu je předvolán k Zemskému trestnímu soudu za bigamii, ale nakonec žádný trest nedostal, neboť tehdejší nově vzniklá Československá republika neuznávala sovětské zákony, což Haškovi nesmírně pomohlo. Stejně tak bylo pro Haška polehčující, že v dobovém chaosu nebylo možné skutečně doložit, zda se se Šurou vůbec oženil.

Vzniklý trojúhelník se rozpadl 3. 1. 1923 smrtí Haška. Jarmila se už nikdy neprovdala. A Šura, ta se zamilovala do studenta medicíny Zapletala, který za Haškovy tantiémy hezky a příjemně vystudoval a za něhož se později provdala.

K dalším známým osobnostem, které sloužily u legionářů a měly po vzniku republiky problémy s bigamií, patřil například i neslavně proslulý **Radola Gajda** (vlastním jménem Rudolf Geidl, 1892–1948). Před první světovou válkou se oženil se Zorou, která se po odchodu manžela na frontu přestěhovala ke svému tchánovi do Kyjova. Mezitím ale její manžel v Jekatěrinburgu poznal Kateřinu (Jekaterinu) Nikolajevnu a v roce 1919 si ji vzal za ženu. Následující rok se vrací s Kateřinou zpět do Československa, kde se nakonec rozvádí s první manželkou a žijí si spokojeně v Říčanech.

Manželství uzavíraná legionáři měla svá pravidla. Před uzavřením sňatku s tím muselo souhlasit i vojenské velení. Oficiálně potvrzená manželka mohla oficiálně spát v tzv. těpluše (označení pro obývací legionářský vagon), kde však neexistovalo žádné soukromí.

Další zajímavou osobností, která měla s láskou různé „trable“, byl jeden z nejvýznamnějších spisovatelů, autor četných romanet a novinář **Jakub Arbes** (1840–1914). Na začátku své životní dráhy, přesně v roce 1858 potkává v Merklíně Janu Šimánkovou. Šlo o první lásku, která s sebou nesla všechny znaky platonické a nenaplněné lásky. Netrvalo dlouho a dozvídá se, že se jeho láska vdala za jiného. V roce 1862 se při výletu do Prokopského údolí seznamuje se svou osudovou láskou, kterou se stala chudá švadlena Josefina Rabochová a navíc, rodiče vztahu vůbec nepřáli. Už při zmiňovaném výletu šel tzv. „rychle na věc“ a zřejmě se jednalo o oboustranný postoj. Netrvalo dlouho a Josefina čekala dítě, které se narodilo týden před svatbou (1867) a které ještě v kojeneckém věku zemřelo.

Jakub Arbes byl nejen zdatným spisovatelem, ale živil se také jako odpovědný redaktor, což mu sice zajišťovalo určitý finanční příjem, ale bylo zde velké riziko soudních sporů. Díky soudnímu obvinění se následně dostává do vězení v České Lípě, kam je odsouzen na 13 měsíců, které zde trávil v letech 1873–1874). Zde se seznámil 18 letou Marií Červenkovou, která ve vězení uklízela a při této činnosti se intimně sblížila s Jakubem Arbesem. Pomáhala mu vynášet z vězení poštu pro manželku a přátele. Vztah mezi nimi lze označit jako lásku na první pohled. V roce 1874 Marie opustila svoji práci uklízečky v České Lípě a odešla za svými rodiči. I Arbes je propuštěn z vězení a v dubnu následujícího

roku se Marii narodí nemanželská dcera Marie Františka. Proto lze oprávněně předpokládat, že otcem je vězeň Jakub Arbes. Budova soudu svému účelu sloužila až do roku 1897. Dnes se budova nachází v sousedství kostela Sv. Kříže.

K dalším velkým odkazům Jakuba Arbese, patří také rozluštění šifry Karla Hynka Máchy v jeho intimních denících, kterým přiblížil intimní život s Lory.

Už v předchozí kapitole je zmínka o tom, že k zajímavým osobám na poli erotiky a sexuální osvěty patřil **Stanislav Kostka Neumann** (vydal sbírku básní se stejným názvem *Erotika*) a především již zmiňované dílo, *Dějiny ženy*. V mládí patřil mezi bouřliváky a ve známém procesu s neexistující organizací Omladina byl odsouzen k 14 měsícům vězení. Po propuštění z vězení se potkal se svou první ženou Kamilou. Z manželství se narodily dvě děti nesoucí jména po rodičích – Kamila a Stanislav. Manželství netrvalo dlouho a v jeho životě se objevila milenkka Božena Hodačová (1882–1967). Milenci spolu uprchli do Vídně, kde jim ubytování sehnala další známá česká spisovatelka Marie Majerová. Milenecký vztah dostává pomalu, ale jistě trhliny. S. K. Neumann zůstal i nadále bouřlivákem (ostatně Bouřlivák byla jeho přezdívka), zúčastňoval se četných flámů, na kterých nechyběly ženy. Jedním z posledních hřebíčků do vztahu bylo zjištění, že nakazil Boženu kapavkou a také jí sdělil, že si přitáhl z Prahy i filcky. Netrvalo dlouho a dvojice se vrátila zpátky do Čech. Přestože Božena psychicky trpěla, nebyla schopna vztah ukončit. Za nějaký čas zjistila, že je v jiném stavu a v roce 1905 se jí narodila dcera Soňa.

Další návštěvy hospod, bujaré večírky a nedostatek peněz nutily Boženu k útěku do Prahy, a to s jejím přítelem **Rudolfem Těsnohlídkem** (vlastním jménem Arnošt Bellis, 1882–1928), autorem libreta světoznámé opery *Lišky Bystroušky*, kterou zhudebnil český skladatel Leoš Janáček. Rozzuřený a uražený S. K. Neumann přiměl Boženu, aby ukončila vztah s Těsnohlídkem a oznámil jí, že se zastřelí, když s ním odejde. Božena od Těsnohlídky skutečně odešla. Po příjezdu do Bílovic nad Svitavou otevřel Neumann všechna okna a údajně vykřikoval „*Kurvo, kurvo, uteklas mi s Těsnohlídkem!*“ Těsnohlídek se ještě jednou vypravil za Boženou, ale neúspěšně. Po opětovném návratu Boženy do Bílovic a dalších hádkách prchla Božena do Vídně, tentokrát se spisovatelem Ivanem Olbrachtem. Po nějakém čase se opětovně vrátila k Neumannovi. Po skončení 1. světové války si každý žil v podstatě svůj vlastní život. Tento netradiční vztah trval až do smrti básníka.

Prvně se oženil Těsnohlídek v roce 1905 s Jindrou Kopeckou, kterou oslovoval jako Kájú. Svatební cestu si naplánovali do Norska, kde jednoho dne došlo k tragédii. Nešťastnou náhodou došlo k výstřelu z malého revolveru, který občas manželka nosila na krku a kterým si způsobila smrtelnou ránu. Dnes lze spekulovat, zda se opravdu jednalo o nešťastnou náhodu, nebo sebevraždu.

Těsnohlídek si v roce 1909 vzal Annu Kutilovou, dceru nádražního hlídače. Problém byl v tom, že se Anna zamilovala do doktora Jana Navrátila. Od té doby mohli lidé často vidat chodit po okolí trojici, přičemž všichni věděli, jak to ve skutečnosti je, kromě Těsnohlídky. Na počátku 1. světové války se Těsnohlídek odstěhoval do Bílovic nad Sázavou, kde pobýval i Neumann.

Po rozvodu manželství se ještě jednou Těsnohlídek oženil (1924), a to s Olgou Vasicovou-Zámečnickovou, která mu byla údajně taky nevěrná. Těsnohlídek pracoval v redakci Lidových novin v Brně a tam se dne 12. 1. 1928 zastřelil. Ve stejný den spáchala sebevraždu i jeho žena.

Další zajímavou osobností z českého prostředí, realizující v praxi poněkud netradiční partnerský a s tím související sexuální život je **Karel Teige** (1900–1951). Teige patřil mezi vůdčí osobnosti meziválečné avantgardy, ale také byl velký vyznavač tzv. myšlenky volné lásky. Doslova vyznával ve vztahu k manželství a rodinnému životu myšlenku, že by člověk měl být „*spíše dravcem nebo stěhovaným ptáčkem než domácím zvířetem, ohočenou drůbeží.*“ Jeho velkou láskou se stala kamarádka jeho přítelkyně z mládí Josefína Nevařilová. Přestože se nevdali, žili spolu v jednom bytě s dalšími příbuznými. V roce 1941 poznal Evu Ebertovou, která byla nejen o 14 let mladší, ale byla to také nevlastní dcera známého prvorepublikového politika Josefa Svatopluka Machara.

Společný život všech tří s sebou přinášel různá úskalí. Teige se domníval, že z jeho pohledu se může jednat o šťastné soužití, ale ženy to všeobecně přijímají jinak. Od své přítelkyně přecházel k milence a zpět. V době vrcholících politických procesů se mu výrazně zhoršilo zdraví a zemřel u milenkky Evy, která napsala vzkaz jeho přítelkyni Josefíně. Eva následně spálila všechnu vzájemnou korespondenci a následující den si pustila plyn a zemřela (2. října). Josefína Nevařilová obdobným způsobem ukončila svůj život 12. října.

Za použití dnešní terminologie, bychom mohly daný vztah označit jako polyamorie. Ve své době nebyl daný pojem znám a propagovaný vztah spadal do gesce volné lásky, kterou vyznával (nebo spíše v praxi realizoval) např. V. I. Lenin a celá řada dalších osobností dějin.

Vybrané příběhy jsou jen malou ukázkou složitosti vztahů a osobního života slavných.

Použitá literatura:

Strejček, F. *Lásky a milenky našich básníků*. Praha: F. Topič, 1928

Pracoviště autora:

Doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.

Slezská univerzita v Opavě

Fakulta veřejných politik

Ústav pedagogiky a psychologie Opava

e-mail: kamil.janis@uhk.cz

Milostné příběhy smírčích křížů

Janiš Kamil, Ludvíková Iveta

V následujícím příspěvku se chci pokusit o prezentaci (snad) zajímavých informací, které se týkají propojení artefaktů umístěných v přírodě a mající vztah k příběhům podložených erotickým vztahem, láskou, ale také tragédiemi, někdy skutečnými, někdy prezentovanými jen v pověstech.

V naší krajině můžeme objevit na mnoho dokladů o historicky dochované stránce vzájemných vztahů mezi mužem a ženou. Jejich hmatatelný důkaz zachovaný do dnešních dob, představují smírčí kříže. Musíme si uvědomit, že naši předkové a prapředkové v rámci vyhledávání partnerů to měli o mnoho složitější, než tomu je v dnešním internetovém prostředí, kdy stačí pár „kliků“ a vztah může začít. Vztahy bývaly dávno usmlouvány rodiči a přes to, jak se říká, „vlak nejede.“

Asi není žádným překvapením tvrzení, že láska má tisíce podob, občas silně vzrušující a inspirující, ale také s sebou přinášející i mnohdy celoživotní a tragické momenty. Mnohé smírčí kříže, které při náhodných cestách potkáváme, mají za sebou navíc truchlivé a smutné příběhy, které mají podtext týkající se lásky, a také například žárlivosti, a z ní plynoucí smrti (těch je nejvíce), ale také mnohdy i jen náhody.

Většina smírčích křížů má svou paměť v podobě reálného příběhu, pověsti, sdělované tradice, které se mnohdy v realu ani nestaly. Jak již bylo napovězeno v samotném názvu, mnoho příběhů končilo tragicky, proto byly vztýčovány smírčí kříže, mnohé z nich byly i tragicko-komické a některé, (ale těch bylo opravdu málo) měly i dobrý konec.

Smírčí kříže úzce souvisí se středověkým soudnictvím. V současné době je můžeme zpravidla nalézt v blízkosti cest, aby zpráva o zločinu a následném smíření měla i svůj výchovný dopad. Většinou stojí na místě, kde k danému zločinu došlo a také na čelní straně zachycují v symbolech motiv celého zločinu.

Jedním z trestů v období středověku bylo tzv. smírčí právo, kdy byl provinilci udělen trest, který mimo jiné, ukládal vyrovnání se s postiženou rodinou a následně vztýčení smírčího kříže. Ve své podstatě se jednalo o výraz pokání a odpuštění. Jako pokání bylo zpravidla ustanoveno, kolik dotyčný zaplatí zádušních mší, úhradu nákladů na pohřeb, zakoupení vosku na svíce pro kostel, vykonání kajičné cesty do některých blízkých poutních míst a pochopitelně, že v případě zavraždění živitele rodiny pak následoval výčet konkrétní pomoci, jako např. zabezpečení otopu, podíl na zemědělských pracích atd.

Konec vztýčování smírčích křížů učinil až Koldinův zákoník (1679), který nabyl pro Čechy a Moravu platnost až v roce 1697 a vše, co bylo postaveno po roce 1700, už nejsou „klasické“ smírčí kříže. Přesto, i s těmito kříži mohou být spojovány, někdy i tragické příběhy.

V následujícím textu je prezentováno umístění některých smírčích křížů, stejně tak dochované legendy. Existují i další připomenutí tragických příběhů. Jedná se o kříže, které právě upozorňují na onu událost. Jako známý příklad je např. Devět křížů na silnici D1 nebo také Devět křížů u města Červený Kostelec. V praxi se může jednat o podnět pro konkrétní jarní nebo podzimní vycházku v rámci školy, poznání okolí školy, anebo svého bydliště. Toto poznání by mělo patřit v každém případě k základním znalostem své obce nebo kraje.

Příběhy, které za smírčími kříži stojí, jsou opravdu zajímavé, komické, osudové. Život je prostě nepřekonatelný ve vymyšlení zápletek, v daném případě milostně laděných. Jednotlivé příběhy smírčích křížů jsou řazeny podle abecedy.

Bošín (okr. Ústí nad Orlicí)

Přibližně 3 km SZ od Chocně směrem na Borohrádek, těsně před obcí Bošín, a to po pravé straně vedle silnice, na začátku obce a pod nízkou strání, můžeme objevit smírčí kříž, který má podobu „*patniku*“ vysokého cca 1 m. Jedna z pověstí hovoří o tom, že v obci se bratři zamilovali do jedné dívky – Boženky. Ta se ale „*citila*“ na mnohem lepší partii, přičemž se tak oba bratři stali předmětem vtipů, posměchu apod. z její strany a i místních obyvatel. V takové situaci se oba bratři rozhodli, že spáchají společně sebevraždu zastřelením, což se taky na svátek Boženy opravdu stalo.

Reakce spoluobčanů byla odpovídající. Nikdo se s Boženkou nebavil a v podstatě došlo k jejímu vyloučení z obce. Někdo navrhl, aby odvrátila nevráživost u lidí postavením smírčího kříže. Skutečně

se tak stalo, ale vůbec to nepomohlo. Nikdy se už neprovdala a celý zbytek života protruchlila. Jak to bylo doopravdy, to se asi už nikdy nedozvíme, ale i zde platilo, že kdo míří vysoko a chce být povýšen, bude naopak ponížěn.

Častotice (okr. Třebíč)

Nedaleko Náměstí nad Oslavou, a cca 9 km SZ od ní, se nachází obec Častotice. A od obce, asi 3 km SZ při cestě do Pyšel (cca 2 km), budeme míjet po pravé straně silnice poměrně vysoký (cca 160 cm) a nepřehlédnutelný smírčí kříž. Základ tvoří plochý kámen s vyznačeným křížem. Podle pověsti došlo na daném místě k tragédii, když se mladík vracející se z vojny dozvěděl, že jeho milá se dvává. V pomatení mysl zastřelil několik svatebčanů a následně spáchal sebevraždu.

Dvořisko (okr. Ústí nad Orlicí)

Přibližně cca 2,5 km JZ směrem od Chocně, významné železniční stanice, na trati Česká Třebová – Pardubice, se nachází vesnice Dvořisko, která v současné době tvoří součást města Choceň. Při silnici, směrem z Chocně na Vysoké Mýto, se nachází již zmiňovaná obec, kde v těsné blízkosti silnice a hlavně cyklostezky, můžeme nalézt dva smírčí kříže, které pocházejí ze 17. století. K oběma se váže legenda.

Podle jedné legendy se jedná o tragický případ, kdy se navzájem smrtelně zranili myslivec a pytlák. Podle druhé legendy, která je mnohem zajímavější a romantičtější, se prý údajně na tomto místě utkali dva mladí myslivci v souboji o právo na jednu mladou dívku. Rozhodnutí ponechali na romantickém souboji střelbou na vzdálenost 50 metrů, ale protože oba byli výbornými střelci, došlo k tomu, že při výstřelu zahynuli oba. V podstatě potencionální vdova nechala vztyčit na místě dva smírčí kříže. Už na první pohled je zjevné, na kterém kříži si dala více záležet a který z obou mládenců byl dané dívce sympatičtější.

Zmiňovaný kříž (Cyrilometodějský) je vysoký cca 70 cm, široký 65 cm a o tloušťce 30 cm, přičemž na „titulní“ straně je znázorněno několik křížů. Popsaný smírčí kříž se nachází v těsné blízkosti cyklostezky.

Druhý kříž, který má podobu torza, je cca o 50 m blíž k obci Dvořisko a nachází na druhé straně silnice.

V České republice jsou dvě místa, která mají shodné jméno, ale každé z nich se nachází v jiném kraji. Obě místa mají odlišné legendy, ale existuje i verze, že místo u Červeného Kostelce je mnohem reálnější, než známé místo na dálnici D1. Jedná se o místo tzv. Devět křížů.

Devět křížů (dálnice D1) (okres Brno – venkov)

K nejznámějším motorestům na dálnici D1 (Praha – Brno) patří bezesporu ten, který se nachází nedaleko Velké Bíteše a Domašovce, a to Motorest U Devíti křížů. (Samotné dřevěné kříže se nachází cca 2 km odtud, při odbočce z dálnice Exit 168, odbočka do Lesní Hluboké.)

Podle pověsti, se na tomto místě v roce 1540 odehrála krvavá tragédie. Byl zde přepaden svatební průvod. Ale vezmeme to od začátku. Na počátku toho všeho byla nehoda, kterou měl koňský handlíř z Uher. V lese omdlel a nalezl jej sedlák z nedaleké vesnice Lesní Hluboké. Naložil jej a dovezl na statek. Péči o nemocného převzala dcera a jak to tak bývá, vzájemně se do sebe zamilovali. Pochopitelně, že její otec měl jinou představu o budoucím zeti. Handlíři nepatřili k těm nejbohatším a navíc měli špatnou pověst. Dcera si s handlířem slíbila věrnost, ale s podmínkou, že si obstará nějaký majetek. Handlíř odjel vydělat do světa slibované peníze. Zakrátko dostal od své milé psaní, že jí otec vybral jiného ženicha a uvedla i přesné datum svatby. Handlíř se rozhodl, že to tak nenechá, a s pomocí svého partáka se rozhodli, že průvod přepadnou a novomanželku unesou.

Došlo však k tragédii, která stála život devíti osob. Nejprve rukou vrahů zahynulo sedm svatebčanů. Když handlíř zjistil, že i jeho milá je mrtvá, domníval se, že ji zastřelil jeho parták, tak jej taky zastřelil. Nakonec obrátil zbraň proti sobě. Na jejich památku zde bylo vztyčeno devět křížů, které se každých 100 let světily. Při archeologickém průzkumu (2012), nedošlo k odhalení žádných kosterních pozůstatků zemřelých. Dle slov pamětníků, byly kosti objeveny již v 60. letech 20. století a přemístěny.

A prý dodnes lze občas potkat ducha nevěsty oděné do svatebních šatů.

Legenda je velice hezká, ale není zřejmě vůbec pravdivá. Důvod je prostý. Kolem roku 1540 se pistole a pušky musely tzv. ládovat, což zabralo určitý čas a lze jen těžko předpokládat, že by účastníci průvodu na něco takového čekali. V poslední době se objevuje hypotéza, že Devět křížů bylo vztyčeno prokazatelně v 18. století, jako tradovanou připomínku na dobového masového vraha Martina Roháče. Navíc, Devět křížů

nechali vystavět benediktni z blízkého Rajhradu a legenda sama o sobě kolovala v obsahu kramářských písní.

Devět křížů u Červeného Kostelce (okr. Náchod)

Při silnici mezi Červeným Kostelcem a Rtní v Podkrkonoší se nachází u silnice kamenný kříž s vyznačenými devíti kříži. Zde je odbočka do lesa, kde po červené turistické značce dojdete až ke zřícenině hradu Vízmburk nad ohbíem řeky Úpy. Právě daná oblast se stala dějištěm tragického příběhu.

Časově se příběh odehrál v měsíci červnu roku 1428. Jediný syn majitele hradu Vízmburk, Heřman, se zamiloval do dcery rtyňského rychtáře Nývlta – Lidušky. Jak už to bývá, rodiče mu Lidušku rozmouvali, ale nebylo to nic platné. Rozhodl se, že když ne on, tak nikdo. Liduška už byla zasnoubená s Václavem z Batňovic. Svatební veselí na rychtě probíhalo klidně až do okamžiku, kdy se dostavil mladý pán z Vízmburku. Popřál novomanželům, přisedl ke stolu a zapojil se do probíhajícího veselí. Netrvalo dlouho a Heřman se svými zbrojnoši unesl nevěstu. Až v poslední chvíli spatřil manžel nevěstu, jak mu ji mladý pán unáší.

Nasedl s dvěma přáteli na koně, popadli sekery a vydali se tryskem za unesenou nevěstou. V místech, kde jsou dnes boží muka, němý svědek bývalé tragédie, stával rozložitý dub, a právě zde, dohonil novomanžel unesenou Lidušku a došlo k šarvátké. Heřman mečem napadl Václava, zbrojnoši zase jeho přátele, kteří byli po chvíli smrtelně zraněni. Netrvalo dlouho a k zemi padl i Václav. Po chvíli se přihnali další tři jezdcí a zasáhli do boje. Heřman, netušíc o koho se jedná, dva z jezdců zasáhl. Ve svitu měsíce poznal, že se jedná o otce, který se jej vydal hledat. Liduška, vše pozorujíc, proklela celý Heřmanův rod, uchopila vedle ležící meč a mohutnou ranou do srdce ukončila svůj život a to ve stejném okamžiku, kdy v náručí Heřmana umírá jeho otec. Když utichla bouře a pomalu končilo veselí na rychtě, všichni očekávali návrat novomanželů. Do dvora vjel pouze prázdný vůz, na kterém Václav vyjel za svojí Liduškou. Všichni pak vyra-

zili na místo tragédie. Podle pověsti jsou nevěsta a ženich pochováni na hřbitově u kostelíka ve Rtyni, neboť tragédie se odehrála na jeho pozemku, ostatní byli pochováni ve Lhotě. Jediný svědek, Heřman, který přežil, neměl od té doby nikde stání. Jednou se vydal do lesů a již se nikdy nevrátil.

Na památku devíti vyhaslých životů zde stávalo devět dřevěných křížů. Občané ze Rtyně, Kostelce i Lhoty, si chodili každoročně k Devíti křížům připomenout smutnou událost. Protože dřevěné kříže čas od času uhnilovaly, došlo v roce 1794 k zbudování kamenného kříže.

Barokní kmenný kříž (nápis na něm je uveden níže) stojí v těsné blízkosti silnice vedoucí z Červeného Kostelce do Úpice a Trutnova. „*TENTO CRZIS GEST STAVEN KE CTI A CHVÁLE PANA NASSEHO GEZISSE CRISTA 1794 DNEZ.*“ A na podstavci je další nápis: „*GICH ZDE DEVĚT V PÁNU USNU-LO.*“ Samotný příběh zpracovala ve své povídce spisovatelka Božena Němcová, které v Červeném Kostelci jistý čas pobývala. Povídka dostala příznačný název - Krvavá svatba.

Závěrem snad lze jen poznamenat, že symbolicky tragická událost předznamenala konec také samotného hradu Vízmburk, který nastal v roce 1447.

Další příběh se týká negativního postoje rodičů k láskám, které si vybraly jejich děti. Dnes bychom se s takovým případem v podstatě nesetkali, protože děti svoje rodiče nenechají mluvit do svých vztahových záležitostí.

Kalhov (okr. Jihlava)

Kalhov je malá obec, která se nachází 14 km SZ od Jihlavy. Na smírčím kříži je velice slabě uveden letopočet 1335, ale oficiálně byl kříž objeven až v roce 1907. Jeho rozměry jsou 80 cm na výšku, 45 cm na šířku a tloušťka je 15 cm. Navíc se dá předpokládat, že se jedná pouze o dolní část původního kříže. Na kameni je vidět slabý obrys mužské a ženské postavy.

K danému křížovému kameni se váže několik pověstí, a to například jedna, která uvádí, že zde skončili se svým životem dva milenci, kterým rodiče nepřáli v lásce. Kříž se nachází na okraji obce při silnici směrem na Větrný Jeníkov.

Pyšel (okr. Třebíč)

Obec Pyšel se nachází 10 km SZ od Náměště nad Oslavou. Při cestě (cca 2 km), která spojuje Pyšel s obcí Častotice stojí poměrně vysoký (cca 160 cm) a nepřehlédnutelný smírčí kříž. Základ tvoří plochý kámen s vyznačeným křížem.

Podle pověsti došlo na daném místě k tragédii. Jistá Magdaléna měla známost s Janem z hájovny. Její otec se však rozhodl, že svou dceru dá synovi statkáře z nedalekého statku a ne nějakému synovi lesníka. Mladí se postupně rozhádali a nakonec se rozešli. Navíc odmítnutí a zesměšnění Jana na malé vsi postupně přerostlo v pomstu. Magdaléna si nakonec statkáře vzala, a když se novomanželé vydali na obřad do kostela, zastoupil jim cestu na okraji lesa právě Jan a oba novomanželé zastřelil. Smírčí kříž stojí na místě, kde vyhasl život obou novomanželů.

Rabštejn nad Střelou (okres Plzeň - sever)

V ohbí řeky Střely, několik metrů před výjezdem z města, se nachází smírčí kříž (120 cm vysoký), ke kterému se váže následující tragická pověst z roku 1584. Syn hradního pána, Hubert, nepatřil zrovna k těm nejoblíbenějším pánům v okolí. Při jedné z četných vyjížděk do okolí potkal svatební průvod, který zastavil a oslovil krásnou nevěstu Svatavu z Mladotic s nabídkou, zda by si nechtěla vzít jeho. Její odmítavá odpověď jej popudila natolik, že ji unesl i s několika dalšími družičkami na hrad a nechal je vsadit do vězení. Svatava i družičky své závoje splety a vyrobily z nich lano, po kterém se v noci z hradního vězení spustily. Všechny družičky se dostaly bezpečně dolů, ale když šla Svatava jako poslední, tak se lano přetrhlo, ona se zřítíla dolů a zahynula. Když se tato smutná zpráva donesla k ženichovi, rozhodl se, že smrt Svatavy pomstí. Dozvěděl se od služebnictva, že Hubert má takový zvyk, kdy jednou za tři dny sám na černém koni vyjíždí v noci do okolí. Ženich svého koně nechal okovat podkovami z neznámého kovu, které při jízdě nevydávaly žádný zvuk. Jednou v noci, těsně pod

hradem si na Huberta počkal a jel na koni hned za ním. Hubert si ničeho nevšiml, nic neslyšel, tak jej snadno probodl kopím. Za smrt šlechtice byl v dané době jediný trest – poprava. Ale soudce, který ho soudil, mu dal svobodu, podmínkou a trestem zároveň, bylo postavení smírčího kříže.

Jen na tak mimochodem, Rabštejn je nejmenším městem v České republice, ale také v rámci celé Evropy.

Rousměrov (okr. Žďár nad Sázavou)

Malá obec, která se nachází cca 5 km JV směrem od Ostrova nad Oslavou, a v jejímž okolí se nacházelo nejen oblíbené naleziště drahých kamenů, ale také smírčí kříž, který je spojen s tragickým příběhem o lásce až za hrob. Zmiňovaný smírčí kříž (vysoký 84 cm, šířka 43 cm, tloušťka 27 cm) ze 17. století se nachází při silnici směrem na Lašovičky, a to těsně po ukončení označení obce Rousměrov.

Příběh, který se k danému smírčímu kameni vztahuje, sahá do doby pobytu švédských vojsk v daném regionu v 17. století. S blížícím se nebezpečím, utekli všichni obyvatelé obce do lesů, jen majitel gruntu Pokorný tak neučinil a dokonce se zbraní v ruce bránil svůj majetek. Výsledek byl už předem jasný, a navíc, se švédskému důstojníkovi zachtělo jeho ženy. Jako správný chlap, navíc žárlivý, nemohl zneuctění své ženy dopustit. Ovšem sám nic nezmohl, a za pomoci dvou vojáků byl pilou rozříznut napůl, a v podstatě popraven. V tom okamžiku napadla jeho ženu Zdeňku sladká pomsta, a na oko přislíbila, že důstojníka navštíví a splní mu jeho přání. K setkání opravdu došlo. Výsledkem byl podříznutý krk důstojníka a zmizení dotyčné ženy v blízkých lesích.

Verměřovice (okr. Ústí nad Orlicí)

JV směrem od Letohradu, cca 1 km na železniční trati směrem na Jablonné nad Orlicí se nachází malá ves Verměřovice. Některé příběhy, byť byly podloženy milostným vztahem, mají bohužel, i díky náhodě, nešťastný konec. Právě tady, se mezi domy čp. 15 a čp. 19 stala událost, kdy se jedna mladá dívka vracela domů z přástek s vřetenem v ruce. Její chlapec jí chtěl překvapit, ale nečekal, že dívka se z leknutí rozhodne chlapce, kterého ve tmě nepoznala, napadnout vřetenem a rozbit mu hlavu. Útok to musel být opravdu razantní, neboť chlapec následně zemřel. Celou událost připomíná smírčí kříž o výšce 92 cm, šířce 74 cm a tloušťce 27 cm, kdy je na jeho přední straně zachyceno vřetenem. Na místo, kde se nachází v současnosti, byl přenesen (a to, před místní mateřskou školou).

V místní kronice je celý příběh popsán poněkud jinak, ale výsledek je v podstatě totožný. Dotyčným předmětem byl kolovrat a vraždícím náčiním stolička.

Vojtěchov (okr. Žďár nad Sázavou)

Vojtěchov je část obce Lísek, která se nachází SV směrem od známého zimního střediska Nové Město na Moravě. SZ směrem od Vojtěchova na křižovatce lesních cest (nedaleko zelené turistické značky – na tzv. Cyrilometodějské stezce, cca 200 m) se nachází smírčí kříž.

V roce 1569 na daném místě zastřelil myslivce Jan pytláka Petra Chrástu, který byl dokonce radním v Albrechticích (cca 15 km JV směrem), navíc byl synem bohatého sedláka a v žádném případě neměl pytláctví zapotřebí, ale šlo spíše o jeho koníček. Vzájemná nevraživost postupně přerostla až do výzvy na souboj. Na smluveném místě došlo k souboji, přičemž myslivce byl hbitější a „pytláka“ nedaleko bývalé hájenky zastřelil. Na daném místě musel myslivce vztyčit 1 metr vysoký smírčí kříž, kterému se od té doby říká U pytláka. Má zkosené horní rohy a mnohému může připomínat husitskou pavězu. Přes celý kámen je kříž, vedle něj puška, nástroj vraždy. Na kameni je celkem 8 řádků nápisu „LETA PANE 1569 TU NEDELI PO SV. VYCLAVE ZABIT JE TUTO PETR SYN CHRASTY Z ALBRECHTIC OD JANA MYSLIVCE PERNEŠTEJNSKÉHO BUH MILOSTIV RACZ BYTI DUSS JEHO.“

Celý příběh má ještě jedno, veselejší pokračování. Výchytky svědomí se přece jen v myslivci hnuly a ten postupně začal vdově po Petrovi pomáhat. Jak se uvádí, nejdříve přinesl peníze, vosk, z lesa med, naštipal dříví na zimu a v neposlední řadě nechal udělat i zmiňovaný smírčí kříž. Nakonec došlo k odpuštění a Jan se nastěhoval k vdově s dětmi a vytvořil tak novou rodinu. I takové bývají někdy konce tragických příběhů.

Vysoké Mýto (okr. Ústí nad Orlicí)

Pojedeme-li po silnici směrem na Vraclav, tak ihned za městem je odbočka na Domoradice a za touto odbočkou, cca 200 m se nachází při levé straně u silnice nepřehlédnutelný smírčí kříž z 13. nebo 14. století. K němu se vztahuje jedna zajímavost, a to, důlek lásky, o kterém se věřilo, že když do něj o půlnoci vloží děvče vlasy milého na kterého si myslí, probudí se v něm milostná touha. Zda to opravdu funguje nebo ne, se nikde už nepíše.

Na závěr je možné říci, že všude je krásně a každý kout naší vlasti má svou jedinečnou krásu a mnohdy i jedinečný příběh. Autoři příspěvku v současné době zpracovávají publikaci, která ponese název, Mapa míst České republiky spojená s erotickými příběhy.

Použitá a doporučená literatura:

1. JANIŠ, K., LUDVÍKOVÁ, I. Výcházky, výlety a výchova k partnerství a manželství. In. MITLÖHNER, M., PROUZOVÁ, Z. (eds.) *25. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice*. Praha: SPRSV, 2017. s. 46–56. ISBN 978-80-905696-5-2.

Pracoviště autora:

Doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.
Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik
Ústav pedagogiky a psychologie
Opava
e-mail: kamil.janis@uhk.cz

Autorka fotografií:

Mgr. Iveta Ludvíková
Univerzita Hradec Králové

Sexuální výchova a její proměny

Kamil Janiš

Následující příspěvek ve své podstatě představuje úvahu, o možné prezentaci rozličných pohledů (názorů) na realizaci sexuální výchovy v současné době, navíc na pozadí probíhající revize tzv. RVP (rámcové vzdělávacích programů) v prostředí školy. V žádném případě si příspěvek neklade za cíl prezentovat kategorická řešení, ale vyvolat racionální diskusi, zejména pak neformální rozhovory v kuloárním prostředí. Snahou je, zde představit dílčí výsledky výzkumného šetření, které bylo zaměřeno na některé aktuální otázky současné doby, a které se diskutují ve společnosti a jsou předmětem pozornosti médií.

V současné době dochází k zásadní revizi RVP a tím se naskytá i otázka, do jaké míry se do nového pojetí promítnou sexuální témata, stejně tak i ta, která v 90. letech minulého století patřila k ústředním motivům pro zavádění sexuální výchovy do škol a do praxe? Pro připomenutí – jednalo se o motivy, které ke konci minulého století byly shrnuty (Täubner, Janiš, 1998, s. 22, Wynnyczuk, 1993) do třech oblastí, a to:

- a. prosazování plánovaného rodičovství, antikoncepce, s čímž souvisí otázka
- b. potlačení nechtěného těhotenství a potratovosti,
- c. ochrana dětí před sexuálním násilím a zneužíváním,
- d. prevence sexuálně přenosných nemocí včetně HIV/AIDS,
- e. přispívat k všestrannému rozvoji všech stránek lidské osobnosti.

S odstupem doby lze konstatovat, že se podařilo z větší části jednotlivé náměty naplnit, sice ne zcela odehnat obavy, ale částečně jednotlivá nebezpečí potlačit.

Jedním z velkých problémů sexuální výchovy je nevyváženost mezi prezentací pozitivních a negativních informací. Otevřená prezentace některých projevů sexuality může napomoci široké osvětě při nacházení příslušných odpovědí na některé otázky spjaté s pohlavním vývojem. Na druhé straně však působí v mnoha ohledech destruktivně. Sexuální výchova ve škole byla a je cílena v první řadě na pohlavně přenosné nemoci, nežádoucí otěhotnění, sexuální zneužití a znásilnění, prostituci, stejně tak jako na sexuální obtěžování v kyberprostoru apod. Právě problémy spojené s kyberprostorem představují jeden velký problém, a to, že je velmi nízké mediální povědomí o možných nebezpečích. A to se netýká jen dětí a dospívajících, ale i v jiných souvislostech kategorie dospělých a v neposlední řadě také seniorů. Do celého spektra spadá i velké množství nových pojmů, které se sexualitou souvisí. Několik příkladů nových pojmů: **Autosexuál** – (zaměřen na sebe sama, miluje sám sebe), **Cyberflashing** – (zasílání obscénních fotografií), **Demisexuál** – (přítazlivost na základě hlubokého emocionálního vztahu), **Digisex** – (sexuální aktivity s robotem), **Digisexuál** – (jedince sexuálně přitahují roboti), **Nebinární identita** – (jedinci překračující hranici genderu, a to bez ohledu na vlastní genderovou sebeidentifikaci), **Pansexuál** – (jedinec sexuálně i citově přitahován k jiným lidem bez ohledu na jejich pohlaví), **Polyamorie** – (životní styl, kdy jedna osoba žije v několika souběžných vztazích), **Sexting**, **sologamie** – (uzavření sňatku sám se sebou), **Sapiosexualita** – (obdivujícího na partnerovi/partnerce především inteligenci), **Unisex** – (nezávislost na pohlaví) a celá řada dalších pojmů.

Do tohoto prostředí vstupuje, respektive má vstoupit realizace sexuální výchovy. Základním obsahovým dokumentem, který určuje v současné době směr výchovy a vzdělávání, je bezesporu RVP. Po letech uplatňování in praxi prokázal nejen životaschopnost, ale také potřebu čas od času skutečnit revizi, která právě probíhá. Ve vztahu k lidské sexualitě, a to v obecné rovině se objevilo příliš mnoho oblastí, na které je zapotřebí reagovat.

V RVP ZV bylo namátkou zvolenou několik slov, které charakterizují oblasti mající vztah k lidské sexualitě. Např. heslo:

- puberta se objevuje v celém dokumentu 1 x
- manželství 3 x
- respekt (pozitivní) k opačnému pohlaví 5 x

(„kultivovaně se chová k opačnému pohlaví“ – VZ-9-1-11; „respektuje při pohybových činnostech opačné pohlaví“ – TV-5-1-06)

• pohlavní (nepohlavní rozmnožování)	1 x
• sexuální (sexualita, sex)	15 x
• HIV/AIDS	1 x

Pojem rodina, je v textu citován mnohokrát, ale v rozličných souvislostech, které nepřímo souvisí s oblastí vztahové a k sexuálnímu chování.

Z hlediska obsahu z RVP ZV (pro 2. stupeň) je „nejblíže“ k sexuální problematice vzdělávací oblast Člověk a zdraví. Je přirozené, že zkušený pedagog může i v celé řadě jiných vyučovacích předmětů „narazit“ na blízké téma. Otázkou ale zůstává, zda bude nejen schopen, ale i ochoten dané téma rozebrat, reagovat, zaujímat postoj apod.

Problematika lidské sexuality je prezentována nejvíce v subkapitole „Změny v životě člověka a jejich reflexe (5.8.1)

- dětství, puberta, dospívání
- tělesné, duševní a společenské změny
- sexuální dospívání a reprodukční zdraví
- zdraví reprodukční soustavy, sexualita jako součást formování osobnosti, zdrženlivost, předčasná sexuální zkušenosti, promiskuita, problémy těhotenství a rodičovství mladistvých, poruchy pohlavní identity.“

Z uvedeného přehledu „blízkých“ pojmů v oblasti sexuálního chování lze konstatovat, že RVP ZV poskytuje relativně prostor pro seznámení žáků základní školy 2. stupně.

S novým pojetím pravomocí ředitelů škol se dá předpokládat, že ředitelé škol, aby se vyhnuli různým stížnostem ze strany rodičů (případně jednoho rodiče) a stížnostem na prezentování různých informací z oblasti lidské sexuality „vytlačí“ daná témata na okraj výuky, případně se zcela dané tématice vyhnou.

Na úrovni střední školy se dá naopak předpokládat, že do popředí vstoupí otázka prvních partnerských vztahů, to znamená, že jednou ze závažných otázek, které vyvstávají před mladou generací je otázka seznámení vůbec, a to především seznámení, které má perspektivu dalšího rozvoje. O tom, že výrazný podíl na seznamování má v současné době internet, není třeba se navzájem přesvědčovat. Podle ankety, uveřejněné na serveru Seznam.cz ze dne 2. 8. 2023 si hledá 4 100 čtenářů své protějšky prostřednictvím on-line seznamky, kde odpovědi v anketě jsou:

• ano, ale nedopadlo to dobře	32,5 %
• ano, jsme spolu dosud	21,7 %
• ne, ale možná to zkusím	4,6 %
• ne, ani to nebudu zkoušet	41,2 %

Další otázkou je, kdo bude za realizaci sexuální výchovy ve školním prostředí odpovídat, respektive ponese garanci? Pochopitelně nejjednodušší by bylo, přenést zodpovědnost na školu. Ale to je příliš obecné a těžko „vymahatelné.“ Poté přichází v úvahu ředitel školy, výchovný poradce, školní psycholog, sociální pedagog, učitelé, třídní učitel, případně školní metodik prevence, odborník z praxe (např. lékař, právník aj.).

Ve vztahu k aktuálním „sexuálním“ problémům patří například problematika binárních a nebinárních pohlaví na úrovni základních škol, zejména pak žáků středních škol. Hojně diskutovaným tématem v poslední době, je řešení toalet na školách i pro nebinární žáky, zejména na základních školách. Musíme mít na zřeteli, že ve společnosti jsou podobné problémy zcela vyřešeny např. ve vlakové dopravě, tam jsou toalety pro „všechny“, bez vymezování se. Zůstává však otázkou, zda dítě (žák) na úrovni druhého stupně základní školy je již schopen odlišit jednoznačně svou binární nebo nebinární

príslušnosť. Osobne v tom nevidím len dílčí problém, v súčasnej dobe sa jedná skôr o nově vytvorený problém.

Nepochybně se může jednat u některých jedinců o problém, který je zvláště citlivý v období dospívání. Možná, že mnozí daný problém vnímají jako uměle vytvořený, mediální a vtipný zároveň. (Autor má na mysli otázku sjezdených toalet na základních školách.)

Ve své podstatě se jedná o odlišný rozdílu mezi biologickým pohľadom a genderem, ktorý môžeme vnímať i ako „sociální pohlaví“ (společenský konstrukt). Na serveru Seznam.cz (v září 2023) bylo podle výzkumníků uvedeno, že existuje 112 genderových identit, přičemž se nemusí jednat o konečné číslo.

Realizované šetření (spíše sonda) se zabývala názorem pedagogických pracovníků na otázku o povědomí a o přístupu k binárním a nebinárním otázkám na úrovni škol. Na otázku, zda se jedná o zbytečný, případně uměle vytvořený problém, odpovědělo souhlasně 57,7 % dotazovaných. Naopak 24,2 % dotazovaných se vyjádřilo, že se jedná nebo může se jednat o závažný problém.

Reálnou otázkou zůstává, kdo bude informován o dané problematice a jak školy budou daný problém řešit. V dnešní době se začíná názor na danou problematiku teprve krystalizovat, ale dá se hypoteticky tušit, že se to bude muset řešit. Zatím nelze mluvit, že se na úrovni základní školy bude jednat o problém, ale také se neví, do jaké míry se budou angažovat samotní rodiče žáků, vedení školy apod. Na úrovni střední školy už může být situace poněkud odlišná. V tisku již proběhla informace, kdy na jedné střední škole už byl daný problém vyřešen, a to tím, že tam bylo instalováno sociálního zařízení pro nebinární jedince.

Z toho všeho, lze odvodit otázky, které vyvstávají před odborníky, ale i před pedagogy VŠ vzdělávání, a ne jen před nimi – jak mají vysoké školy, v rámci pregraduální přípravy pedagogické pracovníky na danou realitu připravit? V kterém vysokoškolském předmětu se má daná problematika řešit? Může se například jednat o samostatný předmět, nebo o součást jiných obsahově blízkých předmětů, případně jako součást širších výukových tematických celků, např. výchova ke zdraví?

Další otázkou je, kdo převzme zodpovědnost za realizaci samotné sexuální výchovy?

Jednou z variant realizace sexuální výchovy je přenesení zodpovědnosti na samotné rodiče. Takový názor zaujal 20,9 % dotazovaných. Naopak 63,0 % dotazovaných se staví poněkud negativně k takovému řešení. Dalším řešením je přenesení zodpovědnosti na školy. Ve zmiňovaném šetření se celkově přiklání 51,7 % dotazovaných k tomu, že by se počátky sexuální výchovy začaly probírat na úrovni 1. stupně základní školy, a naopak s daným názorem nesouhlasí 41,8 % dotazovaných.

Velice rozšířeným názorem je, že si dnešní žáci a dospívající mohou najít příslušné informace na serveru googl.cz. Pochopitelně se jedná o nejvíce používaný zdroj informací, a s uvedeným názorem souhlasí 81,9 % dotazovaných. Když si k tomu připočteme tzv. umělou inteligenci, je opravdu o čem v blízké budoucnosti diskutovat.

Závěrem přednesených námětů k diskusi není nastolovat další diskutabilní okruhy, ale hledat zjednodušené začlenění sexuální tematiky do běžné výuky a výchovy na základních a středních školách a také připravit budoucí pedagogické pracovníky (nejen učitele) na nová témata.

Použitá literatura:

6. TÄUBNER, V., JANIŠ, K. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. Hradec Králové: Gaudemus, 1998. ISBN 80-7041-194-5.

7. WYNNYCZUK, V. Účast masmédií a dalších subjektů na sexuální výchově. In. *Cíle a poslání sexuální výchovy v České republice*. Praha: SPRSV, 1993. s. 34–40.

Pracoviště autora:

Doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.

Slezská univerzita v Opavě

Fakulta veřejných politik

Ústav pedagogiky a psychologie Opava

e-mail: kamil.janis@uhk.cz

Využití deníkových metod pro kontroverzní témata ve vyuče

Lucie Jarkovská

V polovině října 2022 došlo v Bratislavě k vraždě dvou mladých lidí, kterou spáchal devatenáctiletý pachatel před podnikem zaměřeným na LGBTQ+ klientelu. Týká se takhle smutná událost škol a konkrétních vyučujících? Navíc v Česku, když se stala v Bratislavě? Ano, týká, týká se nás všech a těch z nás, kteří působíme ve školách se týká dvojnásob. Za teroristickým činem stál velmi mladý, sotva devatenáctiletý pachatel, a není to poprvé kdy osobní frustrace promíchané s nenávisťnými světónázory vyústily v násilný čin.

Společenský mnohohlas

Už to zní skoro jako klišé, když mluvíme o tom, že společnost je rozdělená. Proti sobě stojí liberální a konzervativní tábory, které už se v podstatě necítí jen jako skupiny s odlišným názorem, ale jako nepřátelé navzájem se ohrožující na životě. A s tímto je potřeba něco dělat. Funkce školy není jen vzdělávat a vychovávat, škola je také vlivnou institucí napomáhající integraci společnosti. Setkávají se v ní děti různého socioekonomického statusu, různého náboženského vyznání a světónázorů. A škola musí být prostorem, který tuto jinakost dokáže vstřebat a ještě třeba využít.

Úkol školy je v tomto ohledu nelehký, a to v důsledku demokratizace společnosti. V minulosti se společnosti, a to i ty demokratické, vyznačovaly mnohem jasnější a unifikovanější státní ideologií definující hodnoty, na kterých společnosti stály. To se ve školách projevvalo různě, například unifikovaným a jednoznačným výkladem dějin nebo třeba jasně daným literárním rámcem. Společnost i škola mluvily jedním hlasem, který měl dětem předat sjednocující vizi. Jenže s postupující demokratizací se začly ozývat hlasy další, dříve z různých důvodů umlčované či nevyslyšené, a toto jednoznačné vyprávění začaly zpochybňovat.

Třeba takové objevení Ameriky. Dříve velkolepý příběh o objevení neznámého kontinentu a následném civilizačním rozmachu, je dnes podroben kritice. Už sám výraz "objevení" znamená, že právo definovat tuto událost má jen někdo, tj. Evropané. V perspektivě původních obyvatel Ameriky o žádné objevení nešlo, pro jejich civilizaci znamenala evropským dějepisem oslavovaná událost absolutní tragédií, jejíž následky pociťují potomci původních obyvatel dodnes. Historie vykládaná jako příběh panovníků a dobyvatel naprosto opomíjí, že historii tvořili i obyčejní lidé, že ji tvořily také ženy a příslušníci etnik, kteří neexpandovali, nedobývali a nezotročovali.

A podobné komplikace najdeme ve škole na dalších a dalších místech, třeba už v první třídě. Jedním z prvních témat, která děti probírají, je rodina. Kdysi jednoznačný státem podporovaný ideál je zpochybněn hlasy těch, kteří žijí jinak, ale přitom se cítí nebo by se chtěli cítit stejně platnými členy společnosti. A nejde jen o společenský ideál, ale i o to, jak se děti cítí ve škole, nakolik se vnímají jako součástí toho, co se ve škole dělá. Učitelka jedné vídeňské školy mi kdysi vyprávěla, jak se celé třídě ulevilo, když si otevřeli nový slabikář a v něm byl jeden z příběhů o dítěti z rozvedené rodiny. Najednou učebnice odrážela realitu mnoha dětí, které učila. A tak se dnes mění škola i učebnice, už nevyprávějí jeden velký příběh, ale snaží se vstřebat mnoho příběhů a mnoho perspektiv.

Pocit ohrožení

Problém je, že někteří z těch, kteří v minulosti neměli problém se s tím jedním velkým příběhem identifikovat mají pocit, že ztrácejí půdu pod nohama, cítí se ohrožení. Pocit ohrožení zní i z konspiračních teorií, kterým věřil devatenáctiletý útočník v Bratislavě, o ohrožení mluví i nejjeden zavedený politik, ať už je to ohrožení křesťanských hodnot, ohrožení tradiční rodiny či diskriminace bílého heterosexuálního muže ženami a menšinami. Škola jako instituce může tomuto stavu nečinně přihlížet, anebo může aktivně vyvinout úsilí, abychom jako společnost jinakost vstřebali a dokázali spolu žít. Základem takového úsilí je otevřenost, vzájemné sdílení, rozpoznávání potřeb a snaha o jejich naplnění. Hovořit je třeba nejen o odlišných názorech a postojích, ale také o pravidlech a jejich legitimitě. Pravidla tu nejsou ani proto, aby se dodržovala, ani proto, aby se porušovala. Jako skupina (třída,

škola, společnost) je nastavujeme proto, abychom mohli společně fungovat a žít dobré životy, přesto, že každý zvolíme jinou cestu.

Než se tedy škola pustí do otevřené diskuse mnohohlasů, je dobré probrat zákonný rámec a nastavit si dle něj i vlastní školní pravidla. Probrat je třeba nejen to, že existují, ale i to, jaký je jejich smysl. Zákon například postihuje podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. Dělá to proto, aby se eliminovalo násilí ve společnosti. Historie 20. století nám ukázala, že eskalace násilí vycházející i z menších zdánlivě lokálních konfliktů může mít naprosto devastující důsledky pro všechny. Třesné je také poplašné šíření zprávy, která je napravdivá. Panika a chaos, které jim můžou být vyvolány, dějají společně velmi zranitelnou.

Mnozí z těch, kteří hlásají různé nenávistné názory nebo šířitelé dezinformací a konspiračních teorií, se zaštití ují svobodou slova a svobodou názoru a jakoukoli kritiku způsobu svého vyjadřování považují za nepřipustnou cenzuru. Určitě je na místě mluvit také o roli cenzury. V kontextu totalitní minulosti o ní máme v naší společnosti tendenci uvažovat jako o něčem jednoznačně špatném. Ale cenzura může být i zcela zdravý mechanismus. Každý člověk cenzuruje i sám sebe a přemýšlí o tom, co v jakém kontextu řekne. Jinak hovoří s vrstevníky a přáteli, jinak s nadřízenými a jinak třeba s klienty či malými dětmi. Vždy se rozhodujeme, co říct a neříct, či jakým způsobem to říct. Způsob, jakým mluvíme a co říkáme má své následky. Je užitečné zamýšlet se nad tím, co a proč kdo říká a ve školní debatě proto například stanovit pravidla, která zamežují tomu, aby názory byly formulovány jako útoky, měly by být založeny na faktech a pod.

Řešení nabízí nenásilná komunikace

Užitečným vodítkem pro debatu jsou principy nenásilné komunikace, což je metoda komunikace zaměřená v první řadě na porozumění mezi lidmi a k hledání řešení konfliktů a nesouladů. Komunikace vztahuje ke konceptu potřeb a zakládá komunikaci na kontaktu se sebou samým a na rozpoznávání vlastních potřeb. Tj. učí mluvit pojmenovat své potřeby a hledat cestu jejich naplnění, aniž by to ostatní pociťovali jako příkoří.

Tato metoda ukazuje, že je dobré zamyslet se nejen nad pravidly, ale také nad cílem debaty. Často je cílem debaty snaha někoho o něčem přesvědčit či zvítězit nad oponentem lepší konstrukcí vlastních argumentů. Když ale formulujeme cíl debaty jako snahu o vzájemné porozumění, změní se soutěž s vítězi a porážkami, v proces, který může propojovat. Školní debata o někdy kontroverzních tématech jako třeba o feminizmu či LGBTQ+ právech může začít otázkou: Mají ženy/LGBTQ+ lidé práv moc nebo málo? Anebo ji lze odstartovat otázkou: Jak se mě tato problematika týká? Jaké mám pocity, když se o těchto tématech začne mluvit? Užitečnou technikou také může být psaní, kdy si na začátku každé debaty odpověď zapíšou zúčastnění na papír, pak třeba prodiskutují ve dvojicích a až nakonec, budou sdílet ve fóru celé třídy. Podobnými technikami lze zajistit, aby všichni měli prostor pro vyjádření, včetně těch, kdo neradi mluví přede všemi.

Cílem může být argumentační vítězství v debatě, anebo si všichni zúčastnění můžou na začátek debaty říct, že třeba alespoň dílčím úkolem pro všechny je snaha pochopit některé důvody, které stojí za názorovou pozicí oponentů. Závěry debaty pak lze formulovat třeba takto: Klára si myslí, že v politice by měly být stanoveny kvóty pro ženy na kandidátkách, protože se obává, že politici muži nebudou řešit problémy, které se jí týkají. Bára s kvótami pro ženy nesouhlasí, protože se obává, že když bude sama úspěšná, její úspěch ostatní budou zpochybňovat a řeknou, že ho dosáhla díky kvótám a ne díky svým zásluhám.

Možná se ptáte, kde na to všechno mají školy brát čas. Ano, tyto techniky bývají časově náročné, ale časová investice se vyplatí. Přispívají ke kultivaci dobrého klimatu školy, ve kterém je pak snazší vstřebávat jakékoli další učivo, k odolnosti žákovských a studentských kolektivů. Děti a mladí lidé se skrze ně také naučí komunikačním dovednostem, které jim budou ku prospěchu až už jednoho dne budou působit v jakékoli profesi. Kromě toho tak škola může přispět k prevenci velmi závažných společenských patologií, jako jsou zločiny z nenávisti a terorismus.

Doc. Lucie Jarkovská působí na Institutu výzkumu inkluzivního vzdělávání Masarykovy univerzity. Článek vyšel původně v časopise Prevence.

JARKOVSKÁ, Lucie. Škola a eskalace společenských konfliktů. In Prevence. Život bez závislosti, s., 2022. s. 11-12. ISSN 1214-8717.

Potreby žiakov a žiačok alebo náboženské predstavy o sexualite? O sociálnych, politických a etických kontextoch sexuálnej výchovy na Slovensku

Petr Kocina, Dagmar Marková

Abstrakt:

Príspevok je zameraný na aktuálne problémy sexuálnej výchovy na Slovensku. Kriticky sú analyzované niektoré aspekty spojené s kurikulárnou reformou v tejto oblasti. Pozornosť je venovaná etickým otázkam a politizácii sexuálnej výchovy. Vzhľadom na to, že rozvoju sexuálnej výchovy na Slovensku dlhodobo bránia aj organizované náboženské skupiny, koncentruje sa aj na ich pohľad na sexualitu a teologické východiská, ktoré sú dnes na pozadí odmietania moderných foriem sexuálnej výchovy. V tomto kontexte je načrtnutý aj vývoj náboženského myslenia a súvisiacich postojov, ktoré sa premietajú do neuspokojivého stavu vo vzdelávaní žiakov a žiačok v tejto oblasti.

Kľúčové slová:

právo na vzdelanie, politická sťaž, sexualita, sexuálna výchova, etika

Úvod¹

Právo na vzdelanie je jedným zo základných ľudských práv. Je to všeobecne uznané právo, na základe ktorého všetkým ľudským bytostiam vznikajú určité oprávnenia, týkajúce sa aj prístupu k pravdivým informáciám smerujúcim k udržaniu sexuálneho a reprodukčného zdravia. Interpretácia obsahu a rozsahu tohoto práva je však už tradične predmetom veľkých sporov. Vo všeobecnosti sa preto dá konštatovať, že prienik ľudsko-právneho diskurzu do oblasti ľudskej sexuality a reprodukcie je na Slovensku aj v roku 2023 stále kontroverzný. Výsledkom tejto kontroverzie je aj fakt, že slovenskí/é učitelia a učiteľky stále nemajú k dispozícii žiadnu oficiálne schválenú učebnicu o vzťahoch, či sexuálnom správaní. Akékoľvek pokusy vedcov a vedkýň tento stav korigovať, vždy narazia na silnú vlnu odporu. V pedagogickej praxi to potom vyzerá tak, že deti sa možno stretnú s obrázkom penisu, pošvy, alebo maternice v siedmom ročníku na biológii, keď preberajú rozmnožovaciu sústavu, ale otázky o pornografii, prvom pohlavnom styku, či dnes tak rozšírenom fenoméne sextingu v učebnici biológie určite nie sú tematizované. Tieto problémy sa na našich školách komplexnejšie riešia.

V lepšom prípade je to otázka dobrej vôle a pripravenosti pedagóga/pedagogičky ísť za hranice povinnosti na predmetoch ako je etická výchova, a riskovať tak nevhôľu často radikalizovaných a vystrašených rodičov, nadriadených, či inak zainteresovaných osôb, pripravených situáciu zneužívať na politický marketing a šikanovanie pedagógov/pedagogičiek. Rok 2023 bol naozaj zložitým obdobím aj vzhľadom na pripravovanú kurikulárnu reformu, v rámci ktorej malo dôjsť k menším korekciám existujúceho nepriaznivého stavu, čo vyvolávalo odpor v konzervatívnom spektre spoločnosti. Termín predčasných volieb a nízka úroveň kultúry politickej súťaže na Slovensku tiež prispeli k zhoršeniu celkovej situácie. Morálnu paniku v tomto kontexte programovo šíрили mnohé politické strany, stavajúc sa takto do pozície akýchsi garantov dobrých mravov.

Ideologický zápas o sexuálnu výchovu na Slovensku pokračuje

Napriek tomu, že Slovensko patrí medzi krajiny, ktoré ešte v rámci Československa kladli základy sexuálnej výchovy v Európe a vedecky aj inštitucionálne ju rozvíjali (Poliaková 2003), objavujú sa u nás aj dnes organizované hnutia, ktorých cieľom je potláčanie sexuálnej výchovy a účelové šírenie dezinformácií vyvolávajúcich strach a morálnu paniku. Téma sexuálnej výchovy sa politicky zneužíva prakticky od vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Politici/političky, občianski/e aktivisti/aktív-

¹ Text vznikol vďaka podpore grantu VEGA: 2/0035/21: Rodinné konstelácie s biologickými a nie biologickými deťmi

istky aj náboženské autority tieto emocionálne nabité témy dodnes otvárajú s rôznymi zámermi, ale obsah diskusie sa prakticky nezmenil. Objavujú sa len sporadické pokusy o korekciu nevyhovujúceho stavu v tejto oblasti.

Príkladom takého pokusu môže byť návrh zákona z roku 2004, ktorý do medzirezortného pripomienkového konania predložil vtedajší minister zdravotníctva Rudolf Zajac. Jeho snaha zaviesť predmet sexuálna výchova na školách bola súčasťou Národného programu rozvoja sexuálneho a reprodukčného zdravia. Sexuálna výchova bola podľa ministra zdravotníctva: „dôležitým prvkom interrupčnej politiky a prevencie proti pohlavným chorobám“. Výučuje sa podľa neho aj v tých „najkresťanskjších“ zemepisných šírkach ako výchova k plánovanému rodičovstvu. V tejto súvislosti minister dúfal, že návrh podporí aj (vtedy) koalíčné KDH, keď povedal: „Myslím si, že KDH nie je prudérna organizácia svätoškárov, ktorí sú zašití niekde pri sviečkach“ (Zajac, 2004). Lenže tu sa zrejme mýlil. Hovorkyňa rezortu školstva Michaela Dobošová v reakcii na návrh ministra zdravotníctva vtedy uviedla, že otázka sexuálnej výchovy už je zahrnutá v osnovách, a v druhom stupni v rámci predmetov biológia, náuka o spoločnosti, či etika, a vo výchove k manželstvu a rodičovstvu ako súčasť náboženskej výchovy (TASR, 2004). O dvadsať rokov neskôr sa pri príležitosti kurikulárnej reformy táto situácia v podstate zopakovala.

Dokonca možno poukázať na to, že k téme sa často vyjadrujú aj tí istí ľudia, ako pred dvadsiatimi rokmi. Vtedy poslankyňa za KDH, Anna Záborská, sa v roku 2004 vyjadrila tak, že sexuálnu výchovu nemožno vytrhnúť z kontextu iných predmetov ako biológie, či etiky. Dať ju ako osobitný predmet by nebolo celkom šťastné, deti by sa mali podľa nej viesť k zodpovednému rodičovstvu (TASR 2004). Anna Záborská, toho času už v politickej strane s názvom Kresťanská únia, dnes používa prakticky tie isté argumenty. Pokus o kurikulárnu reformu v oblasti sexuálnej výchovy sa teda skončil neúspechom. Ministerstvo školstva novú učebnicu vzťahovej a sexuálnej výchovy neschválilo. Vadili im obrázky genitálií, či časti o menštruácii a masturbácii. Odborníci a odborníčky pritom nenavrholi žiadne zásadné zmeny, nešlo ani o zavedenie samostatného predmetu sexuálnej výchovy. Zmodernizoval by sa iba pôvodný dokument, ktorý sa doteraz nazýval *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Aktuálny minister školstva Ján Horecký (KDH) však tieto pokusy vyhodnotil ako nenáležité a priklonil sa k názoru, že napríklad autorky zmienenej učebnice svojimi formuláciami prekročili pomyselnú hranicu a chcú vstupovať do sexuálnej identity dieťaťa (Gdovinová, 2023).

Sexuálna výchova patrí medzi témy, ktoré dokážu radikalizovať určité spektrum spoločnosti, rozdeliť politických rivalov na menšie tábory či jednoducho pútať pozornosť verejnosti v období, keď sa objavujú nepríjemné korupčné kauzy, alebo iné kompromitujúce informácie. Postupný prechod od biologizujúcej „eticky neutrálnej“ predstavy sexuálnej výchovy spočívajúcej takmer výlučne na odovzdaní základných biologických faktov a elementárnych informácií o hygiene ku zložitejším modelom výchovy, ktoré už ani teoreticky nemôžu zostať eticky neutrálne, ak majú saturovať aspoň základné vývinové potreby detí a mládeže, prípadne viesť ku kultivovaným prejavom sexuality, je pre určité spektrum spoločnosti stále problematický. Nedávny prieskum verejnej mienky z roku 2022 uverejnený aj združením Intimita síce ukázal, že medzi populáciou SR vo veku 18 – 65 rokov až 86 % ľudí súhlasí s tým, že vekovo primeraná vzťahová a sexuálna výchova by mala byť povinnou súčasťou výučby na základných a stredných školách (agentúra Focus pre Amnesty International, 2022), ale žiadna zásadná reforma v oblasti sexuálnej výchovy sa zatiaľ na Slovensku nemohla realizovať.

Cupanik a Kliment (2001) už dávnejšie identifikovali napätie medzi občianskym postojom, v rámci ktorého je vzdelanie považované za podmienku vedomého zodpovedného správania a slobodnej voľby a náboženským postojom, ktorý charakterizujú vnímaním sexuálnej výchovy ako výzvy k nemravnosti, pričom informácie sú v tomto kontexte interpretované ako príliš fyziologické a mechanické (Cupanik, Kliment, 2001, s.81). Náboženské autority stále interpretujú sexuálnu výchovu ako predmet, kde sa mladí ľudia naučia ako navliekať kondómy, a že majú mať sexuálny styk, lebo je to dobré (Bergman, 2004, s.28). Novú vlnu konfrontácie priniesol aj rok 2023, kedy sa okrem vyhlásenia k predčasným voľbám, v ktorom Konferencia biskupov Slovenska varuje pred „genderovou ideológiou“, či registrovanými partnerstvami, táto organizácia otvorene vyjadrila aj proti novým učebniciam sexuálnej výchovy v súvislosti s pripravovanou kurikulárnou reformou.

Rozvoju sexuálnej výchovy na Slovensku bránia organizované náboženské skupiny

Potreby žiakov a žiačok na Slovensku opäť ustúpili náboženským predstavám o sexualite. Odpor vyvolali najmä učebnice Vzťahová a sexuálna výchova pre žiakov vo veku 10 - 15 rokov, vydané vydavateľstvom Expol Pedagogika (Bendiková, Z., Mikšík, R., 2022) a pracovný zošit pre stredné školy a gymnáziá nazvaný Partnerská a sexuálna výchova (Kallová, N., Čierna, A., 2023), ktorý vydal Ústav výskumu sociálnej komunikácie Slovenskej akadémie vied. Organizovali sa protesty a petície proti týmto materiálom, ktoré podľa Konferencie biskupov Slovenska „ignorujú zmysel ľudského bytia“ (KBS, 2023). V stanovisku biskupov sa hovorilo aj o „vysokých ideáloch Cirkvi“, ktoré údajne vedú k výchove zdravej generácie. V tomto kontexte sme analyzovali súbor ideí, ktoré tieto záujmové skupiny tak úspešne pretláčajú do vzdelávacieho procesu. Z krátkej analýzy vyplynulo, že do vysoko abstraktných a neurčitých pojmov sa tu zahŕňa náboženské učenie, ktoré je už v praxi neprijateľné aj pre veľkú časť hlboko presvedčených veriacich.

Čo to vlastne znamená, že slovenskí biskupi tieto učebnice „v žiadnom prípade“ nepovažujú za „celistvé“? Kto a kedy mal v Cirkvi na sexualitu celostný pohľad? Mali ho najväčší cirkevní učitelia? Mal ho apoštol Pavol, ktorého výroky tak dobre poslúžili všetkým mizogynom (hoci možno aj neprávom), alebo snáď Aurelius Augustinus, so svojou sexuálnou interpretáciou prvotného pádu, snívajúc v komentári ku knihe Genesis o tom, ako ľudia pohybovali všetkými údmi bez „chlípnosti rozkoše“? Čím sú manželia lepší, myslel si Augustín, „tým skôr za vzájomného súhlasu prestanú miešať svoje telá“ (Augustín in Denzler 1999). Cirkevní otcovia východu aj západu sa doslova pretekali vo vojne proti hriechnej žiadostivosti. Kofkí písali ódy o panenstve a sexuálnu abstinenciu vyzdvihovali vysoko nad manželský život? Oni dali kresťanstvu pečať Manichejsko-gnostického odmietania tela. „Sú iba dve cesty, ako môžu manželia prísť k sebe (mať sex) bez akéhokoľvek hriechu“, myslel si najvýznamnejší teológ scholastiky Thomas Aquinas takmer o tisíc rokov neskôr. Prvou cestou je snaha plodiť potomstvo, a za druhú považoval odpykanie viny, čím rozumel to, že partner bez túžby za trest uspokojí sexuálnu potrebu svojho manžela/manželky (Akvinský in: Denzler, 1999). Otázka kofkým ľudom cirkevné učenie zničílo intímny život je absolútne legitímna. Tieto myšlienky totiž neexistovali len v sofistikovanej teologickej podobe, ale širili sa ústami horlivých kazateľov, ktorí mali k Akvinského vzdelaniu a intelektu skutočne ďaleko. Počty ľudí, ktorí vďaka nim videli v sexualite iba špinavosť a hriech musia byť obrovské.

Samozrejme, že odvtedy sa Cirkev niekam posunula. Sex v manželstve je už vnímaný pozitívne, ak sa nebránite počatiu antikoncepciou. Ani o sexuálnej vášni už Ján Pavol II. nezmysľal iba negatívne. Síce podľa neho nebezpečným spôsobom umlčuje hlas svedomia, ale vďaka radikálnej transformácii prostredníctvom Božej milosti sa z nej môže stať aj kreatívna sila (Curran, 2003). Nepochybne teda došlo k určitým ústupkom z vysokých ideálov, ale rozhodne tu nenastal žiadny zásadný obrat. Cirkevné authority sa veľmi rýchlo vysporiadali so všetkými, ktorí hľadali odvážnejšie riešenia. Aktuálne problémy s cirkevnou dogmatikou jasne opísal bývalý vedúci cirkevného domova mládeže v Innsbucku, jezuita Sigmund Kripp. „Katolícka cirkev má príliš strnulé normatívne stanovenie morálnych pravidiel pre partnerstvo a sexuálnu výchovu. Týmto pravidlám arrogantne pripisuje celosvetovú, interkultúrnú a na veku trvajúcu platnosť. Neviem akým právom Cirkev od mladistvých požaduje, aby desať rokov ignorovali svoju sexualitu iba preto, že skorší sobáš sa do našej doby nehodí“, pýta sa jezuita. „Nemá aj mladý človek ľudské právo na partnerskú lásku, na sexualitu? Dnes predsa človek dospieva v päťnástich rokoch, no často prv než po tridsiatke nemôže uzatvárať manželstvo a živiť rodinu. Čo má v tomto období robiť s pohlavným pudom?“ (Kripp in Denzler, 1999).

Za zmienku stojí aj postoj predsedu biskupskej konferencie v Nemecku, ktorý v rozhovore pre nemecký magazín Bunte súhlasil s tvrdením novinára, že prakticky „nikto“ sa v živote nedržal učenia cirkvi, že sexualita by sa mala praktizovať iba v manželstve. Biskup doslova povedal: „To je pravda. A v tejto veci musíme trochu zmeniť katechizmus. Sexualita je dar od Boha. A nie hriech.“ V tom istom rozhovore odpovedal Biskup západonemeckého Limburgu na otázku, či sú vzťahy medzi osobami rovnakého pohlavia prípustné takto: „Áno, je to v poriadku, ak ide o vernosť a zodpovednosť. Nemá to vplyv na vzťah s Bohom“ (Bätzing in Postoj, 2022). Žiaľ, na Slovensku Krippove ani Bätz-

ingove úvahy zatiaľ príliš nerezonovali. Tu je telo dané duchu ako úloha a bodka. Namiesto revízie pastorálnej praxe k nám cirkevné autority stále pozývajú ľudí ako je Gabriele Kuby, ktorá tu straší „rodovou ideológiou“, varuje pred homosexualitou, či sexuálnou výchovou a celkovo pripomína oných potulných kazateľov, ktorí sú zodpovední za toľko zbytočnej bolesti, odsúdenia, trápenia a vylúčenia. Základná myšlienka cirkevne propagovanej knihy od Gabriele Kuby je jednoduchá. „Čím vyššie sexuálne obmedzovanie, tým vyššia kultúrna úroveň, čím menšie sexuálne obmedzovanie, tým nižšia kultúrna úroveň“ (Kuby, 20213), píše autorka v knihe Globálna sexuálna revolúcia. Naozaj máme obdivovať takto orientované krajiny za vysokú kultúrnu úroveň „spofahlivo garantovanú“ sexuálnym obmedzovaním? Alebo chceme žiť v modernej európskej krajine, ktorá nám garantuje základné práva a slobody?

Situácia na Slovensku pritom podľa odborníkov a odborníčok nie je dobrá, a to dlhodobo. Kliment (2013) poukazuje na to, že štátna politika v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia sa na Slovensku vyvíja živelne a nekoncepčne. Podľa Janiša a Markovej (2007) významnými prekážkami realizácie sexuálnej výchovy na Slovensku je celkový sociálny klíma, ktorá je ovplyvnená konzervatívnym diskurzom. Lukšík a Marková (2010) poukazujú na to, že ciele, zásady či témy sexuálnej výchovy sú na Slovensku len písané, ale nerealizované. Aj Rovňanová (2013) uvádza, že už niekoľko rokov problematická realizácia systematickej a modernej sexuálnej výchovy v našich školách naďalej pretrváva a očakávaný posun k jej modernejšej podobe je zatiaľ nemožný. Ďalej Rovňanová (2014) konštatovala, že sexuálna výchova je celkovo nedostatočná, deti so sexualitou viac a skôr experimentujú, neovládajú riziká a základné fakty o tom, ako funguje ich telo, príp. ako sa brániť pred násilím a zneužívaním v tejto oblasti. Nedostatočne sa pracuje s hodnotovým systémom detí a mládeže a pod. Tiež Zuzana Bendiková a Radka Mikšík zo združenia Intymyta, aj prostredníctvom dát zbieraných v rámci viacerých relevantných výskumov, dlhodobo upozorňujú na to, že: „mladí vidia pornografiu prvýkrát v priemere vo veku 11 rokov, pričom približne 88 percent scén v bežne dostupnej pornografii je násilných. Slovensko patrí ku krajinám s vysokým počtom neželaných tehotenstiev – každá 38. tinedžerka vo veku medzi 15 až 19 rokmi je tehotná. Slovensko má 5. najhorší prístup k antikoncepcii spomedzi krajín v Európskej únii (zdroj: Svetová banka, 2019). Až 8 z 10 sexuálne aktívnych ľudí sa stretne v živote s HPV, ktoré môže spôsobiť rakovinu krčka maternice, penisu, konečníka, mandlí a hlasiviek, hoci existuje prevencia. Približne každý desiaty mladý človek má skúsenosť s tým, že od neho niekto na internete žiadal intímne informácie. Takmer štvrtina žiakov 8. a 9. ročníka uviedla, že zažilo aspoň jeden prejav sexuálneho násillia, a 3 percentá detí vážne sexuálne násillie. 24 % detí uviedlo, že zažilo aspoň jeden prejav sexuálneho násillia a 3 % detí vážne sexuálne násillie“ (Inštitút pre výskum práce a rodiny, Prevalencia násillia páchaného na deťoch 8. a 9. ročníkov, 2017). Každé tretie školopovinné dieťa (27%) , ktoré sa stretlo so šikanou, o tejto udalosti nepovedalo nikomu (Sociálne determinanty zdravia školákov, HBSC – Slovensko – 2017/2018). Potreby žiakov a žiačok na Slovensku dlhodobo zostávajú nerefektované.

Záver

Ministerstvo školstva v roku 2023 neschválilo novú učebnicu vzťahovej a sexuálnej výchovy. Odborníci a odborníčky v tejto oblasti pritom nenavrholi žiadne zásadné zmeny, nešlo ani o zavedenie samostatného predmetu sexuálnej výchovy. Zmodernizoval by sa iba pôvodný dokument, ktorý sa doteraz nazýval *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Minister školstva Ján Horecký (KDH) však tieto pokusy zhodnotil ako nenáležité. Rozvíjanie sexuálnej výchovy vychádzajúcej od základných biologických faktov a elementárnych informácií o hygiene smerom k integrovanejším modelom sexuálnej výchovy je aj napriek evidentným potrebám žiakov a žiačok na Slovensku stále politicky kontroverzné. Tieto potreby aj v roku 2023 museli opäť ustúpiť náboženskej predstave, ktorú za neprijateľnú, respektíve, ťažko zlučiteľnú s moderným spôsobom života, už považujú nielen mnohí veriaci, ale aj predstavitelia Cirkvi. Jezuita Sigmund Kripp, či predseda nemeckej konferencie biskupov Georg Bätzing sa jasne vyjadrili, v čom je presadzovaná katolícka predstava o sexualite problematická. Žiaľ, na Slovensku sa práve týmto náboženským ideám musia prispôbovať všetky deti a dospievajúca mládež. Ich potreby zostávajú dlhodobo nerefektované a hlasy nevypočuté.

Grantová podpora: Text vznikol vďaka podpore grantu VEGA: 2/0035/21: *Rodinné konštelácie s biologickými a nie biologickými deťmi*

Zoznam použitej literatúry a zdrojov:

1. BENDÍKOVÁ, Z. - MIKŠÍK, R. 2022. Vzťahová a sexuálna výchova 2 - Pracovná učebnica pre žiakov vo veku od 10 do 15 rokov. Bratislava: Expol Pedagogika, 145 s. ISBN 978-8082801692
2. BERGMAN, Y. (ed.) 2004. *Breaking through: A guide to sexual and reproductive health and rights*. Stockholm: The Swedish Association for Sexuality Education, 66 s. ISBN: 91-85188-30-1.
3. Cirkev v Nemecku Predseda biskupskej konferencie sa vyjadril za zmenu učenia v otázke sexuality [online]. [citované 08.04.2023]. Dostupné na internete: <https://svetkrestanstva.postoj.sk/100750/predseda-biskupskej-konferencie-sa-vyjadril-za-zmenu-ucenia-v-otazke-sexuality?page=470>
4. CUPANÍK, V. – KLIMENT, M. 2001. Etické problémy pri ochrane reprodukčného zdravia. In: Cviková, J. – Juránová, J. (eds.) 2001. Možnosť voľby. Aspekty práv a zodpovednosti. Bratislava: Aspekt, s. 78 - 83. ISBN 80-85549-25-5.
5. CURRAN, CH. E. 2003. "Pope John Paul II's Teaching on Sexuality and Marriage: An Appraisal." University of St. Thomas Law Journal: Vol. 1: Iss. 1, Article 27. [elektronická verzia]. [Citované 03.12. 2015]. Dostupné na: <http://ir.stthomas.edu/ustlj/vol1/iss1/27>
6. DENZLER, G. 1999. Zakázaná slasť. Dva tisíce let kresťanské sexuálnej morálky. Brno: CDK, 248 s. ISBN 80-85959-48-8.
7. GDOVINOVÁ, D. 2023. Minister školstva škrtal v sexuálnej výchove. Odborníčky vysvetľujú, prečo sa jej nemusí obávať In: Denník N. [online]. [citované 08.04.2023]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/3243434/minister-skolstva-skrtal-v-sexualnej-vychove-odbornicky-vysvetluju-preco-sa-jej-nemusi-obavat/>
8. JANIŠ, K. – MARKOVÁ, D. 2007. *Príspevek k základům sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudemus, 2007. ISBN 978-80-7041-621-1
9. KALLOVÁ, N. – ČIERNA A. 2023. *Partnerská a sexuálna výchova – pracovný zošit pre stredné školy a gymnáziá*. Bratislava: Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV v.v.i. 2023, 25 s. ISBN 978-80-973370-87
10. KLIMENT, M. 2013. Sexuálne a reprodukčné zdravie v kontexte akčného programu populačnej konferencie organizácie spojených národov. In: *Sexuality VI : zborník vedeckých príspevkov*. Banská Bystrica: UMB, 2013. ISBN 978-80-557-0479-1
11. KUBY, G. 2013. *Globálna sexuálna revolúcia. Strata slobody v mene slobody*. Bratislava: Lúč, 416 s. ISBN 978-80-7114-922-4
12. LUKŠÍK, I. – MARKOVÁ, D. 2010. Analysis of the Slovak Discourses of Sex Education Inspired by Michel Foucault. In: *Human Affairs*, Vol. 20, No. 1 (2010), p. 9-22. ISSN 1210-3055.
13. Ministerstvo školstva odmieta zaviesť sexuálnu výchovu ako samostatný predmet [online]. [citované 10.08.2023]. Dostupné na internete: <https://www.sme.sk/c/1290586/ministerstvo-skolstva-odmieta-zaviesť-sexualnu-vychovu-ako-samostatny-predmet.html>
14. POLIAKOVÁ, E. 2003. *Vývoj sexuálnej výchovy na Slovensku*. In: Bianchi, G. (ed) 2003. Upgrade pre sexuálnu výchovu. Bratislava: Veda – KVBSK SAV s.11-19 ISBN 80-224-0783-6
15. ROVNĀNOVÁ, L. 2013. Sexuálna výchova v kontexte ľudských práv - príklad dobrej praxe. In: *Sexuality VI : zborník vedeckých príspevkov*. Banská Bystrica: UMB, 2013. ISBN 978-80-557-0479-1
16. ROVNĀNOVÁ, L. 2014. *Výchova k manželstvu, rodičovstvu a etike intímnych vzťahov*. Bratislava: MPC, 2014. ISBN 978-80-565-0183-2
17. Vyhlásenie KBS ku škodlivým učebným materiálom pre školy [online]. [citované 08.04.2023]. Dostupné na internete: <https://m.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20230307023>
18. Intimita: Za vekovo primeranú vzťahovú a sexuálnu výchovu [online]. [citované 08.04.2023]. Dostupné na internete: https://www.mojapeticia.sk/campaign/potrebuje-vzdelavanie-k-bezpecnym-a-zdravym-vzťahom/ad5339c8-0033-44e7-906e-5888b5c1f436?fbclid=IwAR1qdFya8_IN2ioAr-0VuCCb1W73_n8o7bF3-nO4SWw19iB4raUIPfrIJNVg

Kontaktné údaje autorov a autorku:

Mgr. Petr Kocina, PhD., LL.M.

Katedra etiky a estetiky

Filozofická fakulta

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Hodžova 1, 949 74 Nitra

Slovenská republika

e-mail: pkocina@ukf.sk

prof. PhDr. Dagmar Marková, PhD.

Katedra etiky a estetiky

Filozofická fakulta

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Hodžova 1, 949 74 Nitra

Slovenská republika

e-mail: dmarkova@ukf.sk

Hormony a sex v klimakteriu

Peter Koliba

Jak moc hormony ovlivňují naše tělo, pocity i náladu to pocítujeme v každodenním životě. Základem správného fungování organismu je hormonální rovnováha. Pokud vše funguje, jak má, jsme spokojeni, šťastní, zdraví. Jakmile ale dojde k narušení této rovnováhy, začnou nás trápit zdravotní problémy, nespavost a v neposlední řadě také výkyvy nálad a podrážděnost.

U žen v klimakteriu jsou změny v produkci pohlavních hormonů fyziologické, ale u některých žen můžou negativně ovlivnit kvalitu života. Mezi projevy se může objevit chybějící sexuální apetit, podrážděnost, výkyvy nálad, úzkost nebo vyčerpanost právě v důsledku snížené hladiny ženských hormonů estrogeneru a progesteronu, ale také testosteronu, díky kterému ženy cítí chuť na sex. S poklesem estrogeneru souvisí také horší schopnost dosáhnout orgasmu, nedostatečně se prokrvují sliznice a vaginální tkáň je citlivější, což může způsobovat bolesti a nepříjemné pocity při sexuální aktivitě. Příčinou bývá k suchost poševní sliznice, a pohlavní styk je tím nepříjemný. Tento problém má velmi jednoduché řešení a tím je lubrikační gel. Vhodné je používat lubrikant, a tím předejít drobným poraněním poševní sliznice.

Klimakterium (přechod, klimax) je období vyhasínání pohlavního cyklu ženy. Je to přirozený stav v životě ženy, kdy dochází k útlumu funkce vaječníků a výsledkem je zastavení produkce hormonů – estrogeneru a progesteronu.

Perimenopauza je období, asi rok před menopauzou a rok po menopauze. **Menopauza** je pak trvalé ukončení menstruačního krvácení v důsledku ztráty ovariaální folikulární aktivity, tj. poslední menstruace, když už po ní žena rok nekrváčí. Průměrně nastává kolem 51. roku života. Projevy deficitu estrogeneru se můžou jevit jako tzv. klimakterický symptom, dále se můžou objevit urogenitální symptomy, osteoporóza, kardiovaskulární problémy, atrofie pochvy (suchost), atrofie pokožky, suchost oka a další. V klimakteriu může sex komplikovat hormonální nerovnováha u žen, ale i její příznaky se dají zmírnit.

Sex je přirozenou součástí života a pokud to zdraví dovolí, může být jeho nedílnou součástí života až do vysokého věku každého z nás. Ženská sexualita přechodem nemusí končit, i když skončila její reprodukční funkce. Většina žen si i po přechodu užívá milostný život. Věk mezi čtyřicítkou a padesátkou je pro mnoho žen, obdobím, kdy ještě mají obavy z nechtěného těhotenství. Ve zralém věku žena zná své potřeby a touhy, dobře ví, co jí dělá dobře a nestydí si o to říct. Starší ženy jsou proto otevřenější experimentování v oblasti svých sexuálních prožitků. Hormonální nerovnováha však může působit negativně na pokles sexuální touhy. U některých žen, zvláště pokud užívaly antikoncepční pilulky, se může touha a naopak zvýšit. Ke zvýšení touhy u některých žen může napomoci užívání **hormonální substituční terapie**. Pravidelný styk a prokrvování vaginy také zlepšuje touhu i sexuální prožívání. Při styku také dochází k posilování svalů pánevního dna a tím zlepšuje ne jenom celkovou kondici, ale také stresovou inkontinenci moči.

Se sexualitou ženy v klimakteriu souvisí také fakt, zda má vhodného, nejlépe v tomto věku, stálého partnera a zda má zájem a je schopen sexuálního soužití. Problematika mužů v tomto věku není ani tak nezájem, jako spíše ztráta schopnosti mít, nebo udržet kvalitní erekci. Jde o tzv. erektilní dysfunkci nejčastěji v důsledku poklesu produkce testosteronu, ale může jít také o cévní změny, např. při diabetes mellitus apod. I v těchto případech současná medicína nabízí moderní léčbu.

Pokud u ženy po přechodu výrazně klesne potřeba sexu nebo úplně vymizí, snadno se stane, že intimní krize přeroste v krizi vztahu. Takle situace není složitá jen pro ženy, ale samozřejmě i pro jejich partnery. Pro ženu bývá často velmi důležité to, jestli jim muž imponuje. Pokud si pro ni uchová tento typ přitažlivosti, nebývá se sexem většinou problém. Pokud ne, často se rozpadnou i dlouholeté vztahy.

Důležité pro zdraví a také pro schopnost sexuální aktivity je udržování celkové fyzické kondice. Cvičení mělo být příjemné, jako sportování s kamarády, procházky, jízda na kole. Velmi vhodný pro partnery je tanec, který významně posiluje pocit vzájemné blízkosti. Pravidelné milování zlepšuje tělesnou imunitu, má pozitivní vliv na migrény, ale i na trávení a celkový tělesný stav. Spokojený sexuální život zároveň zahání deprese a zlepšuje náladu, přináší pocity klidu, pohody, vyrovnanosti

i blaženosti. Při pohlavním styku se vylučují endorfiny, které působí euforii a pozitivně ovlivňují náladu člověka.

Sexuální život klimakteriem nekončí. I ženy v přechodu a po přechodu mohou prožívat uspokojivý sex. Pohlavní život v tomto období je nejen možný, ale je zcela normální a významně zvyšuje kvalitu života. Důležitá je informovanost o této problematice a při problémech by ženy, ale i muži neměly váhat vyhledat odbornou pomoc u svého lékaře.

Literatura:

u autora

Doc. MUDr. Peter Koliba, CSc.

Dopadová analýza workshopů sexuální a vztahové výchovy Konsentu

Tereza Králová, Klára Kadár

Konsent vznikl v roce 2016 jako reakce na nepochopení podstaty sexuálního násilí v české společnosti. Od té doby jsme navštívili přes **500 tříd** s našimi workshopy sexuální a vztahové výchovy *Když to chce* (dále jen „workshopy“) a byli v přímém kontaktu s více než **10.000 studujícími** od 12 do 18 let. Během workshopů se interaktivní formou bavíme o stereotypech a mýtech, které kolem sexu panují, například zda si za znásilnění oběti mohou někdy samy, nebo zda je možné odvolat souhlas se sexem během něj. Debatujeme o pornu a o tom, jak může zkreslovat naše představy o sexu ve skutečném životě. Nepřinášíme studujícím jasné a jednoznačné odpovědi, ale vedeme je k přemýšlení o vlastních předpokladech, které mohou být leckdy odrazem genderových stereotypů nebo všeobecně přijímaných mýtů. V neposlední řadě vyzdvihujeme důležitost otevřené komunikace ve vztazích, která jediná nám může zaručit, abychom s jistotou věděli, zda nepřekračujeme něčí hranice a zároveň si dovedli asertivně vytyčit ty své.

Z okamžité odezvy, kterou od studujících sbíráme na místě po skončení workshopu, jsme si udělali obrázek, jak na ně workshop působí a co si z něj odnáší. Avšak až doteď nám chyběla data o tom, jak se mění názory a postoje studujících po uplynutí určitého časového rozestupu, kdy mají možnost informace nabyté na workshopu zpracovat a integrovat do své žité zkušenosti. Proto jsme se rozhodli, že si necháme vypracovat dopadovou analýzu, která tento posun v názorech a postojích zachytí.

Dopadová analýza

Dopadovou analýzu workshopů sexuální a vztahové výchovy *Když to chce* na absolvující studentstvo (dále jen „analýza“) pro nás zpracovala sociologická společnost Socionaut, z.s. Výzkum proběhl v celkem 40 skupinách (třídách), a to převážně v 8. a 9. ročnicích ZŠ nebo ekvivalentních ročnících víceletých gymnázií na rozmanitých školách co do velikosti obce, typu školy i umístění v rámci ČR. Analýza se skládá ze dvou vzájemně se doplňujících částí.

První část obsahovala **dvoufázové kvantitativní dotazníkové šetření**, pomocí něhož jsme měřili proměnu v úrovni informovanosti, otevřenosti a povaze postojů k tématům sexuální výchovy. Měření proběhlo ve třiceti výzkumných skupinách, jednou před workshopem a podruhé minimálně 3 měsíce po workshopu. Zároveň jsme měření s obdobnými rozestupy provedli také v 10 kontrolních skupinách, které workshop neabsolvovaly. Celkem byly do této části po očistění dat zařazeny dotazníky od 678 studujících.

Druhá část výzkumu pak tvoří **kvalitativní pozorování během workshopů na školách**. Cílem této části bylo sledování průběhu workshopů a zejména pak zaměření na dynamiku skupin, způsob vyjadřování, celkové atmosféry a proměny postojů v krátkodobém horizontu workshopů. Tato metoda nám pomohla podívat se nejen na měřitelné změny, ale také doplnila celkový obraz o průběhu workshopu a bezprostředních reakcích respondentů a respondentek. Pozorování proběhlo na dvanácti workshopech.

Výsledky by se daly shrnout do pozitivního posunu ve třech oblastech:

- **Schopnost komunikace a otevřenost:** studující jsou po absolvování workshopu ochotnější zapojovat se do diskuzí na různá témata sexuality a otevřeně o nich komunikovat.

„Dotazníkové šetření zaznamenalo vyšší míru deklarované ochoty zapojit se do diskuzí na toto téma [sexualita], obzvláště u nižších ročníků. Kvalitativní pozorování pak ukázalo, že během workshopů docházelo k překonávání počátečního studu a postupnému většímu zapojení u zpočátku ostýchavých jedinců, především dívek. K tomu přispívalo především bezpečné prostředí a citlivá facilitace ze strany lektorek.“ (Socionaut, 2023)

- **Informovanost:** studující jsou po absolvování workshopu informovanější o tématech sexualita a prevence sexuálního násilí, zároveň se zvyšuje jejich subjektivní pocit o vlastní informovanosti a také vnímání její důležitosti.

„Po workshopech také vzrostl celkový počet témat spojovaných se sexuální výchovou a současně klesl počet studujících, kteří na otázku nedokázali odpovědět. Nejvýznamněji v uvedených tématech narostlo zastoupení sexuálního násilí a jeho prevence. Rostlo i povědomí o zdrojích pomoci při sexuálním násilí. Spektrum zdrojů informací se příliš nezměnilo, mírně se však zvýšil deklarovaný zájem čerpat informace z filmů, ze školy či od pedagogů. [...] Pozorování ukázalo, že si studující během workshopů osvojili nové perspektivy, realie (například jak pomoci oběti sexuálního násilí) a důležité pojmy a koncepty, jejichž získání na konci workshopů oceňovali. Z reflexí byl patrný rostoucí subjektivní význam otevřené komunikace, konsensuální intimity či prevence násilí. Workshopy také motivují k sebezpoznání účastníků skrze řadu aktivit.“ (Socionaut, 2023)

- **Respektující přístup a kritické myšlení:** studující jsou po absolvování workshopu kritičtější ve vztahu k médiím, ale také mýtům a stereotypům; zvýšila se jejich schopnost vidět téma z více úhlů.

„Dotazníkové šetření poukázalo na posun k větší reflexi médií, zejména pornografie, a různých stereotypů či zavedených mýtů o sexualitě a sexuálním násilí. Studující zůstali v zásadě stejně kritičtí k problematice vyjádření souhlasu se sexem. Nejvíce se zvýšilo přesvědčení, že psychologický nátlak je formou násilí, nejvíce poklesl význam sexuálního násilí jako intimity bez souhlasu. Kvalitativně byla zaznamenána snaha lektorek představit pluralitu pohledů, posilovat respekt a empatii k odlišným zkušenostem a současně pěstovat kritický přístup ke zdrojům informací.“ (Socionaut, 2023)

Dlouhodobý vliv workshopu tedy můžeme hodnotit jako kladný. Změna postojů dosahuje ve většině otázek 5-10 % žádoucím směrem, zatímco u kontrolních skupin je tento posun podstatně menší. Narážíme však na limitaci jednorázového workshopu jako nástroje, který by měl pokrýt tak komplexní oblast, jakou je sexuální výchova.

Sexuální výchova jako součást běžné výuky

Věříme, že ideálním řešením je změna a zlepšení kvality celé sexuální výchovy na školách, spíše než jednorázový workshop a je nám jasné, že jako organizace nemůžeme pokrýt sexuální výchovu dospívajících lidí v celé České republice. Svoje know-how, které jsme během let vedení workshopů *Když to chce* nabyli, jsme proto začali transformovat do **výukových plánů pro vyučující**. Od roku 2020 si vyučující (i veřejnost) mohou na našem webu volně stáhnout 8 výukových lekcí na rozličná témata: antikoncepce, sexuálně přenosné infekce, respekt, zasilání intimního obsahu, souhlas, mýty o pohlavních orgánech a sexu, sexuální obtěžování, a pornografie. Tyto lekce se chystáme doplnit o další témata, mimo jiné například: menstruace, emoce ve vztazích a prevence sexuálního násilí; nově také na seznam zařadíme několik lekcí pro 1. stupeň ZŠ, kde jsme teprve ve fázi rešerše a výběru témat. Současně proběhne série několika workshopů pro vyučující, během kterých je budeme školit, jak s lekcemi a všeobecně s tématy sexuální výchovy citlivě pracovat.

Z českých průzkumů vyplývá, že škola bývá pro žáky a žákyňe jedním z nejméně relevantních míst, kde se dozvídají informace o sexuálním a reprodukčním zdraví a o respektujících vztazích (ČSU, 2020; Sejblová & Martincová, 2020). Od učitelek a učitelů z praxe, s nimiž jsme v kontaktu, víme, že **vyučující velmi postrádají kvalitní metodickou přípravu a podklady**, které by jim usnadnily plánování a vedení hodin.

Společenské dění posledních let – medializované kauzy sexuálního obtěžování a násilí, snadná dostupnost pornografie, zneužívání dětí a mladistvých prostřednictvím internetu, ale i omezování reprodukčních práv v jiných státech – vyvolává ze strany škol **poptávku po metodické podpoře** v tom, jak tato témata s dětmi a mladistvými probírat. Stejně tak z naší zkušenosti stoupá potřeba škol mít podporu ve vytváření inkluzivního a přátelského prostředí pro studující, kteří se identifikují jako LGBTQ+.

Posledním větším krokem, které **MŠMT** v oblasti sexuální výchovy udělalo, bylo vydání *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách* z roku 2010 a vydání příručky *Sexuální výchova – vybraná témata*. Ačkoliv samotné doporučení i příručka obsahují řadu relevantních informací, máme za to, že nastal čas je aktualizovat a přizpůsobit současnému společenskému kontextu a nově dostupnému vědeckému poznání. Sexuální výchova si zaslouží větší pozornost a vyučující, kteří ji na školách realizují, větší podporu ze strany MŠMT.

Je potřeba, aby sexuální výchova pokrývala jak důležité **biologické aspekty** sexuální výchovy, tak i **psychologické a sociální aspekty**, a aby se na tvorbě metodických materiálů podíleli nejen odborníci a odbornice z oblasti sexuologie, gynekologie a urologie, ale i odborná obec věnující se tématům respektujících vztahů, sexualitě a genderu a potírání sexuálního násilí. Metodické materiály by měly vznikat ve spolupráci s vyučujícími, kteří se sexuální výchově na školách věnují. V Konsentu už tento záměr realizujeme, a doufáme, že brzy se to stane standardem pro výuku sexuální výchovy v celé České republice.

Dopadovou analýzu zpracovala společnost Socionaut, z.s. Celou dopadovou analýzu si můžete stáhnout na tomto odkazu: <http://konsent.cz/wp-content/uploads/2023/09/Analiza-dopadu-workshopu-sexualni-a-vztahove-vychovy-Konsent-Socionaut.pdf>

Autorky:

Bc. Tereza Králová
Mgr. Klára Kadár
Konsent, z.s.

Z našeho pohledu nestandardní projevy respektu k rozmanitosti

PhDr. Petr Lojan, Ph.D., MBA

Respekt k rozmanitosti je jedním ze základních etických principů, který je postavený na stejnou úroveň, jako jsou sociální spravedlnost, lidská práva a sociální spravedlnost.

Pro země latinské Ameriky je typické, že na jejich území žijí kromě většinové společnosti i společenství původních obyvatel - comunidades campesinas y nakvas - s vlastními zvyky a tradicemi a vlastním nejen hodnotovým, ale i právním systémem, který z těchto zvyků a hodnot vychází.

Není bez zajímavosti, jak se v praxi staví k principu respektu rozmanitosti konkrétně v Brazílii a Peru.

I.

Sčítání lidu z roku 2010 ukázalo, že v Brazílii žije zhruba necelý milion Indiánů. Původní obyvatelé tak tvoří přibližně 0,5% z celkových 191 milionů obyvatel této země. Zhruba příslušníci 20 skupin se pak dodnes drží tradiční zvyklosti zabíjet novorozeňata a starší děti s nějakou formou postižení či nemoci. Zabíjení mohou být i děti svobodných matek, případně dvojčata, která indiánská společnost tradičně vnímá jako zlé znamení.

Tuto praxi chce nyní definitivně zakázat nový zákon, který v roce 2015 prošel dolní sněmovnou a nyní se jím zabývá brazilský Senát. Pokud projde, stát bude aktivně sledovat, zda k zabíjení dětí v tradičních komunitách nedochází a to kupříkladu registrací těhotných žen. Zákon nicméně naráží na opozici z řad akademiků i organizací bojujících za práva původních obyvatel.

Znovu se tak otevírá pro Brazílii zcela zásadní otázka, s níž se země s dědictvím kolonialismu potýkala v historii již nejednou a sice do jaké míry má stát právo zasahovat do zvyklostí a tradic původních obyvatel. V debatě na jedné straně stojí zastánci univerzálních lidských práv, jimž oponují zastánci „kulturního relativismu“ vyzdvihující právo každé komunity a lidského společenství stanovit si vlastní zásady morálky.

Brazílie rozděluje původní obyvatele do tří skupin podle míry jejich asimilace. Kmeny žijící v téměř úplné izolaci pak většinou nepodléhají kontrole centrální vlády, díky čemuž nemohou být za usmrcování svých dětí postihováni.

Ústava z roku 1988 sice ustanovuje „neporušitelné právo na život“, ale zároveň ochraňuje „společenské zvyklosti, jazyk, víru a tradice původních obyvatel“, takže otázka, jak se postavit k praktikám, které okolní svět vidí jako nehumánní, nebyla dodnes uspokojivě vyřešena.

Přesná čísla, která by ukázala počty takto usmrcených dětí, nejsou nicméně známá a organizace na ochranu původních obyvatel o tématu veřejně nechtějí mluvit. Brazílská asociace antropologů zákon kritizuje a poukazuje na to, že „ty nejreprezitivnější zákony namířené proti původním obyvatelům byly historicky také ospravedlňovány ušlechtilými cíli, jako jsou univerzální práva a humanita“. Jeden z členů asociace anonymně zdůraznil, jak důležité je vnímat tyto praktiky v kontextu neuvěřitelně tvrdých životních podmínek v Amazonii, když uvádí, že například pokřivená končetina z dnešního pohledu nevypadá jako problém, ale přežít takto v džungli mohlo být pro dítě nepřekonatelným problémem.

S tím nicméně nesouhlasí mnoho Brazilců a namítají, že v době, kdy existuje dostupná lékařská péče, stát jednoduše nemůže dovolit zabíjení postižených a nemocných dětí – a to ani ve jménu zachování kulturních zvyklostí. S tím souhlasí i členové křesťanské lidsko-právní organizace Atini. Tu založili dva misionáři, kteří prožili několik desetiletí mezi izolovanými skupinami původních obyvatel. V 90. letech se sami ujali dívky, kterou kmen kvůli fyzickému postižení nařídil zabít, ale její bratr ji zachránil. Předal ji do rukou misionářů, kteří ji lodí dovezli do hlavního města regionu, kde jí byla poskytnuta lékařská péče, a dívka se nakonec zcela vyléčila. Její kmen ji nicméně odmítl vzít zpět.

Taková situace není ojedinělá a rodiny, které se odmítnou povolit kmenovému rozhodnutí, většinou musí utéci. Svůj život pak začínají úplně od začátku, často ve slumech na periferiích měst a v prostředí, které neznačí.

II.

V Peru trestní zákoník rozlišuje vedle omylu skutkového a právního i zvláštní typ omylu, a to tzv. omyl v porozumění z důvodu kulturní odlišnosti (error de comprehension culturalmente condicionaldo), kdy osoba jednající v tomto omylu není vzhledem ke kulturnímu zázemí, z něhož pochází, schopna porozumět právní normě, jež označuje určitý čin za trestný, v důsledku čehož není schopna jejího zvnitřnění a dodržování. Osoba páčající trestný čin je přesvědčena o tom, že její jednání není protiprávní, a že tedy nejedná zaviněně. Navíc pro sebe považuje za závazná pravidla své komunity, nikoliv právní normy státní.

Existence tohoto typu omylu v trestním zákoníku Peru je vyjádřením toho, jak trestní právo respektuje multietnické a multikulturní pojetí státu a národa. Důsledkem této kulturní rozmanitosti je tak právní pluralismus, tedy existence vedle práva státního i jiných, na státu nezávislých a autonomních právních úprav. Jde o právní systémy domorodých skupin obyvatelstva, které vycházejí ze zvyků a tradic předků, sahající až do doby incké a předincké, a které jsou výrazem jejich kulturních hodnot. Vzhledem k uznání práva na kulturní sebeurčení na ústavní úrovni není možná sociokulturní integrita v zemi a aplikace státního práva na všechny bez rozdílu.

Člen domorodé komunity uznává kulturní hodnoty odlišné od hodnot většinové společnosti podléhající státním právním normám. Je tak obvyklé, že taková osoba právní normu, jež obsahuje příkaz nebo zákaz určitého chování, buď vůbec nezná, nebo pokud ji zná, není vzhledem ke svému původu schopna pochopit její smysl a účel ani porozumět jejímu obsahu, a tedy není schopna se podle ní chovat.

Na rozdíl od právního omylu, kdy si osoba páčající trestný čin není vědoma protiprávnosti svého chování, v případě tohoto typu omylu osoba páčající protiprávní čin není schopna jeho protiprávnosti porozumět z důvodu jiného vnímání reality (cosmovision indigena), v důsledku čehož nepovažuje danou právní normu pro sebe za závaznou.

Zakotvení tohoto institutu v trestním právu je významným posunem i v přístupu ke členům domorodých společenství ze strany státu, neboť jednání v tomto omylu vylučuje trestní odpovědnost či alespoň zmiňuje ukládaný trest, na rozdíl od předchozí úpravy obsažené v trestním zákoníku z roku 1924, kdy naopak etnický a kulturní původ pachatele trestního činu byl důvodem k přísnějšímu trestnímu postihu.

Typickým příkladem je pohlavní styk s mladými dívkami vycházející z institutu servinaky, tzv. manželství na zkoušku, pocházející již z doby předincké. Manželství na zkoušku spočívá v tom, že muž s dívkou, s níž zamýšlí uzavřít manželství, žije partnerským životem a v případě, že není spokojen, má možnost ji vrátit zpět rodině a sňatek s ní neuzavřít. I když je běžné, že věk takových dívek se pohybuje kolem 12 roku, nejedná se v případě jednání příslušníka domorodé komunity o trestný čin zneužití dítěte.

Dalším příkladem jednání v tomto omylu je pěstování rostlin koky, jakož i žvýkání jejich lístků a obchodování s nimi, což představuje každodenní aktivitu původních obyvatel zejména v andské oblasti. V jejich případě se nejedná o páchání trestného činu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou a psychotropní látku ani o trestné činy spojené s přechováváním a nakládáním s takovými látkami.

Základním předpokladem pro aplikaci tohoto typu omylu na jednání osoby je její příslušnost k domorodému společenství, přičemž k protiprávnímu jednání musí dojít na území obývaném tímto společenstvím (což ale neplatí absolutně, neboť osoba si udržuje vlastní zvyky i mimo toto území).

III.

Problém soužití původního obyvatelstva a většinové společnosti není problémem ani Evropy, ani České republiky. Místo něho se však potýkáme s problémem do jisté míry obdobným. Tím jsou kulturní odlišnosti a normy v chování migrantů, výrazně se lišící od životních standardů hostitelské země. S jejich rostoucími počty narůstají i problémy, jejichž důkazem jsou zejména permanentně probíhající problémy v Německu, Itálii, Švédsku a zejména ve Francii. Jak se zdá, tak současně vládní garnitura nejsou absolutně schopné tyto problémy řešit, natož pak vyřešit.

Zdá se, že – ač chceme nebo nechceme – bude nutno relativně akceptovatelné prvky jejich soužití přijmout a tolerovat, respektive tyto, alespoň některé odlišnosti či rozmanitosti respektovat. Že to pro majoritní společnost nebude snadné a že půjde o běh na dlouhou trať není třeba zdůrazňovat. Problém je však především v tom, že tyto odlišnosti jsou z hlediska majoritní společnosti v těch nejcitlivějších otázkách, kterou jsou v současnosti předmětem nejenom etiky, lidských práv, ale i důležité politikum – tedy lidská sexualita, hranice legálního sexu, souhlas a jeho vyjádření atd. atd. Je toho prostě moc a je otázkou k čemu nakonec povede dvojitý metr - jiný na většinové obyvatelstvo, jiný na migranty. A je vůbec akceptace dvojitýho metru v demokratické společnosti přípustná?

IV.

To všechno jsou problémy, které si zaslouží pozornost a vážné zamyšlení. zaslouží zamyšlení. Text byl zpracován mj. s využitím internetových zdrojů.

PhDr. Petr Lojan, Ph.D., MBA

Súvisí náboženské presvedčenie s tým, čo považujeme za dôležité v partnerských vzťahoch?

Dagmar Marková, Petr Kocina

Abstrakt: V článku prezentujeme parciálnu časť výsledkov z dvoch širšie zameraných výskumov, pričom sa koncentrujeme iba na súvislosti hodnôt v heterosexuálnych partnerských vzťahoch a náboženského presvedčenia u mužov a žien. Vychádzali sme z toho, že náboženské presvedčenia sú súčasťou širších hodnotových konštrukcií ľudí a deskribujeme súvislosti sily a praktizovania náboženskej viery s hodnotovými preferenciami v oblasti partnerského života.

Kľúčové slová: partnerský vzťah, náboženské presvedčenia, morálka, hodnoty, sexuálny výskum, eticko-deskriptívny výskum.

Úvod¹

V tomto texte uvádzame parciálnu časť z výsledkov dvoch výskumov. Jedného staršieho (viac v: Marková, 2015) a ďalšieho súčasného (viac v: Marková, Kocina 2022), kde sa koncentrujeme na súvislosti axiologických preferencií v oblasti heterosexuálnych partnerských vzťahov a náboženského presvedčenia. Konkrétne sme zisťovali, čo ženy a muži považujú za dôležité v párových vzťahoch a sledovali sme súvislosti s ich náboženským presvedčením, silou viery a jej praktizovaním (chodením do kostola). Čo sa týka výskumného nástroja, i keď v oboch výskumoch boli celkovo využité viaceré kvalitatívne a kvantitatívne metódy, v tomto príspevku deskribujeme len tú časť výsledkov, ktoré sme získali dotazníkovou metódou.

Prvá výskumná sonda

Výskumný súbor

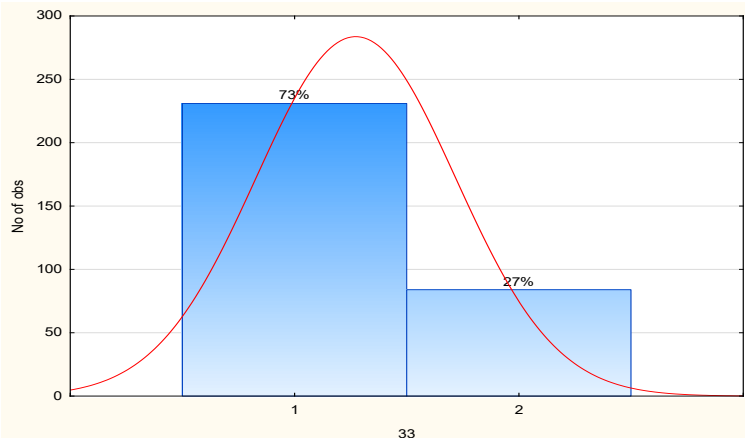
Výskumný súbor tvorilo spolu 315 respondentov a respondentiek mladšieho dospelého veku a adolescencie – študentov a študentiek vysokých škôl na Slovensku. Z hľadiska rozloženia mužov a žien, súbor tvorilo 60% žien a 40% mužov.

Vo vzťahu k náboženskému presvedčeniu, za veriaceho človeka, resp. nábožensky založeného sa považuje 73% opýtaných a zvyšných 27% uviedlo, že sa nepovažuje za veriaceho/veriacu (graf č. 1).

Z hľadiska sily náboženskej viery, resp. jej praktizovania, odpovede v grafe č. 2 dokladajú, že najčastejšie (31% opýtaných) zvolilo príležitostné venovanie sa viere a druhá najviac zastúpená odpoveď – 25% účastníkov a účastníčok výskumu uviedlo, že sa vôbec nevenujú/nepraktizujú viere. Pre 18% je charakteristické takmer každodenné venovanie sa viere a pre ďalších 18% týždenné praktizovanie/venovanie sa viere. U zvyšných 8% ide o menej ako týždenné venovanie sa náboženskej viere.

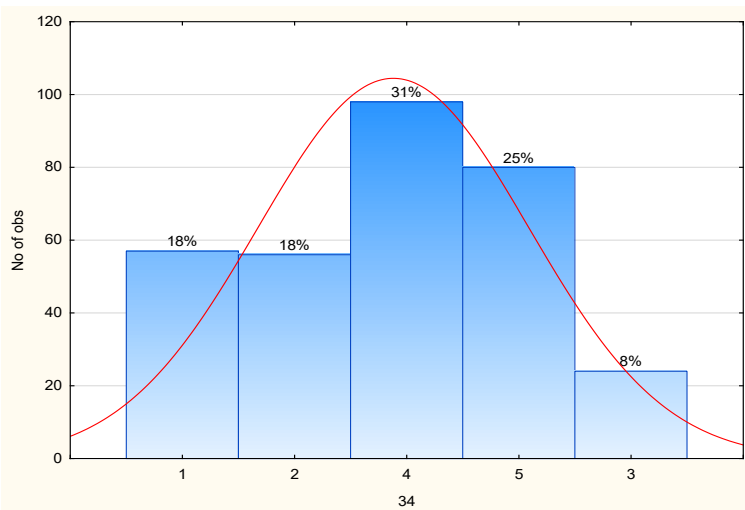
¹ Text vznikol vďaka podpore grantu VEGA: 2/0035/21: Rodinné konstelácie s biologickými a nie biologickými deťmi a APVV-18-0303: Medziny v tranzíciách intimných vzťahov a kvalita života v období adolescencie a mladjej dospelosti.

Graf 1: Účastníci a účastníčky výskumu podľa náboženského presvedčenia – prvá výskumná sonda

Legenda: Považovanie sa za veriaceho človeka (nábožensky založený/á): 1 – áno, 2 – nie.

Graf 2: Účastníci a účastníčky výskumu podľa sily/praktizovania náboženskej viery – prvá výskumná sonda

Legenda: Sila/praktizovanie viery: 1-takmer každodenné venovanie sa viere; 2-týždenné venovanie sa viere; 3-menej ako týždenné venovanie sa viere; 4-len príležitostné venovanie sa viere; 5-vôbec sa nevenujem viere.

Axiologické atribúty partnerského vzťahu a náboženské presvedčenie

I keď odpoveďová škála bola pomerne jednoduchá a respondenti/respondentky sa vyjadrovali len v rámci možností áno/nie – považujem sa za veriaceho/veriacu (som nábožensky založený/á), tak sme zachytili štatisticky významné rozdiely v odpovediach vo vzťahu k axiologickým preferenciám v párových vzťahoch (viac k selekcii posudzovaných atribútov/kategórií v párových vzťahoch pozri v: Marková, Kocina, 2022) pomocou Mann-Whitneyho U testu (tab. č. 1).

Štatisticky signifikantné diferencie z hľadiska náboženského presvedčenia dotazovaných mužov a žien boli zistené v prisudzovaní dôležitosti týmto atribútom v partnerských vzťahoch (na základe výsledkov Mann-Whitneyovho U testu (tab. č. 1):

- pocit lásky,
- atraktivnosť pre partnera/partnerku (partner/partnerka sa páči druhému partnerovi/partnerke),
- sexuálne uspokojenie,
- pocit bezpečia,
- pochopenie pre partnera/partnerku,
- oceňovanie pozitívnych stránok partnera//partnerky,
- záujem o blaho partnera/partnerky,
- obetovanie sa,
- otvorenie sa, rozprávanie dôverných vecí.

Tab. 1: Výsledky Mann-Whitneyho U testu: Hodnotové atribúty partnerského vzťahu a náboženské presvedčenie

Mann-Whitney U Test (w/ continuity correction) By variable 33 Marked tests are significant at p <.05000		
variable	Z	p-value
1	1,68293	0,092389
2	3,47079	0,000519
3	-2,00749	0,044698
4	-1,92145	0,054675
5	-3,09097	0,001995
6	-0,37352	0,708762
7	3,08888	0,002009
8	3,03362	0,002417
9	2,62023	0,008787
10	2,35793	0,018378
11	0,82048	0,411942
12	0,82118	0,411543
13	1,38496	0,166066
14	-0,11611	0,907563
15	3,68763	0,000226
16	-1,36467	0,172357
17	-0,64002	0,522161
18	0,46025	0,645334
19	3,27354	0,001062
20	1,13874	0,254811
21	0,34344	0,731266

Legenda: Hodnotové atribúty partnerského vzťahu: 1. previazanosť s partnerom/partnerkou, 2. pocit lásky, 3. atraktivnosť pre partnera/partnerku, 4. sexuálna príťažlivosť, 5. sexuálne uspokojenie, 6. vášnivnosť, 7. pocit bezpečia, 8. pochopenie pre partnera/partnerku, 9. oceňovanie pozitívnych stránok partnera//partnerky, 10. záujem o blaho partnera/partnerky, 11. rovnováha medzi partnermi v uspokojovaní potrieb a záujmov, 12. pocit zodpovednosti starať sa o partnera//partnerku, 13. dôvera, mŕcť veriť partnerovi//partnerke, 14. splynutie s partnerom/partnerkou, 15. obetovanie sa, 16. osobné obohatenie, 17. spoznávanie seba samého/samej, 18. vnútorná harmónia medzi partnermi/v partnerskom vzťahu, 19. otvorenie sa, rozprávanie dôverných vecí, 20. uznanie a vytváranie priestoru pre slobodnú realizáciu sa partnerov, 21. spoločné aktivity s partnerom/partnerkou.

Aké sú súvislosti náboženského presvedčenia s axiologickými preferenciami v partnerských vzťahoch? Výsledky Spearmanových korelácií (tab. č. 2), ktoré sa týkajú sily, resp. praktizovania náboženskej viery a ich súvislosti s prisudzovaním dôležitosti vybraným sledovaným atribútom v párových vzťahoch možno zhrnúť nasledovne:

- čím viac respondenti a respondentky praktizovali, resp. sa venovali náboženskej viere, tým za menej dôležité deklarovali v rámci párových vzťahov: atraktivnosť pre partnera/partnerku, sexuálnu príťažlivosť, sexuálne uspokojenie a vášnivosť,
- čím viac sa opýtaní/é muži a ženy venovali viere, resp. praktizovali náboženskú vieru, tým vyššiu dôležitosť prisudzovali týmto atribútom v partnerských vzťahoch: previazanosť s partnerom/partnerkou, pocit lásky, pocit bezpečia, pochopenie pre partnera/partnerku, oceňovanie pozitívnych stránok partnera/partnerky, záujem o blaho partnera/partnerky, dôvera v partnera/partnerku, obetovanie sa, otvorenie sa a rozprávanie dôverných vecí.

Tab. 2: Výsledky korelácií: Hodnotové atribúty partnerského vzťahu a sila/praktizovanie náboženskej viery

Spearman Rank Order Correlations Marked correlations are significant at $p < ,05000$	
Variable	34
1	-0,123667
2	-0,190470
3	0,231581
4	0,235115
5	0,306839
6	0,146421
7	-0,146529
8	-0,238439
9	-0,191970
10	-0,160015
11	-0,018483
12	-0,097365
13	-0,141540
14	0,038637
15	-0,255495
16	0,082967
17	0,050608
18	-0,056608
19	-0,302107
20	-0,049277
21	-0,073552

Legenda: Hodnotové atribúty partnerského vzťahu: 1. previazanosť s partnerom/partnerkou, 2. pocit lásky, 3. atraktivnosť pre partnera/partnerku, 4. sexuálna príťažlivosť, 5. sexuálne uspokojenie, 6. vášnivosť, 7. pocit bezpečia, 8. pochopenie pre partnera/partnerku, 9. oceňovanie pozitívnych stránok partnera/partnerky, 10. záujem o blaho partnera/partnerky, 11. rovnováha medzi partnermi v uspokojovaní potrieb a záujmov, 12. pocit zodpovednosti starať sa o partnera/partnerku, 13. dôvera, môcť veriť partnerovi/partnerke, 14. splynutie s partnerom/partnerkou, 15. obetovanie sa, 16. osobné obohatenie, 17. spoznávanie seba samého/samej, 18. vnútorná harmónia medzi partnermi/v partnerskom vzťahu, 19. otvorenie sa, rozprávanie dôverných vecí, 20. uznanie a vytváranie priestoru pre slobodnú realizáciu sa partnerov, 21. spoločné aktivity s partnerom/partnerkou.

Druhá výskumná sonda

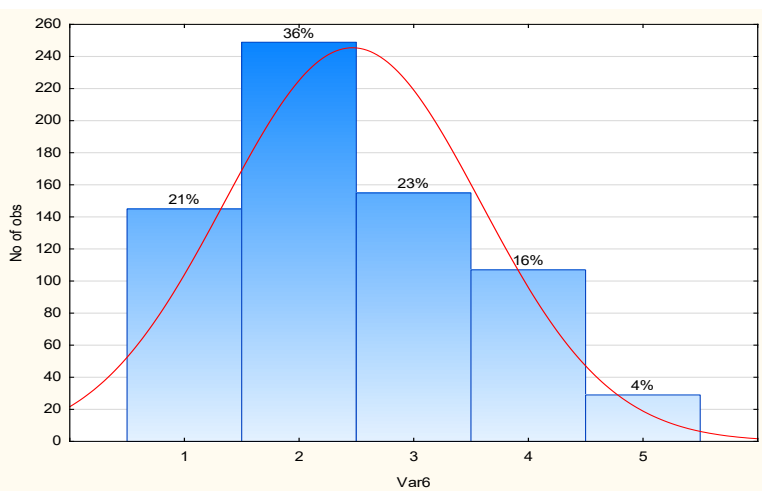
Výskumný súbor

Druhý výskumný súbor tvorilo spolu 685 účastníkov a účastníčok – denných a externých študentov a študentiek vysokých škôl zo Slovenska. Z hľadiska zastúpenia mužov a žien tvorilo vzorku 69% žien a 31% mužov.

Čo sa týka nami sledovanej oblasti, teda náboženského presvedčenia opýtaných osôb (graf č. 3), na základe ich subjektívneho presvedčenia sa považuje: za veriaceho/u katolíka/katolíčku – protestanta/ protestantku, ktorý/á pravidelne chodí do kostola 21%; za veriaceho/u katolíka/ katolíčku – protes- tanta/ protestantku, ktorý/á chodí do kostola len príležitostne 36%; za veriaceho/u katolíka/ katolíčku – protestanta/ protestantku sa pokladá a pritom nenavštevuje kostol 23% z účastníkov a účastníčok výskumu, a napokon za ateistu/ateistku, resp. za neveriaceho/u sa považuje 16% z nich. Odpoveď „iné“ bola uvedená v 4%, pričom skupina respondentov a respondentiek, ktorí/é vyznačili odpoveď „iné“ nebola zaradená do nasledujúcich analýz z dôvodu matematicko-štatistického spracovania zís- kaných dát.

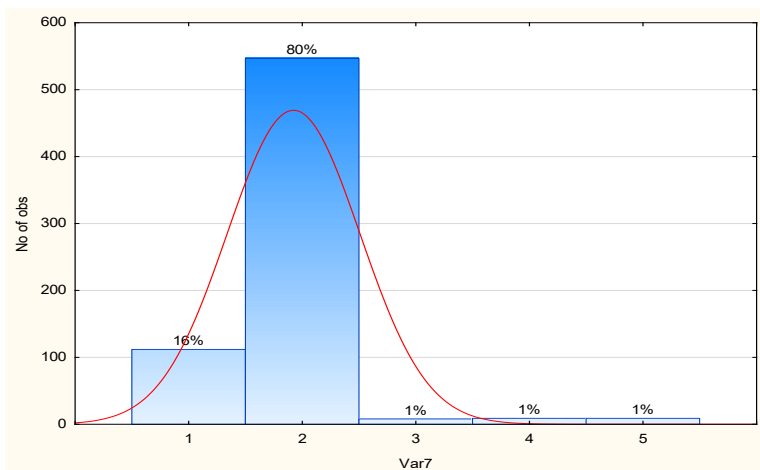
Ako silnú subjektívne ohodnotili svoju vieru účastníci a účastníčky výskumu (graf č. 4)? 6% z nich sa považuje za veľmi silno veriacich, 80% za silno veriacich a zvyšok po 1% uviedlo odpoveď od prie- merne, cez slabo veriacich až po vôbec nie. Pri komparácii s odpoveďami na predošlú otázku sa možno domnievať, že aj ateisti/ateistky, resp. tí/tie, ktorí/é uviedli odpoveď „iné náboženstvo“, považujú svoje presvedčenie za silné.

Graf 3: Účastníci a účastníčky výskumu podľa náboženského presvedčenia – druhá výskumná sonda

Legenda: Náboženské presvedčenie - považujú sa za: 1 - veriaceho/u katolíka/čku- protestanta/ku - pravidelne chodím do kostola; 2 - veriaceho/u katolíka/čku- protestanta/ku - príležitostne chodím do kostola; 3 - veriaceho/u katolíka/čku- protestanta/ku - nechodím do kostola; 4 - ateistu/ku- neveriaceho/u; 5- iné.

Graf 4: Účastníci a účastníčky výskumu podľa sily viery – druhá výskumná sonda

Legenda: Sila viery: 1- veľmi silno; 2- silno; 3- priemerne; 4- slabo; 5- vôbec nie.

Hodnoty v partnerských vzťahoch a náboženské presvedčenie

Vo vzťahu k zisťovaniu súvislostí náboženského presvedčenia u účastníkov a účastníčok výskumu s preferenciou hodnôt v partnerských vzťahoch (k výberu posudzovaných hodnôt v párových vzťahoch pozri viac v: Marková 2015), výsledky Spearmanových korelácií (tab. č. 3 a 4) možno deskribovať nasledovne:

- čím viac respondenti a respondentky praktizovali náboženskú vieru (katolícku, protestantskú) – chodili do kostola, tým vyššiu dôležitosť v partnerských vzťahoch prisudzovali: smerovaniu partnerského vzťahu k manželstvu, plánovaniu rodičovstva a spoločnému názoru na vieru (tab. č. 3),
- čím viac opýtaní/é muži a ženy praktizovali náboženskú vieru (navštevovali kostol), tým menej považovali za dôležité v partnerských vzťahoch sex, vášeň a voľnosť (tab. č. 3),
- **čím silnejšiu vieru respondenti a respondentky udávali, tým vyššiu dôležitosť pripisovali hodnotám v partnerských vzťahoch: smerovanie k manželstvu; plánovanie rodičovstva a spoločný názor na vieru (tab. č. 4),**
- **čím vyššiu silu viery účastníci a účastníčky deklarovali, tým menej považovali v párových vzťahoch za dôležité: možnosť osobného rozvoja a vášeň (tab. č. 4).**

Pri ostatných sledovaných hodnotových preferenciách v partnerských vzťahoch neboli zistené štatisticky významné korelácie s **náboženským presvedčením účastníkov a účastníčok výskumu.**

Tab. 3: Výsledky korelácií: Hodnoty v partnerských vzťahoch a náboženské presvedčenie

Spearman Rank Order Correlations	
Marked correlations are significant at $p < ,05000$	
Variable	Var6
Var46	0,180954
Var47	-0,054572
Var48	0,129212
Var49	0,034848
Var50	-0,049195
Var51	-0,022594
Var52	0,307836
Var53	-0,105555
Var54	-0,055655
Var55	-0,004275
Var56	0,039029
Var57	-0,072842
Var58	-0,060068
Var59	-0,075630
Var60	0,011335
Var61	-0,212965
Var62	-0,105608
Var63	-0,034104

Legenda: Hodnoty v partnerských vzťahoch: 46 – smerovanie k manželstvu; 47 – emocionálne porozumenie; 48 – plánovanie rodičovstva; 49 – dôvera; 50 – adekvátny príjem; 51 – vzájomný rešpekt a uznanie; 52 – spoločný názor na vieru; 53 – sex; 54 – rozdelenie úloh a prác medzi partnerov; 55 – rovnaké záujmy; 56 – rovnaký vplyv na partnerské rozhodnutia; 57 – možnosť osobného rozvoja; 58 – spoločné trávenie času; 59 – otvorenosť; 60 – záväzok; 61 – väšeň; 62 – voľnosť; 63 – istota.

Tab. 4: Výsledky korelácií: Hodnoty v partnerských vzťahoch a sila náboženskej viery

Spearman Rank Order Correlations Marked correlations are significant at $p < ,05000$	
Variable	Var7
Var46	0,094112
Var47	0,058456
Var48	0,099720
Var49	-0,052400
Var50	-0,024383
Var51	0,000738
Var52	0,289064
Var53	-0,067914
Var54	-0,012668
Var55	-0,050017
Var56	-0,044996
Var57	-0,086872
Var58	-0,056187
Var59	-0,054629
Var60	0,057990
Var61	-0,148670
Var62	-0,066518
Var63	-0,065115

Legenda: Hodnoty v partnerských vzťahoch: 46 – smerovanie k manželstvu; 47 – emocionálne porozumenie; 48 – plánovanie rodičovstva; 49 – dôvera; 50 – adekvátny príjem; 51 – vzájomný rešpekt a uznanie; 52 – spoločný názor na vieru; 53 – sex; 54 – rozdelenie úloh a prác medzi partnerov; 55 – rovnaké záujmy; 56 – rovnaký vplyv na partnerské rozhodnutia; 57 – možnosť osobného rozvoja; 58 – spoločné trávenie času; 59 – otvorenosť; 60 – záväzok; 61 – vášeň; 62 – voľnosť; 63 – istota.

Záver

V súčasnosti sú na Slovensku k dispozícii výskumy a štúdie o sociálnych a morálnych konštrukciách partnerských vzťahov, sexuality a reprodukcie a ich kontextoch či zdrojoch, pričom sú skúmané nielen postoje, ale aj behaviorálne aspekty, a to na individuálnej aj vzťahovej rovine (napr. Bianchi, 2020, 2013, Bianchi et al., 2013, Hnatkovičová, Bianchi, 2022, Hnatkovičová et al., 2022, Popper et al., 2021, Košútová Guillaume, Lukšik, 2022, Lukšik, Guillaume, 2018, Lukšik, Supeková, 2003, Lukšik et al., 2023, Masaryk et al., 2022, Masaryk, 2012, Marková, 2015 atď.).

V tomto texte sme vychádzali z toho, že náboženské presvedčenia sú súčasťou širších hodnotových konštrukcií ľudí a prezentovali sme parciálnu časť z dvoch výskumov so zameraním na súvislosti náboženského presvedčenia a hodnotových preferencií mužov a žien v oblasti partnerských vzťahov. Naše výsledky poukazujú na to, že silnejšie náboženské presvedčenie (v skúmanej vzorke dominantne katolícke a protestantské) a častejšie praktizovanie viery (napr. chodenie do kostola) súvisí s pripisovaním vyššej dôležitosti emocionálnym a vzťahovým atribútom v partnerstve ako pocit lásky, pocit bezpečia, dôvera a celkovo zdôrazňovaním vzájomnej previazanosti či orientáciou na potreby partnera/partnerky, záujmu o jeho/jej dobro až obetovanie sa, pochopenie a otvorenú intímnu komunikáciu. Tiež je ale možné identifikovať tradičné konzervatívnejšie hodnotové konštrukcie – dôraz je kladený na manželstvo a plánovanie rodičovstva a vyššie oceňovaný je súlad s náboženským presvedčením partnera/partnerky, teda spoločný názor na vieru. Na druhej strane silnejšia viera a jej praktizovanie sa viaže s pripisovaním nižšej dôležitosti sexuálnej stránke partnerského života, vrátane sexuálneho uspokojenia, vášni, atraktívnosti či sexuálnej príťažlivosti. Voľnosť a možnosť osobného rozvoja boli

tiež hodnotené ako menej dôležité v partnerských vzťahoch. Uvedené zistenia je nutné interpretovať (okrem iného) vzhľadom na limitovaný výber sledovaných hodnôt a atribútov partnerských vzťahov, ale aj na súčasné ideály párovej lásky, kedy je z výsledkov (pozri viac v: Marková, 2015) celkovo zrejmy dôraz na vzťahové a emocionálne aspekty pároveho spolužitia bez ohľadu na náboženské presvedčenie mužov a žien.

Grantová podpora: Text vznikol vďaka podpore grantu VEGA: 2/0035/21: *Rodinné konštelácie s biologickými a nie biologickými deťmi a APVV-18-0303: Medzníky v tranzíciách intímnych vzťahov a kvalita života v období adolescence a mladej dospelosti.*

Zoznam použitej literatúry:

1. BIANCHI, G. 2020. Sexuality : From Intimacy to Politics : With Focus on Slovakia in the Globalized World. Berlin: Peter Lang GmbH, 2020. ISBN 978-3-631-83245-5.
2. BIANCHI, G. 2013. Nové podoby sexuality, občianstva, noriem a reprodukcie: svet a Slovensko. In: Sociológia - Slovak Sociological Review, roč. 45, č. 1, 2013. ISSN 0049-1225.
3. BIANCHI, G. et al. 2013. Kontexty ľudskej reprodukcie na Slovensku. Bratislava: SAV, 2013. ISBN 978-80-970234-5-4.
4. HNATKOVIČOVÁ, D. - BIANCHI, G. 2022. Model of Motivations for Engaging in Polyamorous Relationships. In: Sexologies, vol. 31, no. 3, 2022. ISSN 1158-1360.
5. HNATKOVIČOVÁ, D. - KALLOVÁ, N. - HARGAŠOVÁ, L. 2022. The Other Side of the Coin: A Narrative Inquiry into the Positive Consequences of Infidelity Among Young Adults. In: Human Affairs: Postdisciplinary Humanities and Social Sciences Quarterly, vol. 32, no. 2, 2022. ISSN 1337-401X.
6. KOŠÚTOVÁ GUILLAUME, M. - LUKŠÍK, I. 2022. O láske z pohľadu vedy, kultúry a vzdelávania. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2022. ISBN 978-80-568-0511-4.
7. LUKŠÍK, I. - BIANCHI, G. - BABOŠ, P. 2023. Kto na Slovensku perie partnerskú bielizeň? O partnerských vzťahoch z rodového hľadiska z pohľadu psychológie a kultúrnej antropológie. In: Slovenský národopis / Slovak Ethnology, roč. 71, č. 1, 2023. ISSN 1335-1303.
8. LUKŠÍK, I. - GUILLAUME, M. 2018. Representations of love in the early stages of love. In: Human Affairs, vol. 28, no. 3, 2018. ISSN 1337-401X.
9. LUKŠÍK, I. – SUPEKOVÁ, M. 2003. Sexualita a rodovosť – sociálne a výchovné súvislosti. Bratislava: Humanitas, 2003. ISBN 80-89124-0-1-1.
10. MARKOVÁ, D. 2015. Moral values in sexual and partner relationships. Ljubljana: KUDApokalipsa, 2015. ISBN 978-961-6894-67-8.
11. MARKOVÁ, D. 2015. Sexual morality in Slovakia and the Czech Republic. Ljubljana: KUDApokalipsa, 2015. ISBN 978-961-6894-68-5.
12. MARKOVÁ, D. – KOCINA, P. 2022. Od lásky k spokojnosti: Súvisia hodnotové atribúty lásky so spokojnosťou v partnerskom vzťahu? In: 30. celostátny kongres k sexuálnej výchove v České republike. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2022. ISBN 978-80-907936-2-0.
13. MASARYK, R. - SYNAK, N. - BELIŠOVÁ, M. 2022. Is wearing high heels a female mating strategy? Revisiting the original study using qualitative methods. In: Front. Psychol., Sec. Gender, Sex and Sexualities, Volume 13, 2022. ISSN 1664-1078.
14. MASARYK, R. 2012. Láska ako koncept v psychológii. In: Sexuality V : Zborník vedeckých príspevkov. 2012. Banská Bystrica, UMB, 2012. ISBN 978-80-557-0379-4.
15. POPPER, M. (ed.). 2021. Analýza diskurzov o tradičných a alternatívnych rodičovstvách na Slovensku. Bratislava: VEDA, 2021. ISBN 978-80-224-1881-2.

Kontakt:

prof. PhDr. Dagmar Marková, PhD.
Katedra etiky a estetiky
Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Hodžova 1, 949 74 Nitra
Slovenská republika
e-mail: dmarkova@ukf.sk

Mgr. Petr Kocina, PhD., LL.M.
Katedra etiky a estetiky
Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Hodžova 1, 949 74 Nitra
Slovenská republika
e-mail: pkocina@ukf.sk

Náhrada škody za nechtěné dítě – nad jedním rozhodnutím

Miroslav Mitlöhner

V časopise Soukromé právo číslo 6, roč. 2023 publikovala Mgr. Sarah Farid pod názvem Náhrada škody za ztížení společenského uplatnění dítěte - problematické aspekty natolik zajímavý text, že si zde o něm dovoluji následujícím způsobem referovat:

Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 2202/2021, ze dne 16. 5. 2023 vydal přelomové rozhodnutí ve věci odčinění nemajetkové újmy způsobené pochybením poskytovatele zdravotních služeb při prenatalním vyšetření, narodil-li se dítě s genetickou vadou, k jejímuž zjištění prenatalní vyšetření směřovalo.

Žalobou se rodiče dítěte se domáhali náhrady nemajetkové újmy vůči poskytovateli zdravotních služeb každý ve výši 8 mil. Kč. Náhrady majetkové újmy se nedomáhali.

Soud prvního stupně zjistil, že žalobkyně podruhé otěhotněla, těhotenství probíhalo bez komplikací a podstupovala pravidelné kontroly a vyšetření.

V 8. týdnu těhotenství podstoupila I. trimestrální těhotenský screening, jehož účelem je stanovit riziko nejčastějších vývojových vad plodu, včetně Downova syndromu (trizomie 21), během kterého byl odebrán vzorek krve a následně bylo provedeno ultrazvukové vyšetření a vyhodnocení screeningu za použití speciálního softwaru Astraia.

Při zadávání údajů do tohoto softwaru vyšetřující lékařka nezadala řádně všechny potřebné údaje, a proto nebyly do výpočtu rizika nejčastějších vrozených vývojových vad plodu zahrnuty biochemické markery, přestože byly z odebraného vzorku krve zjištěny.

Za této situace výsledek screeningu stanovil riziko Downova syndromu v hodnotě 1:1834 s celkovým závěrem screeningu I. trimestru jako negativní, přičemž při zahrnutí zjištěných hodnot biochemických markerů by hodnota výsledného rizika činila 1:172, která by byla hodnocena jako střední riziko výskytu Downova syndromu plodu a o této skutečnosti by byla těhotná žena informována.

Ani při pozdějších kontrolách a vyšetřeních nebyl odhalen žádný ukazatel Downova syndromu a z hlediska morfologie vypadal plod jako zdravý. Dne 28. 2. 2015 se žalobcům narodilo děvče a krátce poté byl diagnostikován Downův syndrom.

Pokud by do provedeného screeningu žalobkyně b) byly zahrnuty zjištěné biochemické markery, a screening by byl tudíž správně vyhodnocen s hodnotou rizika 1:172, byla by žalobkyně informována o zvýšeném riziku výskytu Downova syndromu plodu, byla by odeslána na konzultaci ke genetikovi a bylo by jí jak lékaři žalované, tak jejím ošetřujícím gynekologem doporučeno další vyšetření. Při potvrzení diagnózy Downova syndromu plodu se 95 % až 98 % rodičů rozhodne pro umělé přerušení těhotenství.

I v tomto případě rodiče tvrdili, že pokud by bylo zjištěno vyšší riziko Downova syndromu, s největší pravděpodobností by v takové situaci těhotenství ukončili.

1.

Soud prvního stupně shledal, že pochybení na straně zdravotnického zařízení v tom, že při provádění prvotrimestrálního screeningu do jeho hodnocení nebyly zahrnuty výsledky vyšetření biochemických markerů, přestože byly k dispozici, bylo postupem non lege artis.

To mělo zásadní vliv na další postup při poskytování zdravotní péče v těhotenství, neboť v důsledku špatně vyhodnoceného screeningu jako falešně negativního nebyli rodiče vyrozuměni o vyšším riziku existence vývojové vady plodu a nebyla nabídnuta konzultace s genetikem ani další doplňující vyšetření.

Příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním zdravotnického zařízení a újmou rodičů, kterou soud spatřoval ve skutečnosti, že jim v důsledku chybného postupu zdravotnického zařízení bylo upřeno právo na informování o skutečném stavu věci, tj. o zdravotním stavu plodu, a tím byli zbaveni možnosti volby, zda přivedou na svět dítě postižené Downovým syndromem a akceptují zásadní vliv na jejich dosavadní, jakož i do budoucna plánovaný život, nebo zda podstoupí další (např. i invazivní) vyšetření a případně přerušeni těhotenství.

Při správně provedeném screeningu by byli o existenci zvýšeného rizika vývojové vady plodu informováni a měli by možnost rozhodnout se o podobě svého rodinného života.

Podle § 2912 odst. obč. zák. se nedbalostní zavinění předpokládá a žádné okolnosti svědčící o vyvinění zdravotnického zařízení soud neshledal. Soud se zabýval i etickým rozměrem celého případu a s odkazy na odbornou literaturu dospěl k závěru, že tento typ žaloby označovaný jako „wrongful birth“ lze akceptovat.

Soud prvního stupně tedy uložil zdravotnickému zařízení povinnost zaplatit otci dítěte částku 1,5 mil. Kč a matce dítěte částku 2,3 mil. Kč, ve zbytku žalobu zamítl.

2.

Odvolací soud snížil zdravotnickému zařízení povinnost zaplatit otci dítěte na částku 300 000 Kč a matce dítěte na částku 600 000 Kč.

Vyšel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně a ztotožnil se v zásadě i s jeho právním posouzením. Za přiměřenou výši přiměřeného zadostiučinění však považoval nižší částku než soud prvního stupně.

3.

Nejvyšší soud se ztotožnil se závěry nižších soudů a konstatoval, že uplatnění žalob na odčinění nemajetkové újmy způsobené pochybením poskytovatele zdravotních služeb při prenatalním vyšetření, narodí-li se posléze dítě postižené genetickou vadou, k jejímuž zjištění prenatalní vyšetření směřovalo (tzv. žaloby typu wrongful birth), je v českém právním řádu přípustné.

Žaloby na odčinění nemajetkové újmy, která měla být způsobena pochybením poskytovatele zdravotních služeb při prenatalním vyšetřování, a posléze se narodilo postižené dítě, neboť žena v důsledku pochybení lékařů neměla možnost zvážit podstoupení interrupce, eventuálně ji skutečně podstoupit, případně se připravit na život s postiženým dítětem, jsou v odborné literatuře (i české) označovány jako žaloby typu „wrongful birth“, tedy žaloby za nechtěné narození.

Jedním ze základních předpokladů pro úspěšnost těchto žalob je právo ženy na umělé přerušeni těhotenství zakotvené v právním řádu. Nemá-li žena možnost potratu, nemá ani možnost volby, zda si postižené dítě ponechat či nikoli, a k narození postiženého dítěte by došlo bez ohledu na postup poskytovatele zdravotní péče.

Předpokladem vzniku tohoto nároku je prokázání pochybení při prenatalním vyšetření, dále vznik nemajetkové újmy, při níž se musí rozlišit, do jakých dílčích osobnostních práv bylo zasaženo, a konečně prokázání existence příčinné souvislosti mezi neoprávněným zásahem do konkrétního dílčího osobnostního práva a nemajetkovou újmou. Vzhledem k tomu, že může jít o zásahy do různých dílčích osobnostních práv, je třeba všechny tři předpoklady splnit ve vztahu ke každému dílčímu osobnostnímu právu.

Český právní řád dává v určité fázi těhotenství přednost autonomii vůle těhotné ženy před ochranou nenarozeného dítěte, v čemž se projevuje liberální přístup k této problematice. Tuto hodnotu limituje při ukončení těhotenství v jeho určité fázi za pomoci jiné osoby zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušeni těhotenství.

Žalobami wrongful birth může být uplatněna náhrada za odčinění různých druhů újem. Český právní řád výslovnou právní úpravu takto vzniklé nemajetkové újmy neobsahuje a tuzemské soudnictví se dosud s tímto typem žalob v podstatě nesetkalo.

Uvádí se zejména tři v úvahu připadající zásahy do jednotlivých dílčích osobnostních práv člověka, které se liší druhem újmy, za niž je požadována náhrada:

1. Nemajetková újma vzniklá zásahem do práva rodičů na plánování rodiny, neboť nebyli náležitě informováni o stavu plodu,
2. nemajetková újma způsobená zjištěním skutečného zdravotního stavu dítěte,
3. nemajetková újma vznikající tím, že rodiče musí být svědky života svého handicapovaného dítěte a že prožívají strach o jeho rozvoj.

Za nemajetkovou újmu se považuje jakoukoliv újma, která pro poškozeného neznamená přímou ztrátu na majetku. Typicky se jedná o zásah do zdraví, cti, soukromí osoby apod. Nemajetková újma má být podle občanského zákoníku odčiněna prostřednictvím tzv. zadostiučinění. Zadostiučinění má být primárně účinné způsobem, který odčiní způsobenou újmu, jinak je nutné poskytnout zadostiučinění v penězích. Výši zadostiučinění posoudí soud podle konkrétních okolností případu. Nemajetkovou újmu může požadovat poškozená a za určitých okolností také každý, kdo způsobenou újmu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze odčinit jiným způsobem.

Zákon o umělém přerušení těhotenství sice přiznává právo na rozhodnutí o umělém přerušení těhotenství pouze ženě, avšak životní partneri (manželé) činí zpravidla významná rozhodnutí o své budoucnosti společně.

Předpokládá se však dohoda o záležitostech rodiny a způsobu života rodiny (§ 692 odst. 1 obč. zákoníku). Konečně i ESLP ve výše citovaném rozhodnutí ve věci M. P. proti Rumunsku dovodil, že přání rodičů počít dítě nepostížené genetickou chorobou představuje formu projevu jejich soukromého a rodinného života. Právo na sebeurčení v reprodukční oblasti tedy přiznal oběma rodičům, nikoliv pouze ženě.

Přestože tedy vůle otce v případě rozhodnutí o umělém přerušení těhotenství podle příslušného zákona nehraje roli, může dojít nesprávným informováním ženy o stavu plodu i k zásahu do jeho práva na plánování rodiny a na reprodukční autonomii.

V posuzovaném případě oba žalobci plánovali rodičovství společně a činili důležitá rozhodnutí o budoucnosti své rodiny ve vzájemné shodě. Lze důvodně předpokládat, že by tak činili i v případě rozhodování o přerušení těhotenství. Proto je i žalobce a) ve vztahu k uplatněnému nároku aktivně legitimován.

Nárok rodičů za zásah do jejich dílčích osobnostních práv je proto třeba zařadit do určité hierarchie hodnot, od jejichž dotčení se náhrada nemajetkové újmy odvíjí. I když nejde o nároky proti státu, lze využít zkušenosti ESLP, v jehož rozhodovací praxi lze vysledovat zřetelnou strukturalizaci podle určité hierarchie těchto základních hodnot.

Při stanovení výše náhrady mají soudy plnou míru volné úvahy, nicméně ESLP při standardních situacích a okolnostech případu upřednostňuje částku pohybující se přibližně ve středu nastaveného rozpětí, samozřejmě s možností (a nutností) jít i směrem k minimu či naopak v případech s vážnějšími následky až výjimečnými okolnostmi od středu k maximu. V případě zásahu do soukromého života podle čl. 8 Úmluvy považuje ESLP zásah za závažný v rozsahu od 3 % do 20 % (se střední hodnotou 10 %) té nejzávažnější újmy, jíž je porušení práva na život, k němuž ESLP přiřazuje částku 100 000 EUR (viz rozsudek publikovaný pod č. 50/2022 Sb. rozh. obč.). Při zasazení uplatněného nároku do hierarchie hodnot a dodržení principu proporcionality se lze inspirovat i rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, publikovaným pod č. 85/2019 Sb. rozh. obč.

Nejvyšší soud závěrem vylčil soudu prvního stupně a odvolacímu soudu, že si nevyjasnil povahu jednotlivých dílčích nároků uplatněných žalobou (které je třeba posuzovat samostatně), a proto jejich rozhodnutí zrušil a vrátil věc k dalšímu řízení.

Závěr

Ze shora uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu vyplývají pro právní praxi tyto stěžejní závěry:

- 1. Žaloby typu „wrongful birth“, tedy žaloby za nechtěné narození dítěte, jsou v právním řádu České republiky obecně přípustné.
- 2. Těmito žalobami může být uplatněna náhrada za odčinění různých druhů újem.
- 3. Zasažení každého dílčího osobnostního práva se proto posuzuje samostatně (nezávisle) a samostatně (nezávisle) se posuzují i podmínky pro vznik nároku na náhradu nemajetkové újmy za zásah do toho kterého dílčího osobnostního práva.
- 4. Zpravidla se jedná o tyto druhy újem: 1. nemajetková újma vzniklá zásahem do práva rodičů na plánování rodiny, neboť nebyli náležitě informováni o stavu plodu; 2. nemajetková újma způsobená zjištěním skutečného zdravotního stavu dítěte; 3. nemajetková újma vznikající tím, že rodiče musí být svědky života svého handicapovaného dítěte a že prožívají strach o jeho rozvoj.
- 5. Nárok na náhradu nemajetkové újmy mají oba rodiče, nikoliv jen matka dítěte.
- 6. Při stanovení výše náhrady mají soudy plnou míru volné úvahy s tím, že nárok rodičů za zásah do jejich dílčích osobnostních práv je třeba zařadit do určité hierarchie hodnot, od jejichž dotčení se náhrada nemajetkové újmy odvíjí, kdy v této věci lze vyjít z kritérií stanovených judikaturou ESLP a Nejvyššího soudu.
- 7. Náhradou majetkové újmy (škody) v případě žalob wrongful birth se Nejvyšší soud v daném rozhodnutí nezabýval.

K otázce nekriminalizovaného držení dětské pornografie

Miroslav Mitlöhner

Do parafilii spadají preference pro neobvyklé sexuální objekty (např. pedofilie tj. zaměření na osoby v prepubertálním období, hebefilie tj. zaměření na osoby v pubertálním období) a neobvyklé aktivity, včetně těch, které zahrnují nějakou formu nesouhlasu ze strany sexuálního objektu či násilí při sexu jako sexuální sadismus, patologická sexuální agrese či exhibicionismus.¹

Z této množiny parafilii se chce nadále věnovat chování, které je uvedeno v ustanovení § 192 odst. 1, 2 tr. zák., označené jako Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií a spočívající ve sběru a konzumování dětské pornografie.

Objektem tohoto trestného činu je mravní vývoj dětí a jejich ochrana před zneužíváním. Tuto skutečnost je třeba brát vždy do úvahy, posuzuje-li se konkrétní přechovávání fotografických, filmových, elektronických nebo jiných děl, uvedených v citovaném ustanovení.

*Za pornografické dílo zobrazující dítě lze pokládat např. snímky obnažených dětí v polohách vyzývavě předvádějících pohlavní orgány za účelem sexuálního uspokojení, dále pak snímky dětí zachycující polohy skutečného či předstíraného sexuálního styku s nimi, popř. i jiné obdobně sexuální dráždivé snímky dětí. Nejde-li o takové snímky, pak závěr o pornografickém charakteru díla nelze bez dalšího dovodovat jen z toho, že jsou za účelem uspokojení osob trpících sexuální deviací (tj. např. osob, pro které jsou sexuální atraktivní nedospělé osoby) zpřístupňovány takovými prostředky, které tyto osoby vyhledávají.*² Autoři se následně odvolávají na judikát č. 35/05 Sb. rozh. tr. Podobné stanovisko uvádí Vantuch.³

Klasik české sexuologie svého času napsal, že erotické a pornografické materiály mohou být pro některé lidi užitečné. Rozhodně nemají jen zhoubný dopad na sexuální praxi lidí, jaký jim někteří mravokárci přisuzují.⁴ Když psal tyto myšlenky jistě měl na mysli chování pedofila, nyní parafilika, který shromažďuje pornografický materiál v obrazové, filmové či obdobné formě pro svoje uspokojení.

Dosud nikdo spolehlivě a přesvědčivě nevysvětlil v čem spočívá škodlivost či nebezpečnost přechovávání pornografie, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem nebo získání přístupu k dětské pornografii prostřednictvím informační nebo komunikační technologie,

Jak zní formulace skutkové podstaty § 192 trestního zákona.

Podle doktríny by bagatelní delikty neměly být trestné, ač nesou formálně znaky trestných činů. Řešení problému vychází ze subsidiarity trestního práva a z jeho ochranné funkce.⁵

Mnohokrát už bylo řečeno, že trestní postih musí představovat ultima ratio čili, že trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

Uplatnění hlediska společenské škodlivosti jako interpretačního principu umožňuje u méně závažných trestných činů restriktivním výkladem jejich zákonných skutkových podstat bagatelní případy eliminovat podle principu minima non curat praetor⁶.

V konkrétním případě trestného činu podle § 192 odst. 2 tr. zák. může mít pro trestní stíhání a jeho výsledek význam posouzení stavu duševního zdraví pachatele ve smyslu § 26 tr. zák. a zejména § 27 tr. zák.

Rozhodujícím pro posouzení jednání tedy bude především motiv jednání, zejména pak, zda pachatel získal přístup k dětské pornografii za účelem svého uspokojení v důsledku své poruchy.

Vyhledávání a sledování dětské pornografie se posuzuje jako trestný čin a k naplnění skutkové podstaty podle § 192 odst. 1, 2 tr. zák. postačí buďto přechovávat pornografické dílo o jakém se zmiňují

¹ Parafilik jako cíl intervencí v oblasti duševního zdraví a prevence sexuální delikvence: situační analýza stavu v ČR, Klecany, NÚDZ - 2023, s. 10

² NOVOTNÝ, VOKOÚN, ŠÁMAL, a kol. Trestní právo hmotné, zvl. část, Praha: Wolters Kluwer 2010, s. 130

³ VANTUCH, Trestní zákoník s komentářem, Praha: ANAG 2011, s. 674.

⁴ ZVĚŘINA, J. Lékařská sexuologie, Praha: Schering Pharma 1994, s. 179

⁵ NOVOTNÝ, O. a kol. Trestní právo hmotné, obecná část, Praha: Wolters Kluwer 2010, s. 114.

⁶ O drobné záležitosti se praetor nestará

hned v úvodu, nebo získat přístup k dětské pornografii prostřednictvím informační nebo komunikační technologie – zákon ovšem neříká jak.

I když je současná doba charakteristická tendencemi neustále rozšiřovat podmínky trestnosti jakékoliv nekonsensuální interakce motivované dosažením pohlavního kontaktu včetně soulože, projevující se zejména různými návrhy na stále přísnější a nepřehlednější posuzování a rekodifikování znásilnění, domnívám se, že by dekriminlizace **vyhledávání a sledování dětské pornografie**, tedy nikoliv její tvorba ve smyslu ustanovení § 192 odst. 3 trestního zákona, byla faktickým projevem respektu k rozmanitosti, který je mantrou současnosti. Vždyť trestný čin je to, na čem se usnese zákonodárný orgán.

Dovolím si tedy vyslovit kacířskou úvahu zda parafilik není na svých (osobnostních) právech omezen, jestliže je jeho neškodná aktivita postihována a kriminalizovaná. A vůbec - kde je respekt k rozmanitosti?

Trestný čin Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií podle § 192 tr. zák. postihuje toho, kdo přechovává pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, přičemž dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let (§ 126 tr. zák.).

Podle učebnice Novotný, Vokoun, Šámal a kol., Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2010, s. 130 „za pornografické dílo zobrazující dítě lze pokládat např. snímky obnažených dětí v polohách vyzývavě předvádějících pohlavní orgány za účelem sexuálního uspokojení, dále pak snímky dětí zachycující polohy skutečného či předstíraného sexuálního styku s nimi, popř. i jiné obdobně sexuální dráždivé snímky dětí. Nejde-li o takové snímky, pak závěr o pornografickém charakteru díla nelze bez dalšího dovozovat jen z toho, že jsou za účelem uspokojení osob trpících sexuální deviací (tj. např. osob, pro které jsou sexuální atraktivní nedospělé osoby) zpřístupňovány takovými prostředky, které tyto osoby vyhledávají.“ Autoři se následně odvolávají na judikát č. 35/05 Sb. rozh. tr. Podobné stanovisko uvádí Vantuch, Trestní zákoník s komentářem Praha: ANAG 2011, s.674.

Může však nastat situace, kdy dochází k přechovávání tzv. dětské pornografie za jiným účelem než uspokojování parafilních praktik a představ držitele?

Jistěže ano a pak je třeba při posouzení takového jednání přihlídnout k motivaci a společenské škodlivosti, která tvoří materiální stránkou trestného činu, která musí být naplněna, aby o trestný čin skutečně šlo.

Společenská škodlivost se uplatňuje už ve stádiu posuzování viny a doktrína rozlišuje společenskou škodlivost

- *obecnou, která spojuje daný trestný čin s konkrétní historickou, sociální a ekonomickou realitou dané společnosti, která se v průběhu doby vyvíjí,*
- *typovou, která odpovídá jednotlivým skupinám trestných činů, které jsou podle míry své škodlivosti rozříděny do jednotlivých hlav zvláštní části trestního zákoníku; pomocným kritériem je výše hranic trestní sazby,*
- *konkrétní, která je vyjádřena u každého trestného činu, a to podle druhu a výše už uloženého trestu,*
- *aktuální, tedy v době, kdy se o trestném činu rozhoduje,*
- *původní, tedy jaká byla v době spáchání trestného činu.*

Jde o situace, kdy se v různých zdravotnických zařízeních se specializací na sexuologii využívá zařízení měřící penilní tumescenci (penilní pletysmograf, PPG) jednak pro výzkumné účely a jednak jako doplňkový diagnostický nástroj pro odhalování parafilii. Jedná se o relativně jednoduchou metodu, kdy se pacientovi promítají na obrazovku stimuly a měří se, na které zareaguje genitálním vzrušením (erekcí). Pro účely diagnostiky orientace na prepubertální děti (pedofilie) je nutné mít k dispozici mimo jiné stimuly, jejichž obsahem a charakterem bude dětská erotika a dětská pornografie. Vzhledem k tomu, že procedury měření jsou v každém takovém zařízení úplně jiné a v ČR neexistuje jednotný standard, bylo by vhodné takovou jednotnou standardní sadu vytvořit a přispět tak k unifikaci a vyšší vypovídací hodnotě zjištěných výsledků, což znamená sesbírat a dále pracovat s nezbytným podnětovým materiálem a to nejčastěji fotografickým. Tedy znovu opakují, s dětskou erotikou a pornografií.

Protože trestní zákon v ustanovení § 192 nevymezuje motiv trestného činu, zdálo by se na první pohled, že je tedy pachatelem trestného činu Výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií podle § 192 tr. zák. každý, kdo přechovává pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, přičemž dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let (§ 126 tr. zák).

V literatuře ovšem lze dohledat názory, které takto rigidní výklad zpochybňují. Podle Schelleho a kol. nelze přeci označit vše za pornografické. Může jít o zobrazení sexuality k terapeutickým, pedagogickým či vědeckým účelům.⁷

Při posuzování každého trestného činu, výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií nevyjímaje, je nutné důsledně vycházet z účelu trestního zákona a hodnotit nejen formální znaky skutkové podstaty trestného činu, ale i smysl konkrétního ustanovení. Samozřejmě je rovněž nutné hodnotit motiv jednání a účel, kterého má být dosaženo.

Jestliže důvod jednání spočívá v získání prostředku k diagnostickým a podobným účelům a navíc byly stimulační nástroje (fotografie) získány tzv. z druhé ruky, nelze podle mého názoru jejich přechovávání považovat za trestný čin a sice z důvodu absence společenské škodlivosti tohoto jednání.

⁷ SCHELLE, TAUCHEN a kol, *Sexuální trestné činy včera a dnes*, Praha: KEY Publishing 2014, s. 242

Reflexe vybraných témat k edukaci o pubertě z pohledu budoucích učitelů 1. stupně ZŠ

Miluše Rašková, Dominika Provázková Stolinská, Michaela Bartošová

V součinnosti s realizovaným výzkumem o názorech budoucích učitelů 1. stupně ZŠ (myšleno i učitelé) na svou osobnostní připravenost k edukaci o pubertě předkládáme některé z výsledků, jak se budoucí učitelé a učitelky cítí být připraveni na edukaci o pubertě v některých didaktických dimenzích a zda jsou dostatečně z vybraných témat osobnostně připraveni na realizaci edukačního procesu zaměřeného na tuto specifickou oblast. Výzkum byl finančně podpořen Studentskou grantovou soutěží na Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_PdF_2023_016; Osobnostní připravenost budoucího učitele primární školy k edukaci o pubertě v České republice, Chorvatsku a ve Švédsku; hlavní řešitelka doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.).

Pro účely sběru dat jsme vytvořili nestandardizovaný dotazník se škálovými položkami. Pro deskripci získaných dat jsme zvolili popisnou metodu zkoumání skutečností. Pro popis zkoumaných souborů dat a jejich charakteristiku jsme využili metody popisné statistiky a statistické metody (neparametrický Mann-Whitney U-test), které nám umožnily vyhodnotit úroveň splňujících požadavků na osobnostní připravenost budoucích učitelů k edukaci o pubertě. Celkovou skupinu ($n = 329$) tvořili respondenti z České republiky (UP v Olomouci) a Chorvatska (Univerzita v Zadaru); mladší než 26 let (90 %), což odpovídá početné skupině respondentů jako budoucích učitelů primární školy, kteří se připravují na učitelskou profesi studiem na vysoké škole převážně v prezenční formě studia Učitelství pro 1. stupeň základní školy (83 %). Výsledky respondentů ze Švédska (Univerzita v Uppsale) nejsou do tohoto vzorku ještě zahrnuty, protože jsou v současné době statisticky zpracovávány.

Vyhodnotili jsme názory na osobnostní připravenost budoucích učitelů 1. stupně ZŠ v didaktické dimenzi edukace (A), která zahrnovala:

- znalost komplexní definice puberty (dotazníková položka 1);
- znalost cílů výchovy k pubertě (dotazníková položka 2);
- orientaci v základních tématech výchovy k pubertě (dotazníková položka 3);
- uplatňování etických principů výchovy k pubertě (dotazníková položka 4);
- respektování humanizačních aspektů ve výchově k pubertě (dotazníková položka 5);
- volbu specifických metod ve výchově k pubertě (dotazníková položka 6);
- aplikace konkrétních forem ve výchově k pubertě (dotazníková položka 7);
- aplikaci didaktických prostředků ve výchově k pubertě (dotazníková položka 8).

Dále jsme vyhodnotili výsledky našeho zkoumání ve vztahu osobnostní připravenosti budoucích učitelů primární školy k edukaci o pubertě ve vybraných tématech (B). Jednotlivá témata zahrnovala názory budoucích učitelů 1. stupně ZŠ na následující problematiku:

- komunikovat se žáky otevřeně a srozumitelně (dotazníková položka 11);
- schopnost odpovídat přímo a pravdivě (dotazníková položka 12);
- vhodně argumentovat na bezprostřední dotazy (dotazníková položka 14);
- vytvořit příznivou atmosféru (dotazníková položka 15);
- ochotně a rád/a diskutovat se žáky (dotazníková položka 17);
- pozitivní postoj k edukaci (dotazníková položka 18);
- nepřekrucovat a netabuizovat objektivní poznatky (dotazníková položka 25).

Na základě využití neparametrického Mann-Whitney U-testu bylo zjištěno, že mezi souhlasem respondentů z České republiky a Chorvatska s jednotlivými otázkami se vztahem k vybraným tématům nebyl celkově zjištěn statisticky významný rozdíl. Budoucí učitelé 1. stupně ZŠ z obou zemí zhodnotili, že umí definovat pojem puberta a orientují se v základních tématech dané problematiky. Nevyskytla se zde sice signifikace ve výsledcích v kontextu porovnání zemí, avšak bylo patrné kolísání středových kvartilů, kdy se budoucí učitelé 1. stupně ZŠ z České republiky zhodnotily v dané oblasti hůře než z Chorvatska. U sledovaného prvku o znalosti cílů výchovy k pubertě se budoucí učitelé 1. stupně

ZŠ z České republiky opět zhodnotili výrazně hůře, než budoucí učitelé 1. stupně ZŠ z Chorvatska. Kromě mediánů o tom svědčilo také umístění hodnot v příslušných kvartilech. V dimenzi o názorech na respektování humanizačních aspektů ve výchově k pubertě se budoucí učitelé 1. stupně ZŠ z České republiky i Chorvatska zhodnotili pozitivně ve vztahu k respektování humanizačních aspektů ve výchově k pubertě.

Ve zbývajících didaktických dimenzích v názorech na uplatňování etických principů, didaktických metod, forem a prostředků budoucí učitelé 1. stupně ZŠ z České republiky i Chorvatska vykazali stejné hodnoty jak mediánů podle sledovaných zemí, tak také hodnot na úrovni kvartilů. Podle výsledků lze tedy uvést, že budoucí učitelé 1. stupně ZŠ sice svoji didaktickou připravenost v těchto didaktických dimenzích k edukaci o pubertě v souhlasech vyhodnotily pozitivně, ale objevovaly se též i obavy, zda zvládnou aplikovat téma edukace k pubertě do konkrétních didaktických kategorií.

Na základě uvedených výsledků tedy můžeme zkonstatovat, že i přes četný uváděný pozitivní souhlas s předloženými didaktickými dimenzemi, budoucí učitelé 1. stupně ZŠ vyjádřili své obavy o připravenosti na adekvátní podobu edukace k pubertě. Obdobné výsledky jsme zaznamenali v názorech ve vztahu osobnostní připravenosti budoucích učitelů 1. stupně ZŠ k edukaci o pubertě ve vybraných tématech (B).

V odpovědích respondentů (budoucích učitelů 1. stupně ZŠ) z České republiky i Chorvatska na otázky, zda mají či budou mít problém komunikovat se žáky (myšleno i žákyněmi) otevřeně a srozumitelně při edukaci o pubertě a zda dokážou přímo a pravdivě odpovídat žákům na jejich otázky, v nejčtetnějších odpovědích respondenti vyjádřili svůj nesouhlas k problémům otevřené a srozumitelné komunikaci o pubertě se žáky a svoje souhlasné stanovisko k problematice přímých a pravdivých odpovědí. Respondenti se nejčtetěji zhodnotili, že umějí nebo budou umět i vhodně argumentovat na bezprostřední otázky žáků o pubertě a budou schopni vytvořit příznivou atmosféru při edukaci. Respondenti se nejčtetěji zhodnotili, že souhlasí s názorem o ochotě diskutovat o pubertě se žáky, souhlasili s názorem o svém pozitivním vztahu k edukaci o pubertě a vyjádřili svoje souhlasné stanovisko k problematice nepřekrucovaných, netabuizovaných a nezatajovaných odpovědí žákům při edukaci o pubertě.

Na základě vyhodnocených výsledků v názorech budoucích učitelů 1. stupně ZŠ k edukaci o pubertě ve vybraných tématech (B) lze poukázat i na fakt, že stejně jako v jejich názorech na osobnostní připravenost v didaktické dimenzi edukace (A), vyjádřili také své obavy z hlediska osobnostní připravenosti k edukaci v jiných dimenzích.

Tematika puberty je součástí kurikula primárního vzdělávání, tj. 1. stupně ZŠ (RVP ZV), která stanovuje obsahové požadavky na kvalitní pregraduální přípravu v dané oblasti. Ve výzkumu jsme se zaměřili na názory respondentů, kteří mají problematiku implementovanou jako povinnou součást vysoškošolského vzdělávání. Odbornou i osobnostní připravenost učitele 1. stupně ZŠ k edukaci o pubertě nelze podceňovat, jedná se o výrazné a důležité období v životě každého jedince. Na tento životní proces je nezbytná adekvátní a včasná připravenost jedince, kterou by měl odborně i osobnostně podpořit učitel 1. stupně ZŠ. Cílem edukace o pubertě je vybavit žáka schopností orientovat se ve velkém množství poznatků a naučit se je správně využívat. Vycházíme z přístupu pedagogického konstruktivismu, který předkládá způsob, jakým vzniká poznání a porozumění reality, konstruování poznatků a vhodných řešení vzniklých situací. Úlohou učitele je vést žáka ke zkoumání svých prekonceptů a k jejich transformaci do nových poznatků tak, že je zasadí do již existujících mentálních struktur.

Poznámka: tabulky a grafy z výzkumu a literatura v přednášce na kongresu.

Kontakt na autorky:

Doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.
PhDr. Dominika Provázková Stolinská, Ph.D., MBA
Mgr. Michaela Bartošová

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra primární a preprimární pedagogiky
Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc
Tel: +420/585 635 107
E-mail: miluse.raskova@upol.cz

Úskalí manželství, registrovaného partnerství a soužití v české právní úpravě

Olga Sovová

Úvod

V globalizovaném světě, s možností zahraničních cest a navazováním vztahů, dlouhodobě rezonují otázky toho, jakým způsobem vhodně uspořádat párové či vícečlenné nebo rodinné soužití osob. Ani v české společnosti tomu není jinak. Tyto otázky samozřejmě nejsou jen předmětem právní diskuse, protože do hry vstupuje i etika, morálka a osobní nastavení či hodnoty každého člověka.

Najdeme širokou paletu názorů – od velmi konzervativních, které nepřipouští jinou alternativu, než oficiální párové soužití muže a ženy za účelem založení rodiny, přes stejnopohlavní páry a rodiny s dětmi, až po ty, kteří vyznávají nebo vyznávali polygamií či polyamorií i v českých podmínkách.⁵¹

Právo některé typy soužití upravuje a jejich aktérům ukládá mnohé, často nechtěné povinnosti. Jiné typy soužití se stanou předmětem právních sporů až tehdy, pokud mezi jejich účastníky dojde k neshodám. Jiné typy soužití nejsou právem uznávány, v určitých případech může dojít i k trestnímu postihu zúčastněných osob.

Tento příspěvek se zabývá srovnáním právní úpravy manželství, registrovaného partnerství a soužití v českém právu, s přihlédnutím k požadavkům evropské právní úpravy.

Manželské právo

Manželství a právní vztahy mezi manželi jsou v České republice upraveny v rámci zákona číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník. Právní úprava nahradila zákon o rodině č. 94/1963 Sb.

Dalšími právními předpisy, které pamatují na to, že manželství neuzavírají jen občané téhož státu, jsou zákon o mezinárodním právu soukromém, č. 91/2012 Sb., a právní předpisy Evropské unie, (EU), které jsou známé pod názvy Nařízení Brusel I a II. Tyto právní předpisy upravují majetkové vztahy mezi manželi, rozvod a péči o nezletilé děti při řešení kolizí dvou a více právních řádů v rámci EU.

Základním přístupem v rámci celé EU je, že vznik manželství a majetkový režim mezi manželi se řídí právem toho státu, kde bylo manželství uzavřeno. Může se tedy jednat i o právo země, která není členem EU. V takovém případě, z důvodu právní jistoty, lze doporučit uzavřít občanskoprávní sňatek před zastupitelským úřadem země, ze které jeden ze snoubenců pochází. Některé svazky, uzavřené podle náboženského rituálu, nemusí být na území EU i třetích zemí uznány za platné manželství.

Rozvod a péče o nezletilé děti se řídí právem toho státu, kde se manželé a děti obvykle zdržují. Tak zvané **rozhodné právo** je tedy právo státu, který je jejich domovem. Občanští nehraje příliš velkou roli. Pokud rodiče nemají občanství státu EU, které mají jejich nezletilé děti, nelze je z daného státu vyhostit. Péče o děti a vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi a manželi navzájem má přednost před možným správně právním postihem za nelegální pobyt.

Právo Evropské unie (komunitární právo) neuznává jiný manželský svazek než dvou osob. Některé státy umožňují svazek osob stejného pohlaví. Jiné, jako například Česká republika (ČR), mají právně zakotveno manželství jako úředně stvrzený svazek muže a ženy. V žádném z evropských zemí není povoleno bigamie nebo polyamorie jako zákonné manželské společenství. Porušení této tzv. výhrady veřejného pořádku je v evropských státech trestným činem.

Líší se také přístup evropských států k občanskému a náboženskému (církvnímu) sňatku. V zemích francouzské právní úpravy může být církevní sňatek uzavřen až po občanském sňatku na místně příslušné radnici. Občané Monackého knížectví uzavírají občanské sňatky ve Francii. V České republice je naroveň občanský a církevní sňatečný obřad, pokud je uzavřen před orgánem státem schválené církve.

V ČR se snižuje sňatečnost, a především počet dětí narozených v manželství. Zásadním důvodem je skutečnost, kterou právníci dlouhodobě kritizují.⁵¹ Mezi manžely vzniká ze zákona společné jmění manželů (SJM), dříve bezpodílové spoluvlastnictví. Tento institut znamená, že manželé nabývají

majetek do společného vlastnictví, a to již od okamžiku uzavření sňatku. Manželé také ručí za dluhy vzniklé v manželství. Zbavit se zákonného majetkového společenství je poměrně právně, ale i finančně náročné. Je nutno uzavřít dohodu v podobě veřejné listiny, tedy notářského zápisu, buď před uzavřením manželství, nebo v průběhu manželství.

Manželství je v České republice pojímáno především jako ekonomická instituce. Mezi manžely platí vzájemná vyživovací povinnost, která trvá za zákonem stanovených podmínek i po rozvodu manželství až po dobu tří let. V odůvodněných případech, například invalidita nebo péče o děti, i déle. Pokud mají manželé nezletilé děti, podmínkou rozvodu manželství je soudem schválená dohoda nebo soudní rozsudek, kterým se péče o nezletilé upravuje. Majetkové poměry po rozvodu si manželé mohou dohodnout. V případě sporu je upraví soud. Pokud se manželé na soud včas neobrátí, tři roky po právní moci rozhodnutí o rozvodu vzniká právní domněnka (fikce), že se manželé staly podílovými spoluvlastníky nemovitostí v SJM. Pro movitý majetek, například vybavení bytu nebo auto, mobil, platí, že každý z manželů je vlastníkem té věci, kterou má ve svém držení a skutečně ji užívá.

Výhodou manželství je, že v případě úmrtí jednoho z manželů, má druhý manžel nárok na dědictví v rozsahu jedné poloviny SJM. Dále dědí zbylý majetek stejným dílem s dětmi zemřelého. Pozůstalý manžel má rovněž nárok na vdovský nebo vdovecký (požůstalostní) důchod.

Mezi manžely platí tzv. zástupčí právo, takže v běžných záležitostech rodinného života se mohou navzájem zastupovat bez plné moci. Manželé mají navzájem právo na informace o zdravotním stavu, pokud to pacient nevyloučil. Jako osoby blízké mohou nahlížet do zdravotní dokumentace v případě úmrtí. Po smrti manžela přechází nájem bytu i smlouvy na energie na druhého z manželů za stejných podmínek, jako měl zemřelý.

Pokud je rodina tzv. patchworková, tedy manželé přivedli děti z předchozích vztahů, druhý manžel má povinnost pomáhat s výchovou, avšak rodičovskou zodpovědnost mají vždy rodiče. Manželství však usnadňuje osvojení dítěte. Lze si osvojit dítě druhého manžela nebo adoptovat dítě jako společného potomka.

Registrované partnerství

Registrované partnerství je upraveno zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. V mnoha právních otázkách je partnerství postaveno na roveň manželství, nicméně není zcela rovnocenné.

Mezi partnery **nevzniká majetkové společenství, ale pouze podílové spoluvlastnictví**. Z praxe je nutno poukázat na to, že pokud nejsou oba partneři zapsáni jako vlastníci – například u nemovitosti nebo u automobilu, pak samozřejmě je, stejně jako v manželství, či nesezdaném soužití, složité dokazovat, co komu patří. Podílové spoluvlastnictví ke společně pořízeným věcem sice vzniká ze zákona, avšak ten, kdo tvrdí, že věc patří pouze jemu, musí to dokázat. Partneři mají právo se vzájemně zastupovat při běžných záležitostech, stejně jako manželé. Partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost, která přechází vyživovací povinnosti dětí a rodičů.

Partnerství vzniká souhlasným prohlášením před matričním úřadem. Zde skutečně je jedna z právních nerovností mezi manžely a partnery. Manželství lze uzavřít před jakýmkoli matričním úřadem v rámci ČR. Registrované partnerství pouze před těmi úřady, které stanoví ve svém obvodu příslušný krajský úřad.

Registrované partnerství neumožňuje ani zápis druhého partnera jako rodiče, ani k osvojení společně vychovávaného dítěte, jakkoli má registrovaný partner právo i povinnost podílet se na výchově dítěte, které žije ve společné domácnosti. Pokud jde o informace o zdravotním stavu registrovaného partnera, pak není rozdíl mezi právními možnostmi, které poskytuje manželství. Rovněž o dítěti ze společné domácnosti by druhý partner měl dostat informace. V případě úmrtí jednoho z partnerů nevzniká nárok na vdovský/vdovecký důchod. Společný majetek se dědí stejně jako u manželství. Pozůstalý partner má svou polovinu majetku a druhou polovinu dědí společně s dětmi zemřelého. Evropská právní úprava rodičovských vztahů se na partnery registrované dle českého práva nevztahuje. V případě majetkových sporů platí u přeshraničních partnerství, uzavřených podle české právní úpravy, jak komunitární, tak mezinárodní soukromé právo.

Soužití

Nesezdané soužití osob různého pohlaví nebo stejného pohlaví není právem zvlášť upraveno.. Nic nebrání tomu, aby osoby žily ve společné domácnosti nebo každý zvlášť. Výhodnější je společná domácnost z pohledu srovnání s manželstvím nebo registrovaným partnerstvím. Pokud žijí osoby ve společné domácnosti, mohou po sobě dědit a mají právo i na přechod nájmu bytu, pokud jejich soužití trvá alespoň rok. Osoby blízké mají právo též na informace o zdravotním stavu, avšak musí prokázat svůj nárok. Zastoupení i v běžných záležitostech je možné pouze na základě plné moci.

Pokud jde o společné děti, pak **rodičovská zodpovědnost a péče o děti nejsou vázány na manželství**. Oba rodiče mají stejná práva i povinnosti, včetně vyživovací povinnosti k dětem. Otec se musí podílet na nákladech spojených s těhotenstvím a porodem. Je také povinen matce poskytovat přiměřené výživné dva roky od porodu dítěte. Tyto povinnosti stanoví občanský zákoník v sekci Rodinné právo. V případě rozchodu nesezdaného soužití, pokud se rodiče dohodnou o péči o nezletilé děti, pak žádná státní instituce do rodinných vztahů nezasahuje. Osvojit dítě si může pouze jeden z páru, nikoli společně.

Mezi osobami, které spolu žijí, nevzniká majetkové společenství. Mohou majetek nabýt do podílového spoluvlastnictví, například si společně koupí nemovitost. Jinak je vhodné, aby si majetkové vztahy smluvně upravili. Nárok na výživné není, s výjimkou výše uvedenou.

V případě patchworkových rodin nebo osob stejného pohlaví, majetkové vztahy mnohdy nejsou problematické, avšak mohou být složité vztahy k dětem z předchozích manželství či vztahů. Rodičovskou zodpovědnost má rodič a spolužijící osoba, jakkoli mu pomáhá, musí vždy mít plnou moc k zastoupení dítěte nebo jeho převzetí či informaci o zdravotním stavu. Na vzájemné vztahy v soužití se vztahuje občanský zákoník a přiměřeně též nařízení Brusel I a II a zákon o mezinárodním právu soukromém, pokud se týká společných dětí či majetku.

Závěr

V následující tabulce jsou porovnány jednotlivé výš rozebrané základní instituty manželství, registrovaného partnerství a soužití. Čtenář tak může zhodnotit, zda a jakým způsobem se tyto typy společného života liší.

	Manželství	Registrované partnerství	Soužití
Majetkové společenství	Ano	Podílové spoluvlastnictví	Podílové spoluvlastnictví
Odpovědnost za dluhy	Ano	Ano, podílem ze společného majetku	Ne
Vzájemné výživné	Ano	Ano	Jen matce a dítěti
Dědické právo	Ano	Ano	Omezeně
Pozůstalostní peníze	Ano	Ne	Ne
Osvojení společně/ dítěte druhého	Ano	Ne	Ne

Autorka upozorňuje na to, že **české právo výrazným způsobem znevýhodňuje dlouholetá manželství, která byla uzavřena ještě za účinnosti zákona o rodině do roku 1998**. Do této doby nebylo možné žádným způsobem upravit majetkové společenství. Po velké novele zákona o rodině mohli manželé oddělit SJM, avšak pouze do budoucna. Protože neexistoval notářský rejstřík smluv o majetkovém manželském režimu, vyloučení odpovědnosti za závazky druhého manžela bylo velmi složité.

V této souvislosti autorku napadá, že by při uzavření manželství nebo registrovaného partnerství měli mít snoubenci či partneri povinnost předložit výpis z centrální evidence exekucí, které vede Exekutorská komora, a potvrzení o bezdlužnosti vydané finančním úřadem.⁵¹ Ani současná právní úprava

nechrání před dluhy, které vznikly dokonce i před uzavřením manželství nebo registrovaného partnerství. I proto je autorka toho názoru, že **právní úprava SJM** v české podobě **se přežila** a je jedním z důvodů, proč mladí lidé do manželství nevstupují. Za velmi vhodnou lze považovat například právní úpravu státu Nový Jižní Wales v Austrálii. Majetkové společenství mezi manželi vznikne až v při rozvodu nebo zániku manželství při úmrtí manžela. Řeší se tak jen aktuální majetková situace a ne to, jak se nakládalo s majetkem v průběhu let manželství. Za dluhy si každý manžel odpovídá sám.

Rovněž je třeba zvážit **nerovnost mezi nesezdanými rodiči a rozvádějícími se** rodiči z hlediska ingerence státu do právních poměrů mezi rodiči a dětmi. I to je další argument, proč se někteří lidé nechtějí vázat v manželství.

Jaký způsob společného života, bez ohledu na věk či pohlaví, si každý zvolí, je jeho osobní záležitost. Dle názoru autorky by státní zásahy měly chránit především slabší účastníky, což jsou osoby závislé na pomoci a péči.

Doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D., Policejní akademie České republiky v Praze. sovova@polac.cz

Sexuální výchova u osob s poruchou autistického spektra (se zaměřením na Aspergerův syndrom)

Dana Štěrbová

Příspěvek pojednává o potřebě věnovat více pozornosti sexuální výchově jedincům s poruchou autistického spektra (dále PAS), a to těm, u nichž se intelektové schopnosti pohybují v pásmu normy. Jedná se o jedince, kteří jsou diagnostikováni Aspergerovým syndromem (dále AS), popř. vysokofunkčním autismem (dále VFA). Seznamuje s přístupem „Sexuality and Relationship Education“ (dále SRE), tedy se zaměřením se na sexuální výchovu a vztahy tak, aby zahrnoval vhodné metody pro oblasti porozumění, prevenci, podporu a vhodné způsoby reakce.

Nastíněná struktura je určena jako základní vodítko pro profesionály pracující s dětmi s AS (ve věku prepuberty, puberty) a adolescenty (cca do 18. roku věku). Lze je užít i jedinců, u nichž byl diagnostikován VFA. O tento přístup vedení sexuální výchovy se mohou opřít i rodiče dětí s AS.

Charakteristika AS (dle <https://www.nzip.cz/clanek/679-aspergeruv-syndrom-zakladni-informace>)

Zatímco příznaky autismu v raném věku se objevují již ve velmi časném věku dítěte, projevy Aspergerova syndromu (dále AS) v oblasti vývoje nebo sociálního chování lze většinou pozorovat až později a ne tak markantně. Vývoj řeči probíhá standardně, ale objevují se problémy se sociálním porozuměním řeči a vyjadřováním. Vyskytují se také problémy s učním, tiky nebo precitlivělost na podněty z okolí (zvuky, pachy atd.). Může rovněž dojít k opoždění motorického vývoje (pokusy o chůzení atd.). Rovněž v dospělém věku se mohou projevovat poruchy chůze nebo nápadná pohybová nešikovnost. Mentální postižení je vyloučeno. Pokud jde o další doprovodné psychiatrické poruchy v období dětství a dospívání, vyskytují se vedle toho velmi často jednoduché poruchy aktivity a pozornosti, úzkostné poruchy, depresivní poruchy a obsedantně kompulzivní poruchy. Až 70 % postižených dětí má alespoň jednu další psychiatrickou diagnózu.

Obtížnější zvládání každodenních situací

Schopnosti sebeřízení jsou méně vyhraněné, proto je často nezbytná podpora při plánování každodenního života. Vedle toho má řada postižených strach ze situací, které mohou obtížně zvládat (např. jít do školy), a s touto zátěží se u nich rozvine například deprese nebo potavy. Později v profesním životě komplikují zvládání každodenního života problémy s organizací práce, dodržováním pravidel a se sociální komunikací s kolegy nebo nadřízenými. S těmito vlastnostmi je někdy obtížnější najít si práci.

Jiné vnímání

Lidé s AS vnímají svět jinak. Je pro ně obtížné zpracovávat současně více vjemů. Pokud se však zaměří na něco konkrétního, dokážou toho často vnímat více než druzí. Pro postižené je obtížné představit si, jak druzí lidé přemýšlejí, přizpůsobit se nebo se vcítit do druhého. Vyznačují se však speciálními, často mimořádně vynikajícími vlastnostmi. Ve svém – často velmi jasně vymezeném – okruhu zájmů mohou dokázat mimořádné věci.

Jak se sexuální výchovou – přehled základního přístupu

V zahraničí (zde použity podklady pro vzdělávání z Velké Británie) se užívá přístup Sexuality and Relationship Education (dále SRE) - sexualita a výchova ve vztazích – s významem, že sexuální výchova nezahrnuje pouze informace o pohlavním styku a pohlavně přenosných chorobách), ale obsahuje koncepty vztahující se k identitě jedince, bezpečí, lásky, intimity a vztazích (které mohou nebo nemusí být vždy spojeny sexualitou).

Primárním cílem je podpora dítěte v rozvoji zdravé sexuality, tedy v porozumění, že sexualita je normální, zdravá a cenná část lidského bytí, k němuž patří i mít.

Jde o podporu pozitivního a prosociálního adaptivního chování, maximalizaci integrace, zvýšení porozumění sobě (sebepochopení), posílení nezávislosti v bezpečném rozhodování v oblasti sexuality (myšleno i ve vztahu ke zdraví), nahrazení nevhodných forem chování vhodnou prosociální podobou, která plní stejnou funkci:

- Porozumění a ocenění (vážení si) svého těla
- Schopnost dělat informovaná a nezávislá rozhodnutí o vlastní sexualitě a sexuální aktivitě
- Schopnost rozvíjet a udržovat smysluplné vztahy
- Schopnost vyjádřit sexuální citění, intimitu a lásku sociálně vhodnými způsoby.

SRE poskytuje příležitost k učení, kladení a zodpovězení otázek všech výše uvedených konceptů. Pomáhá také porozumět společenským normám, včetně rodinných.

Níže jsou uvedeny některé ze způsobů, jimiž se u dětí s PAS sociálně-sexuální vývojová dráha liší od dráhy sociálně sexuálního učení a zažívání od vrstevníků (míněno těch typicky se vyvíjejících – bez PAS).

- Nemusi být společensky odměňováni za jemné, přirozené interakce, které podporují zdravou sexuální identitu.
- Pravděpodobně zažijí méně přátelských a intimních vztahů.
- Mohou navštěvovat speciální školy, a tím pádem mají méně příležitostí zapojit se do učení od svých typicky se vyvíjejících vrstevníků.
- Děvčata s PAS, které navštěvují speciální školy nebo třídy mohou trávit hodně času s vrstevníky mužského pohlaví vzhledem k rozdílu v poměru pohlaví v PAS.
- Obtíže v komunikaci mohou znamenat, že může znamenat, že se nehlásí, pokud si nejsou něčím jisti.
- Pociťují větší závislost na rodičích, a to po delší dobu.
- Je méně pravděpodobné, že se jim dostalo SRE.
- Mají méně soukromí a tráví méně času bez dozoru.
- Je méně pravděpodobné, že hráli typické dětské hry, jako je „doktor a sestry“, nebo že zažili typické dětské večírky či přespávání.
- Je méně pravděpodobné, že mají zkušenosti s flirtováním nebo randěním.
- Smyslová citlivost je mohla vést k tomu, že se vyhýbají určitým vjemům, např. doteků.
- Mají potíže s rozlišováním faktů od fikce, s interpretací sarkasmu a humoru.
- Zažívají jen velmi málo pozitivních vzorů s postižením, které vedou plnohodnotný, dospělý a sexuální život.

Některí dospívající a dospělí s poruchou autistického spektra, kterým se nedostalo SRE v oblastech jako jsou hranice, vztahy, vhodné doteky, sociální dovednosti a flirtování, mohou být sami zranitelní vůči obvinění z obtěžování, pronásledování nebo zneužívání, pokud mají o někoho romantický nebo sexuální zájem, ale nejsou dostatečně sociálně a emočně vyspělí, aby projevili vhodné „namlouvací“ chování nebo aby dokázali interpretovat reakce své lásky na jejich nadbíhání. (Stokes, Newton & Kaur, 2007 in D. Hartman. 2014). Pro prevenci nežádoucího (nevhodného) chování přispívá zavedení jasných a jednotných pravidel týkajících se např. osobní hygieny, témat, o nichž lze otevřeně hovořit i s cizími lidmi, kdy a kde lze masturbovat. (Howlin, 2005, Štěrbová, D., & Rašková, M., 2021)

Sexuální výchova jedinců s PAS (VFA, AS) – nejvíce doporučovaná - by měla být vedena s přístupem **UPSR** (Understanding, Preventing, Supporting and Responding), / v překladu - Porozumění, Prevence, Podpora a vhodné způsoby Reakce - **PPPR**/, jehož cílem je prosazovat ucelenou, individualizovanou a systematickou metodu podpory dětí s PAS v oblasti výchovy ke zdraví.

Porozumění /pochopení/ - oblast si klade za cíl podpořit odborníky v pochopení otázek souvisejících s výchovou ke zdraví a PAS. Zabývá se tím, co je třeba zahrnout do osvědčeného programu SRE, výzkumnou základnou v této oblasti, typickým sexuálním chováním dětí, tím, jak chápat chování obecně (aby bylo možné reagovat na sexualizované chování s ohledem na dítě a vhodným způsobem), a nastiňuje osvědčené výukové postupy a doporučení. Obsahuje rovněž důležité informace o spolupráci s rodiči a opatrovníky a o vypracování zásad a postupů SRE v organizaci.

Tato oblast obsahuje následující části:

- Sexualita, SRE a PAS: přehled výzkumných dat
- Porozumění sexuálnímu chování u dětí
- Učební pomůcky a doporučení
- Práce s rodiči
- Rozvoj zásad a postupů SRE

Prevence - cílem této části je poskytnout informace o konceptech, které by měly být zahrnuty do všech programů SRE, aby se v budoucnu předešlo problémům. Ke každému konceptu jsou uvedeny výukové aktivity a doporučení, seznamy výukových konceptů na podporu tvorby výukových programů a také vzorové příklady.

Tato oblast obsahuje následující části:

- Učit o genderu
- Učit o částech těla a tekutinách
- Učit o růstu (vývoj) a změnách
- Učit o pubertě
- Učit o vzhledu a osobní hygieně
- Učit o veřejném a soukromém
- Učit dovednosti v oblasti bezpečnosti
- Učit o sexuálním zdraví
- Učit o početí, těhotenství, narození
- SRE v moderní době

Podpora - Tato část zdůrazňuje ty aspekty programu SRE, které se netýkají pouze předcházení problémům, ale také podpory jedinců s PAS při rozvoji zdravé sexuality a intimních vztahů. Opět jsou poskytovány výukové aktivity a doporučení, seznam vzdělávacích konceptů a zdroje.

Tato oblast obsahuje následující části:

- Učit porozumění emocím a jejich regulaci
- Vyučovat senzitivní citlivost
- Masturbace

Zde uvádím vzor informací k masturbaci. Tyto informace jsou pouze dílčími z celkové oblasti, jež se v sexuální výchově osobám s AS věnuje oblasti masturbace. Další informace jsou věnovány např. tématům, kdy je masturbace vnímána jako problém; kdy je nevhodná; jak přistupovat k jedinci, který excesivně masturbuje; když masturbuje na veřejnosti; příklady z praxe; postup pro soukromé dotýkání doplněný obrázkovým materiálem (strukturované) pro chlapce a pro dívky.

Masturbace znamená tření nebo dotýkání se vlastních soukromých částí těla. Lidé to dělají, protože je to dobrý a vzrušující pocit.

Chlapci se obvykle otírají a dotýkají se svého penisu. Dívky se obvykle třou a dotýkají se klitorisu. Ne každý masturbuje, ale spousta lidí ano. Masturbace je normální.

Jak často někdo masturbuje, je u každého jiné. Lidé někdy masturbují více, když jsou teenageři, a pak méně, když stárnou.

I když to dělá spousta lidí, masturbace je soukromá věc.

Většina lidí myslí na sexy věci, když masturbují. Různí lidé myslí na různé věci. Někdy se lidé dívají na sexy obrázky. Na co myslíš nebo na co se díváš, když masturbuješ, je soukromé téma.

Masturbace by se měla provádět v soukromí. To znamená zavřít dveře a také případné závěsy. Je důležité se ujistit, že vás nikdo nesleduje a neslyší.

Někteří lidé rádi masturbují rukama, jiní to rádi dělají jinými způsoby, jako je odírání soukromých částí těla o něco bezpečného a čistého nebo mačkání nohou k sobě. Po masturbaci by vás neměly bolet intimní partie. Pokud ano, možná se příliš třete nebo máte infekci.

Po masturbaci je důležité si umýt ruce. Chlapci potřebují vyčistit veškeré semeno /sperma/, které se mohlo dostat na jejich oblečení nebo jiná místa.

Některá náboženství a kultury mají přesvědčení, že lidé by neměli masturbovat. Některým lidem se vyprávěly příběhy o tom, že masturbace je pro tebe špatná, ale nejsou pravdivé.

Pokud neubližujete nebo nerozčilujete sebe nebo někoho jiného a děláte to v soukromí, pak je masturbace v pořádku /OK/.

Když někdo masturbuje, pociťuje teplo, mravenčení a vzrušení. Tyto pocity jsou stále silnější. Mnohokrát to vede k tomu, že osoba má orgasmus.

Orgasmus je intenzivní výbuch sexuálních pocitů na vrcholu sexuálního vzrušení. Pociťují jej jinak různě různí lidé a můžete se cítit jinak pokaždé, když nějaký orgasmus máte. Orgasmus by se měl pociťovat skvěle.

Pro chlapce orgasmus znamená, že ejakulují (sperma vychází z jejich penisu).

U dívek vede orgasmus k tomu, že se svaly kolem jejich vagíny pohybují ve vlnách. Jejich pochva se po orgasmu může stát vlhčí.

Většina lidí masturbuje sama, ale někdy to lidé dělají s partnerem (svým přítelem, přítelkyní, manželem nebo manželkou). Masturbace s partnerem je jedním ze způsobů, jak být sexuální, neotěhotní se při ní. Oba partneři musí dát svolení a musí být rádi, že k masturbaci dojde společně.

- Učit vztahům
- Randění, intimní vztahy a sex
- Učit sebevědomí

Reakce /reagování/ - sekce „Reakce“ si klade za cíl podpořit odborníky, kteří hledají informace a taktiky zásahů, jak nejlépe reagovat na „nevhodné“ sexualizované chování, které se již objevuje. Poté podrobně popisuje kroky ke sestavení osnov a plánů řízení chování ve vztahu k SRE, včetně toho, jak využívat dostupné zdroje.

Tato oblast obsahuje následující části:

- Reagování na „nevhodné“ chování v oblasti sexuality a vztahů
- Dát dohromady plán

Dejme v závěru příklad, proč je důležitá systematická sexuální výchova u jedinců s AS. Matka (není zákonným zástupcem) se dotazuje na „radu“: „*Je mu 18 let, je samotářský, vysoce funkční autista, má teda Aspergerův syndrom. Jsem tu za něj, abych měla zodpovědnost v tom, co dělá. My u něj nerozvíjíme to, co by bylo pro něj rizikové -např. líbání, nerozumí-li například místům, kde a co má dělat. Ale jednou budu v roli tchyně .. M právo jako rodič vědět, co jeho partnerka, bude-li.., milenka.*“

Můžeme jen předpokládat, že byla-li by se dostala chlapci s AS systematická sexuální výchova (SRE), možná by dotaz na psychologa vůbec nezazněl. Hoch by se rozvíjel s poučením a vědomím jistoty ve své sexualitě a zodpovědnost by nesl sám za sebe. Nemusela by v jeho věku nést strach a zodpovědnost jeho matka.

Z použitých zdrojů:

1. Hartman, D. (2014). *Sexuality and Relationship Education for Children and Adolescents with ASD*. Jessica Kingsley Publishers, London. UK

2. Štěrbová, D., Rašková, M. et al. (2021). The specifics of communication in relation to sexuality I: Helping Professions in Relation to Sexuality, Including Persons with Intellectual Disabilities DOI: ISBN 978-80-244-5921-9 (online: iPdf © Dana Štěrbová, Miluše Rašková et al., 2014, 2021 © Palacký University, Olomouc, 2014, 2021

3. Štěrbová, D., & Rašková, M. (2021). The specifics of communication in relation to sexuality II: Helping Professions in Relation to Sexuality Including Persons with Intellectual Disability

– from Empirical Research DOI: 10.5507/ftk.21.24459226 ISBN 978-80-244-5922-6 (online: iPdf
© Dana Štěrbová, Miluše Rašková, 2016, 2021 © Palacký University Olomouc, 2021
4. Štěrbová, D., & Rašková, M. (2021). The specifics of communication in relation to sexuality III: Helping professions in relation to sexuality including persons with intellectual disability – Readiness for practice
DOI: 10.5507/ftk.21.24459233 ISBN 978-80-244-5923-3 (online: iPdf)
© Dana Štěrbová, Miluše Rašková, 2019, 2021 © Palacký University Olomouc, 2021

<https://www.nzip.cz/clanek/679-aspergeruv-syndrom-zakladni-informace>

Kontakt:

Doc. PhDr. Dana Štěrbová, Ph.D.
KSK FTK UP v Olomouci, tř. Míru 117
771 11 Olomouc
dana.sterbova@upol.cz

Prevence HIV už nejsou jen kondomy

Marek Trčka

Doby, kdy ochranou proti HIV byl v lepším případě kondom a v horším úplná sexuální abstinence, jsou našťástí už ty tam. Ačkoliv je HIV dosud nevyлéčitelnou infekcí, umíme její průběh nejen velmi efektivně mírnit, takže seropozitivní pacienti se těší vysoké kvalitě života, ale existuje také arzenál účinných zbraní jak přenosu viru zamezit už v počátku.

Prevenční rozdělují na tu individuální, jejímž cílem je zamezení nákazy jedince, a populační, kterou se zabývají hygienici a ta má za cíl zastavení epidemie HIV. Opatření obou jdou pochopitelně ruku v ruce a navzájem se doplňují.

Ústředním tématem sdělení v individuální ochraně je často zmiňovaný PrEP. Zkratka kývá Pre-Expozici Profylaxi. Jedná se o fixní dvojkombinaci antiretrovirotik emtricitabinu a tenofoviru v jedné tabletce a jak zkratka napovídá, je nutné ji užít ještě před rizikem. Při správném užívání, které je jako u každého jiného léku zásadní, má vysokou účinnost: dle studie iPrEx snižuje incidence až o 99%, což se již epidemiologicky projevuje nižším počtem nových záchytů např. mezi londýnskou komunitou mužů majících sex s muži.

Vydání tablet je vázáno na lékařský předpis a předchází mu zevrubné lékařské vyšetření včetně kompletního STI screeningu. To je jednou z přidávaných hodnot PrEPu, pacient má pod kontrolou své zdraví ze všech úhlů pohledu. Další užívání je podmíněno pravidelnými testy, které se standardně provádí 1x za 3 měsíce. Nabírají se i ledvinné parametry (urea, kreatinin), neboť jedním z našťástí málo častých nežádoucích účinků tenofoviru je nefrotoxicita.

PrEP je v dnešní době již relativně dostupný. I přesto, že je léčivo plně hrazeno pacientem, s příchodem generik na trh jeho cena výrazně klesla a t.č. se pohybuje mezi 500-1000 Kč za balení 30tbl. I tato cifra však může být pro (často ty nejohroženější) jedince překážkou ke správné adherenci nebo samotnému zahájení.

Pro zlepšení adherence probíhá několik studií injikovatelného PrEPu, pomalu se uvolňující implantáty či vaginální kroužky. V Česku zatím nejsou dostupné.

I když v názvu sdělení zpochybňujeme jejich nenahraditelnost, i kondomy nadále hrají významnou roli v osobní ochraně. Jejich velkým benefitem, ve kterém PrEP jednoznačně předčí, je ochrana proti všem STI (např. syfilis, kapavka, apod.) Heterosexuální páry je mohou využít i jako metodu antikoncepcí. Nevýhodou je však snížení požitku a narušení dynamiky sexuálního styku - to je jedním z nejčastějších důvodů, proč pacienti žádají PrEP. Navíc ne vždy jsou po ruce, když jsou potřeba.

V případě, že pacient nepoužije při rizikovém styku kondom a v jeho krvi nekoluje PrEP, existuje ještě jedna možnost, jak nákaze zabránit ex post, a sice pomocí PEPu. PEP se musí nasadit co nejdříve po riziku a nejpozději do 72 hodin. To může být mnohdy problém, zvláště okolo víkendů, kdy k rizikům dochází nejčastěji - vydání léčiva je totiž vázáno na HIV centra, která se nachází jen ve větších městech a jen některé lékárny mají léčivo ihned k odběru. Problematická je taktéž cena, která se pohybuje v rádech tisíců (zdarma je pro poraněné zdravotníky nebo oběti sexuálního násilí). Účinnost je nižší než u PrEPu a nežádoucí účinky jsou častější.

Z populačního hlediska je neúspěšnějším preventivním opatřením možná překvapivě až samotná léčba lidí již žijících s HIV. Koktejl léků je již tak pokročilý, že jen jedna tabletky denně u naprosté většiny léčených natolik potlačí replikaci viru, že je jeho nálož v periferní krvi pod hranici detekovatelnosti nejmodernějších laboratoří. To znamená nejen to, že lidé s HIV mají minimum zdravotních obtíží, protože jejich bílé krvinky nic neníčí, ale navíc že dramaticky klesá jejich infekčnost. Pro tu totiž logicky platí, že čím vyšší virová nálož, tím vyšší riziko infekce (nejvyšší nálož má čerstvě nakažený člověk a poté pak až ve stadiu AIDS). Toto se označuje jako TaP - Treatment as Prevention.

Rozsáhlé studie dokonce dokázaly, že pacient, který má nedetekovatelnou virovou nálož déle než 6 měsíců, je pro své sexuální partnery naprosto neinfekční a v uzavřeném vztahu tudíž není nutné používat jakoukoliv ochranu. Toto se označuje jako U=U, neboli Undetectable = Untransmissible. Pacienti tak mohou vést naprosto plnohodnotný sexuální život bez jakýchkoliv omezení.

Závěrem je nutné zmínit, že ačkoliv léčba a prevence HIV razantně pokročila a HIV již není infaustní diagnózou, stigma v populaci stále přetrvává a je jedním z hlavních bariér spokojeného života lidí žijících s HIV. Je jen na nás šířit v tomto odvětví sexuologie osvětu.

MUDr. Marek Trčka
Lékař v PrEP-Pointu

Česko jako cílová země přeshraniční reprodukční péče

Adéla Volejníková, Anna Štátná, Jiřina Kocourková

V souvislosti s odkladem rodičovství do vyššího věku, jenž je v současné době charakteristický především pro ekonomicky vyspělé státy, se výrazně zkracuje doba určená pro reprodukci a nastává tak větší riziko neplodnosti, neboť s rostoucím věkem ženy klesá pravděpodobnost přirozeného početí. Světová zdravotnická organizace klasifikuje neplodnost jako onemocnění ženského nebo mužského reprodukčního systému definované neschopností dosáhnout těhotenství po 12 a více měsících pravidelného nechráněného pohlavního styku, které vyžaduje odpovídající vyšetření a léčbu.

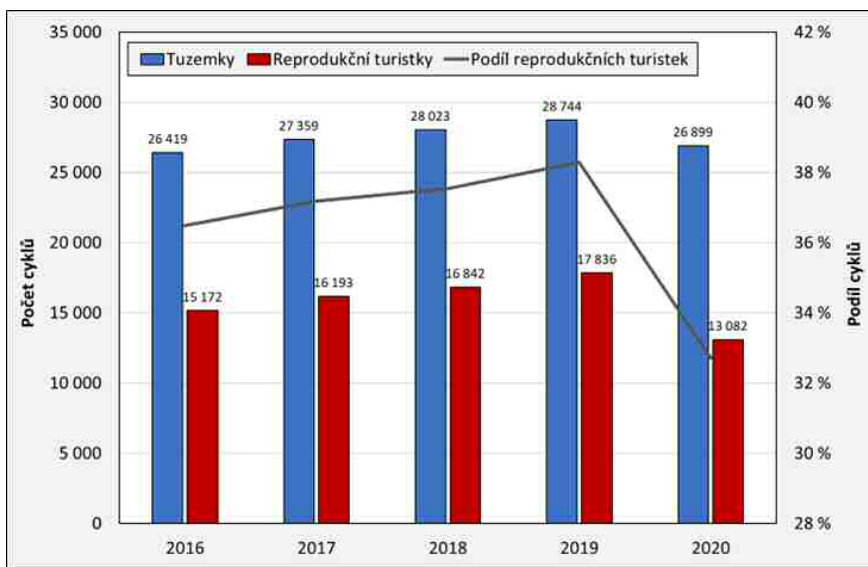
Takřka jedinou účinnou možností, jak realizovat reprodukční záměry neplodných párů, je léčba neplodnosti pomocí metod asistované reprodukce (ART), díky nimž se narodilo již více než 10 miliónů dětí na celém světě. Jelikož se ale jedná o poměrně citlivé a eticky problematické téma, je asistovaná reprodukce v mnoha zemích regulována a upravována zákonem. Rozdíly v dostupnosti a využívání metod asistované reprodukce mezi jednotlivými zeměmi jsou pro mnohé neplodné páry důvodem k vyhledání léčby neplodnosti v zahraničí. Jednou z evropských cílových zemí tzv. přeshraniční reprodukční péče je také Česko, a ačkoliv je asistovaná reprodukce předmětem zájmu mnoha oborů (např. lékařských, právních i demografických), aktuální rozsah a trendy tohoto novodobého fenoménu nejsou v české ani zahraniční literatuře zcela prozkoumány. Cílem příspěvku je tudíž představit hlavní zdrojové země přeshraniční reprodukční péče poskytované v Česku, tj. odkud za léčbou neplodnosti v Česku pacientky přijíždějí, a proč je Česko v rámci asistované reprodukce atraktivní destinací. Část příspěvku se rovněž zaměřuje na potenciální specifika léčby poskytované zahraničním pacientkám a hledá rozdíly ve struktuře cyklů asistované reprodukce dle dvou zkoumaných skupin žen, tj. tuzemek a reprodukčních turistek. Použita jsou data z Národního registru asistované reprodukce, která byla poskytnuta Ústavem zdravotnických informací a statistiky ČR (ÚZIS) a která obsahují údaje za všechny zahájené cykly asistované reprodukce na území Česka v letech 2016–2020.

V uvedených letech bylo v Česku zahájeno celkem 216 569 cyklů asistované reprodukce (Obr. 1). V průběhu sledovaného období jejich počet neustále rostl, přičemž v roce 2019 dosáhl svého maxima, neboť na území Česka se uskutečnilo 46 580 cyklů. V roce 2020 nastal mírný pokles na 39 981 zahájených cyklů, který zřejmě souvisel s pandemií Covid-19 a zavedenými protipandemickými opatřeními, které omezovaly cestování a provoz klinik ART, jelikož propad počtu cyklů byl viditelný zejména u reprodukčních turistek (z tohoto důvodu byl rok 2020 z dalších analýz vyřazen). Počet zahájených, respektive provedených cyklů reprodukčních turistkám se každoročně až do roku 2019, kdy jich bylo evidováno téměř 18 tisíc, zvyšoval a mezi roky 2016 až 2019 procentuálně narostl z 36,5 % na 38,3 %, což koresponduje s tvrzením ÚZIS ČR o stále rostoucím zájmu cizinek o léčbu neplodnosti v Česku a s tím spojeným narůstajícím počtem center ART.

Jako hlavní zdrojové země přeshraniční reprodukční péče poskytované v Česku byly mezi lety 2016–2019 identifikovány Německo, Itálie, Slovensko, Velká Británie, Francie, Srbsko, Irsko a Maďarsko (Tab. 1). Tyto uvedené země tvořily ve sledovaném období více než 75 % celkového objemu přeshraniční reprodukční péče v Česku. Nejvyšším relativním zastoupením (29,88 %) se na poskytování přeshraniční reprodukční péče v Česku mezi lety 2016–2019 podílely ženy, které měly evidovaný současný pobyt v Německu. Určitým faktorem při výběru Česka jako cílové země CBRC tak může být pro reprodukční turistky z Německa geografická či kulturní blízkost obou zemí. Z hlediska legislativních podmínek pak hraje důležitou roli fakt, že v Německu je zakázáno darování oocytů.

V pořadí druhou zemí, která se na přeshraniční reprodukční péči v Česku podílela nejvýznamněji, byla Itálie s podílem převyšujícím 10 % ze všech cyklů asistované reprodukce realizovaných v Česku v rámci přeshraniční reprodukční péče. Ostatní země v pořadí již disponovaly nižším, byť stále významným podílem na přeshraniční reprodukční péči poskytované v Česku. Jednalo se o Slovensko s podílem 7,68 %, Velkou Británii s podílem 6,79 %, poté Francii se zastoupením 6,68 %, Srbsko, jehož podíl činil 6,32 %, Irsko s 4,44 % a nakonec Maďarsko, jehož relativní zastoupení dosahovalo 3,36 %.

Obr. 1: Vývoj počtu cyklů asistované reprodukce v Česku v letech 2016–2020

Tab. 1: Pořadí zemí dle nejvyššího počtu, resp. podílu cyklů ART na přeshraniční reprodukční péči poskytované v Česku mezi lety 2016–2019

Pořadí	Země	Počet cyklů	Podíl cyklů (%)	Kumulovaný podíl cyklů (%)
1.	Německo	19 736	29,88	29,88
2.	Itálie	6 890	10,43	40,31
3.	Slovensko	5 071	7,68	47,99
4.	Velká Británie	4 486	6,79	54,78
5.	Francie	4 410	6,68	61,46
6.	Srbsko	4 171	6,32	67,78
7.	Irsko	2 931	4,44	72,22
8.	Maďarsko	2 219	3,36	75,58

Autoři:

Mgr. Adéla Volejníková, Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta UK, Praha,
email: volejniad@natur.cuni.cz

PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D., Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta
UK, Praha, email: anna.stastna@natur.cuni.cz

Doc. RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D., Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká
fakulta UK, Praha, email: jirina.kocourkova@natur.cuni.cz

Zdravotní důsledky odkládání reprodukce

Eva Waldaufová, Jiřina Kocourková, Anna Štátná

Mezi nejvýraznější demografické trendy, které lze v Česku pozorovat od 90. let 20. století, patří posunu plodnosti do vyššího věku. Odklad plodnosti má přitom široké dopady, jak na individuální životní dráhy, ale rovněž na celospolečenské procesy.

Jelikož ženy stále častěji odkládají narození svých dětí do vyššího věku a zároveň nedochází k posunu biologické hranice možné pro reprodukci, zkracuje se období, ve kterém ženy mohou realizovat své reprodukční plány. Zároveň s vyšším věkem klesá šance na úspěšné početí, u žen výrazně již po 35. roce života. Mnoho párů se potýká s problémy spojenými s neplodností (neschopností počít po 12 měsících pravidelného nechráněného pohlavního styku) a jistou nadějí pro ně mohou být metody léčby neplodnosti.

Cílem příspěvku je představit situaci neplodnosti u žen v reprodukčním věku v Česku a zjistit, jaké metody léčby neplodnosti podstupují. Pro analýzu byla využita data z 2. kola výběrového šetření Generation and Gender Survey, 1. vlna v Česku. Realizace šetření byla umožněna díky projektu TAČR č. TL03000338: Obohacení datové báze pro tvorbu a evaluaci rodinné politiky.

Jedním z možných způsobů léčby neplodnosti jsou metody asistované reprodukce (ART). Tyto metody poskytují naději na početí milionům párů na světě, zároveň mnohé studie si všimají zdravotních rizik, která mohou být s asistovanou reprodukcí spojována. Dalším cílem příspěvku je tak představit vybrané zdravotní souvislosti, které jsou s asistovanou reprodukcí spojovány (riziko nízké porodní hmotnosti novorozenců, porodu císařským řezem a předčasně porodů), a analyzovat, jestli se rizika liší u porodů s/bez využití ART, ale rovněž podle podstoupené metody ART. Pro analýzu byla využita individualizovaná anonymizovaná data o rodičkách v Česku v letech 2013–2018, vzniklá propojením dat z Národního registru rodiček a Národního registru asistované reprodukce.

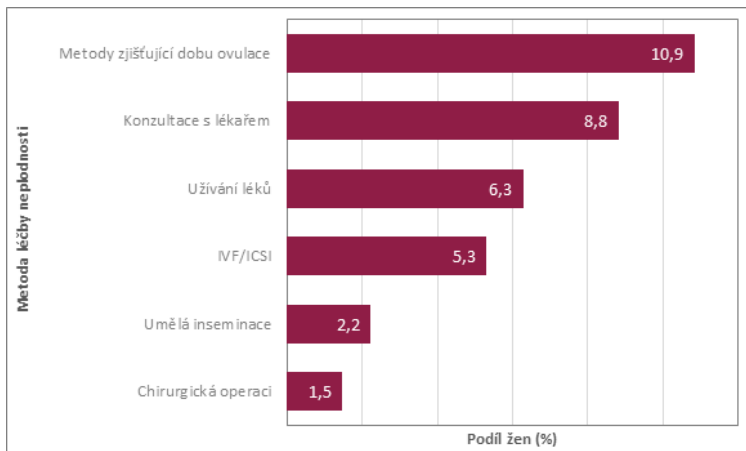
S neplodností se ve svém reprodukčním období potýkalo 18 % českých žen (ve věku 18–49 let), viz Graf 1. Nejčastěji se ženy uchýlovaly k nejméně invazivním metodám léčby neplodnosti. Metody zjišťující období ovulace využilo 11 % žen. Téměř 9 % žen konzultovalo problém s početím s lékařem, léky užívalo 6 % žen ve věku 18–49 let. 5 % žen deklarovalo, že podstoupilo umělé oplodnění metodou in vitro fertilizace nebo intracytoplazmatické injekce spermie.

V případě úspěšného pokusu o početí je otázkou, jakých porodních výsledků novorozenci počati metodami asistované reprodukce dosahují. Jedním ze zdravotních rizik, který je výrazně ovlivňuje zdravotní stav novorozenců, je nízká porodní hmotnost.

Nejnižší výskyt nízké porodní hmotnosti novorozenců je u početí bez asistované reprodukce (6,8 %), u všech typů asistované reprodukce je výskyt vyšší (Graf 2). Nejvyšší výskyt nízké porodní hmotnosti byl pozorován u rodiček, které přijaly darované oocyty (vajíčka) – 23,2 %, dále pak u rodiček, které podstoupily in vitro fertilizaci (14,9 %) a transfer zmrazených embryí (12,0 %). Jelikož je u rodiček, které podstoupily léčbu neplodnosti metodami asistované reprodukce, vyšší výskyt vícečetných těhotenství, která sama o sobě bývají riziková, byl porovnán výskyt porodů dítěte s nízkou porodní hmotností pouze u rodiček s jednočetnými těhotenstvím. Rozdíly ve výskytu nízké porodní hmotnosti se při kontrole četnosti těhotenství ukázaly nižší, ale stále významné.

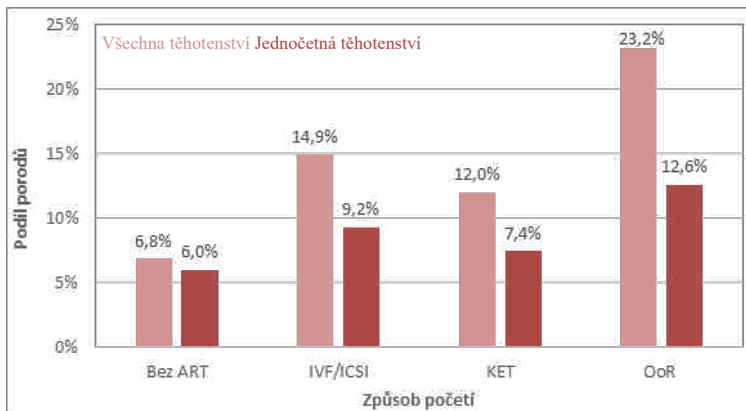
Lze konstatovat, že porodů dětí počatých metodami asistované reprodukce jsou častěji spojeny s častějším výskytem nízké porodní hmotnosti, ale i dalšími zdravotními riziky. Těhotenství po ART jsou častěji ukončena císařským řezem nebo předčasně (před 37. ukončeným týdnem těhotenství). Porodní výsledky se navíc liší podle toho, jaká konkrétní metoda asistované reprodukce. Poznání zdravotních souvislostí asistované reprodukce a jejich konkrétních metod může přispět k výběru nejhodnějších metod, eliminovat rizika a přispět k nejdůležitějšímu cíli – porodu zdravého novorozence.

Graf 1: Podíly žen, které podstoupily léčbu neplodnosti vybranými metodami, Česko, (%)

Zdroj dat: 2. kolo výběrového šetření GGS, 1. vlna, podpořené projektem TAČR č. TL03000338: Obhacení datové báze pro tvorbu a evaluaci rodinné politiky

Graf 2: Podíl porodů dítěte s nízkou porodní hmotností (<2 500 g), Česko 2013–2018, %

Zdroj dat: NRROD, NRAR 2013–2018

Autoři:

Mgr. Eva Waldaufová, Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta UK, Praha,
email: eva.waldaufova@natur.cuni.cz

Doc. RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D., Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká
fakulta UK, Praha, email: jirina.kocourkova@natur.cuni.cz

PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D.

PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D., Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta
UK, Praha, email: anna.stastna@natur.cuni.cz

OBSAH

Prístup k LGBTI+ skupine pri operačnom riešení zmeny pohlavia F/M.....	11
<i>Vladimír Cupaník</i>	
Aktuální statistiky HIV/AIDS v ČR	12
<i>Miroslav Hlavatý</i>	
Odkládané a pozdní rodičovství – vybrané výsledky výzkumu u středoškolské populace v rámci projektu In Time 2	16
<i>Michaela Hřivnová, Tereza Sofková, Martina Cichá, Vladislava Marciánová</i>	
Trendy umělé potratovosti v Česku	25
<i>Bára Idlbeková, Jiřina Kocourková</i>	
Lidská stránka některých vybraných slavných osobností	27
<i>Kamil Janiš</i>	
Milostné příběhy smírčích křížů	36
<i>Kamil Janiš, Ludvíková Iveta</i>	
Sexuální výchova a její proměny	42
<i>Kamil Janiš</i>	
Využití deníkových metod pro kontroverzní témata ve výuce.....	45
<i>Lucie Jarkovská</i>	
Potreby žiakov a žiačok alebo náboženské predstavy o sexualite? O sociálnych, politických a etických kontextoch sexuálnej výchovy na Slovensku.....	47
<i>Petr Kocina, Dagmar Marková</i>	
Hormony a sex v klimakteriu.....	53
<i>Peter Koliba</i>	
Dopadová analýza workshopů sexuální a vztahové výchovy Konsentu	55
<i>Tereza Králová, Klára Kadár</i>	
Z našeho pohledu nestandardní projevy respektu k rozmanitosti	58
<i>PhDr. Petr Lojan, Ph.D., MBA</i>	
Súvisí náboženské presvedčenie s tým, čo považujeme za dôležité v partnerských vzťahoch?	61
<i>Dagmar Marková, Petr Kocina</i>	
Náhrada škody za nechténé dieťa – nad jedným rozhodnutím	70
<i>Miroslav Mütlöhner</i>	
K otázce nekriminalizovaného držení dětské pornografie	74
<i>Miroslav Mütlöhner</i>	
Reflexe vybraných témát k edukaci o pubertě z pohledu budoucích učitelů 1. stupně ZŠ.....	77
<i>Milúše Rašková, Dominika Provázková Stolinská, Michaela Bartošová</i>	

Úskalí manželství, registrovaného partnerství a soužití v české právní úpravě	79
<i>Olga Sovová</i>	
Sexuální výchova u osob s poruchou autistického spektra (se zaměřením na Aspergerův syndrom).....	83
<i>Dana Štěrbová</i>	
Prevence HIV už nejsou jen kondomy.....	88
<i>Marek trčka</i>	
Česko jako cílová země přeshraniční reprodukční péče	90
<i>Adéla Volejníková, Anna Šťastná, Jiřina Kocourková</i>	
Zdravotní důsledky odkládání reprodukce.....	92
<i>Eva Waldaufová, Jiřina Kocourková, Anna Šťastná</i>	

SPRSV

**31. CELOSTÁTNÍ KONGRES
K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V ČESKÉ REPUBLICE
SBORNÍK REFERÁTŮ**

Editor: JUDr. Miroslav Maláček (CSc.)
Edičníka: Mgr. Zuzana Procházková

Vydavatel: Společnost pro péči o sexuální zdraví a sexuální výchovu, z. s.

166

Carinum s.r.o. Brno, a. s. – Tiskárna

2023

ISBN 978-80-907936-3-7

**31. CELOSTÁTNÍ KONGRES
K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V ČESKÉ REPUBLICĚ
SBORNÍK REFERÁTŮ**

Editor: JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

Editorka: Mgr. Zuzana Prouzová

Vydavatel: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, z. s.

Tisk:

Centrum služeb Broumov s.r.o. – Tiskárna

2023

ISBN 978-80-907936-3-7